

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
Навчально-науковий педагогічний інституту
імені В. О. Сухомлинського
Кафедра початкової освіти

2025

№ 14

МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК КАФЕДРИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

***«ПОЧАТКОВА ОСВІТА: СУЧАСНІ
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»***

МИКОЛАЇВ
2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА**

**Навчально-науковий педагогічний інституту
імені В. О. Сухомлинського**

Кафедра початкової освіти

МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК КАФЕДРИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ВИПУСК 14

Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку

**Матеріали з проблем початкової освіти, вищої освіти і науки
(м. Миколаїв, Україна, 2025 р.)**

**МИКОЛАЇВ
2025**

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (протокол № 6 від 15.05.2025 р.).

Редактор (заг.):

Якименко С. І. – д. пед.н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського

Редакційна колегія:

Білявська Т. М. – к.філ.н., доц., доцентка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського

Бреславська Г.Б. – к.пед.н., доцентка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського

Михальченко Н. В. – к.психол.н., доц., професорка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського

Тимченко А. А. – к.пед.н., доц., доцентка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського

Філімонова Т. В. – к.пед.н., доц., доцентка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського

Відповідальна за випуск:

Філімонова Т. В. – к.пед.н., доц., доцентка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

С. С. Вітвіцька, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри професійно-педагогічної спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івані Франка

Т. С. Зорочкіна, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

«Методичний вісник» – журнал, спрямований на інформування населення про розвиток інноваційних педагогічних систем в освіті (свідомство про Державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації. – Серія МК № 564-60/Р від 25.01.2008 р.; засновник – Білюк О. Г.)

М-54 Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку: Матеріали з проблем початкової освіти, вищої освіти і науки (м. Миколаїв, Україна, 2025 року). *Методичний вісник* кафедри початкової освіти / за заг. ред. д.пед.н., проф. С. І. Якименко. Випуск 14. Миколаїв: Національний університету кораблебудування імені адмірала Макарова, 2025. 137 с. (Електронний збірник)

До збірника ввійшли матеріали науковців та студентів ЗВО з проблем вищої освіти і науки, сучасних перспектив розвитку початкової освіти. Основна тематика доповідей відповідає напряму роботи кафедри Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського; напрацюванням з професійної підготовки вчителів початкових класів ЗЗСО, спрямованості на розвиток особистості здобувачів початкової освіти у Новій українській школі.

ЗМІСТ

<i>Андющенко Яна</i> ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НУШ	7
<i>Білявська Тетяна</i> ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ (ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ РІВЕНЬ)	9
<i>Бондар Анна</i> ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ШЛЯХ ДО ЇХНЬОЇ АКТИВНОЇ УЧАСТІ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ	13
<i>Бондар Катерина</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВЩИНИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ	15
<i>Бреславська Ганна</i> ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	19
<i>Булаковська Ангеліна</i> ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НУШ	22
<i>Бурлака Євген</i> ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ НА МИКОЛАЇВЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	26
<i>Гаркуша Марія</i> ФОРМУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	29
<i>Даніленко Олександра</i> ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ГРУПОВОГО НАВЧАННЯ	34

<i>Димченко Вероніка</i>	
ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	36
<i>Думанська Антоніна</i>	
ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	40
<i>Зарєчна Інна</i>	
МОДЕЛІ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗМІСТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОГО СВІТОГЛЯДУ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	44
<i>Ігошина Наталя</i>	
ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	47
<i>Калініченко Юлія</i>	
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЯКІСНОЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬНЬОГО ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	49
<i>Карпенко Ангеліна</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ	52
<i>Кірюхіна Вікторія</i>	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОСНОВА ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ	55
<i>Ковальчук Наталія</i>	
ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	59
<i>Крюковська Аліна</i>	
ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	61
<i>Левенко Марина</i>	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	65

<i>Лісова Ганна</i>	НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	68
<i>Михальченко Наталія</i>	ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	72
<i>Мозговий Віктор</i>	НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: СУПЕРЕЧНІСТЬ РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ	76
<i>Молчанова Оксана</i>	РОЛЬ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	80
<i>Москаленко Юлія</i>	ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	83
<i>Ніколенко Дар'я</i>	ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: СУТНІСТЬ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ	87
<i>Пономаренко Анастасія</i>	ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В МЕЖАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	90
<i>Савченко Анна</i>	ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	93
<i>Самицька Інна</i>	МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	97
<i>Семешко Олена</i>	ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	99

Телеганова Аліна ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ НУШ	103
Тимченко Алла ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	105
Ткаченко Людмила ПЕРСОНАЛЬНИЙ САЙТ-ПОРТФОЛІО ПЕДАГОГА, ЯК ПРОСТІР ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ, ВЗАЄМОДІЇ, ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА НАВЧАННЯ	112
Феленюк Софія РОЗВИТОК МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	117
Філімонова Тетяна ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	119
Чернова Марія ТЕМАТИЧНЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	123
Чіркїна Валерія ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	125
Шапочка Вячеслав СТРАТЕГІЇ СУПРОВОДУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	129
Якименко Світлана НАСТУПНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	132

Яна АНДЮЩЕНКО,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Ганна БРЕСЛАВСЬКА,

к. пед. н., доцентка кафедри початкової освіти

*Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НУШ

У науково-методичній розвідці зазначено, що однією з актуальних технологій в сучасній освіті, зокрема в Новій українській школі, є технологія розвитку критичного мислення, яка забезпечують пізнавальну активність і самостійність мислення здобувачів початкової освіти. Для реалізації окресленої мети визначено такі методи дослідження: теоретичні: аналіз і синтез під час опрацювання педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми, теоретичне осмислення й узагальнення досвіду вчителів початкових класів і власного досвіду роботи для визначення стану роботи над розвитком критичного мислення молодших школярів, емпіричні: спостереження й аналіз уроків української мови та літературного читання. Критичне мислення описано як цілеспрямований процес мислення, який дає можливість здобувачам початкової освіти сприймати, аналізувати, інтерпретувати, систематизувати, оцінювати інформацію, результат діяльності й обирати власну позицію, аргументувати власні думки й вчинки.

У межах реалізації концепції Нової української школи (НУШ) актуалізується завдання розвитку критичного мислення учнів, яке розглядається як одна з ключових компетентностей сучасної особистості. Вивчення мовно-літературної освітньої галузі є надзвичайно сприятливою платформою для впровадження методів і прийомів критичного мислення, адже ця галузь природно передбачає роботу з текстами, формування умінь аналізу, синтезу, оцінювання інформації та формулювання власних суджень [1].

Критичне мислення – це здатність об'єктивно аналізувати інформацію, формувати власну думку на основі аргументів і доказів, ухвалювати виважені рішення. Його розвиток вимагає застосування особливих педагогічних технологій, спрямованих на активізацію мисленнєвої діяльності учнів [2].

У процесі вивчення мовно-літературної галузі особливо ефективними є такі методи і прийоми критичного мислення:

- Метод «Кубування». Учням пропонується розглянути текст чи літературний образ з різних позицій: описати, порівняти, зіставити, проаналізувати, оцінити, запропонувати власне бачення. Це сприяє глибшому осмисленню прочитаного і формуванню комплексного погляду на проблему [3].

- Прийом «Три «Так» і одне «Ні». Метод полягає в тому, що учні мають знайти три твердження, з якими вони погоджуються, і одне, яке заперечують, аргументуючи свою позицію. Це розвиває навички аргументації і підкріплення власної думки.

- Стратегія «Фішбоун» («Риб'ячий скелет»). Учні аналізують проблемне питання, розділяючи його на причини та наслідки. Така структура допомагає чітко вибудувати логіку роздумів.

- Метод «Кола Вена». При порівнянні персонажів, тем чи ідей учні складають діаграми перетину, що дозволяє побачити спільне та відмінне й розвивати навички синтезу інформації [4].

- Дебати і дискусії. Створення ситуацій для обговорення різних точок зору стимулює аналітичне мислення, вчить учнів відстоювати свою позицію, шукати докази та слухати опонентів [5].

Важливою умовою ефективного застосування методів критичного мислення є організація освітнього середовища, де учень відчувається вільним у висловленні власних думок, де цінуються різні погляди, а помилка розглядається як природна складова процесу навчання.

Особливої уваги вимагає інтеграція методів критичного мислення у всі етапи роботи над текстом: до прочитання (передбачення змісту, формулювання запитань), під час прочитання (виділення ключових ідей, аналіз мотивів персонажів) та після прочитання (рефлексія, оцінка, зіставлення з власним досвідом) [6].

Таким чином, застосування методів і прийомів критичного мислення у процесі вивчення мовно-літературної освітньої галузі НУШ сприяє формуванню активних, самостійних, відповідальних читачів і мислителів, які вміють осмислювати інформацію, аргументувати свої судження і приймати виважені рішення. Це, у свою чергу, відповідає головній меті Нової української школи – вихованню громадянина, здатного до критичного аналізу й активної участі в житті демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: реалії та перспективи. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
2. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static->

objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
(дата звернення 25.04.2025).

3. Пасічник О. С. Формування критичного мислення в учнів у процесі навчання. Педагогічний дискурс. 2017. № 22. С. 56–59.
4. Полякова Н. О. Технології розвитку критичного мислення в початковій школі. Початкова школа. 2018. № 5. С. 17–22.
5. Чугуй Л. І. Методики розвитку критичного мислення у шкільній практиці. Освітній процес: теорія і практика. 2020. № 2. С. 12–17.
6. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. New York: David McKay Company, 1956.

Тетяна БІЛЯВСЬКА,

*канд. філол. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти,
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ (ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ РІВЕНЬ)

Не викликає заперечень теза про те, що на сучасному етапі відбувається оновлення змісту освіти. Зокрема, впроваджено концепцію «Нова українська школа». Відповідно постає питання про рівень освіти сучасного вчителя. Варто зазначити, що насамперед відбувається посилення уваги саме до мовної освіти вчителів. Особливої актуальності це питання набуває в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, які закладатимуть основи мовних знань майбутнього покоління. Водночас набуває актуальності проблема формування національно свідомої особистості. А це означає, що в межах навчального процесу закладів вищої освіти постає питання не тільки про надання теоретичного матеріалу з основних розділів сучасної української літературної мови, а й про формування національно свідомої особистості, яка здатна професійно користуватися мовними засобами. До засобів формування національної свідомості належать і фразеологізми. Адже українська фразеологія віддзеркалює історію українського народу, особливості побуту, родинні стосунки, виробничу діяльність, заняття людей, звичаї, вірування, висвітлює своєрідність рослинного та тваринного світу тощо. Тому ґрунтовне

вивчення фразеології у вищій школі є важливою умовою формування мовної особистості.

Проблему формування мовної компетентності майбутніх учителів початкової школи на фразеологічному рівні варто вивчати в декількох аспектах, зокрема, в педагогічному, лінгвістичному та лінгводидактичному. У цьому контексті актуальними видаються дослідження з проблеми компетентнісного підходу в освіті (Бібік Н., Ващенко Л., Єрмаков І., Локшина О., Савченко О., Пометун О., Овчарук Л., Хомський Н., Хуторський А. та інші). Проблему реалізації формування мовної компетентності у вищій школі висвітлено у працях українських лінгводидактів (Біляєва О., Пентилюк М., Климова К. та інші). Однак у межах нашого дослідження особливої ваги набувають розвідки українських лінгвістів, як-от: Демський М.Т., Демська-Кульчицька О.М., Скрипник Л.Г., Удовиченко Г.М., Ужченко В.Д. Варто зазначити, що кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується вивченням фразеологізмів в аспекті нових мовознавчих напрямків: комунікативно-функціонального, етнолінгвістичного, лінгвокультурологічного, когнітивно-ономасіологічного (Венжинович Н., Жайворонок В., Жуйкова М., Колесник Н., Савченко Л., Селіванова О. та ін.)

Зауважимо, що питання вивчення фразеологізмів у початковій та середній школі постійно перебуває в центрі уваги та висвітлено у наукових розвідках вітчизняних лінгводидактів. Маємо значну кількість досліджень щодо вивчення розділу «Фразеологія» в контексті професійної підготовки вчителів-філологів. Аналіз наукової літератури доводить, що є низка сучасних досліджень щодо професійної мовної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Однак ґрунтовних наукових розвідок, які порушують проблему формування мовної компетентності майбутніх учителів початкової школи саме на рівні фразеології вкрай мало.

Мета статті – дослідити проблему формування мовної компетентності майбутніх учителів початкової школи на рівні фразеології; висвітлити ефективні інноваційні технології вивчення фразеології в межах освітнього процесу вищого навчального закладу.

Однією із проблем сучасної лінгводидактики є пошук нових шляхів та засобів підвищення ефективності вивчення фразеології у вищій школі. Особливої актуальності це питання набуває саме в контексті мовної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Однак варто наголосити на тому, що наразі спостерігаємо певні протиріччя. Сучасні реалії засвідчують, що відбулося значне скорочення кредитів, а відповідно й аудиторних годин з дисципліни «Сучасна українська літературна мова», в межах вивчення якої передбачено роботу з теми «Фразеологія». Проте саме в межах цього розділу

відбувається засвоєння теоретичних відомостей з теми (поняття про фразеологізми, класифікацію фразеологізмів тощо) та формування практичної здатності студентів (вміння визначати фразеологізми в тексті, добирати фразеологізми з певним значенням, добирати фразеологізми із синонімічними та антонімічними відношеннями між ними, визначати джерела фразеологізмів, користуватися фразеологічними словниками). Водночас саме в межах зазначеного курсу відбувається фахова мовна підготовка майбутніх учителів та формування національно свідомої особистості, яка повинна відповідати сучасним вимогам суспільства. Тобто згідно з сучасними вимогами до мовної освіти молодших школярів майбутні вчителі початкової школи повинні в процесі роботи збагачувати словниковий запас учнів фразеологізмами, підвищувати культуру мовлення молодших школярів, формувати в них комунікативно необхідні фразеологічні уміння та навички.

Таким чином, обмежена кількість аудиторних годин не дає можливості поглиблювати знання та вдосконалювати практичні уміння з теми «Фразеологія». Водночас така ситуація спонукає до пошуку таких педагогічних технологій, які будуть ефективними в сучасних педагогічних реаліях освітнього простору вищої школи.

На нашу думку, використання сучасних педагогічних технологій у поєднанні з традиційними методами та прийомами навчання забезпечать ідеальну основу для вивчення фразеологічного матеріалу у вищій школі. Саме застосування різних форм та технологій навчання надасть можливість більш ґрунтовно ознайомитись з теоретичним матеріалом та опанувати його, дібрати ефективні методи саме для вивчення конкретної теми, а також застосувати ті прийоми роботи та засоби навчання, які будуть відповідати рівневі знань студентів. У цьому контексті важливими є як традиційні форми організації навчального процесу (лекції та практичні заняття), так і індивідуальні, групові. Не втрачає при цьому своєї значущості й диференційне навчання студентів. Однак особливої актуальності останнім часом набуває відеонавчання, аудіонавчання, дистанційне навчання.

Процес вивчення фразеологічного матеріалу у вищій школі передбачає дві складові: теоретичну та практичну. У межах вивчення *теоретичного блоку* матеріалу відповідно до навчальної та робочої програм курсу студентам надають такі відомості: історія виникнення фразеології як розділу мовознавства; вчені-лінгвісти, які досліджували фразеологію; взаємозв'язок фразеології з лексикологією та лексикографією; основні поняття з теми: «фразеологія», «фразеологізм» (фразема, фразеологічна одиниця, стійкі словосполучення); класифікація фразеологізмів, частиномовна характеристика

фразем, системні відношення між фраземами (фраземи-синоніми, фраземи-антоніми, фраземи-омоніми, фраземи-пароніми).

Ефективним, на нашу думку, в процесі вивчення теоретичного матеріалу видається застосування технології проблемного навчання, яка передбачає: наявність проблемної ситуації, визначення проблеми, наявність проблемного запитання, проблемного завдання. Варто зазначити, що метод проблемного викладу матеріалу безперечно є актуальним переважно на лекційних заняттях. Суть цього методу полягає в створенні проблемної ситуації, її аналізі, виявленні протиріч, визначенні проблеми та способів її розв'язання, висунення гіпотез та обґрунтування їх. Так, у межах викладу фразеологічного матеріалу, викладач може поставити низку проблемних запитань: Що є основою для творення фразем в нашій мові? Яким чином до нашої мови потраплять фраземи з інших мов? З якої мови перейшло найбільше фразем до української?

Практична робота з цієї теми повинна бути спрямована на усвідомлення важливості знань фразеологічного матеріалу в майбутній професії; на активізацію та поповнення фразеологічного запасу студентів; формування здатності використовувати фразеологізми у своєму мовленні та в процесі професійної діяльності в початковій школі. Так, на заняттях практичного характеру доречно використати технологію критичного мислення або технологію мозкового штурму («зворотній мозковий штурм», подвійний мозковий штурм», конференція ідей, метод кейсів). Також ефективним, на нашу думку, є використання методу «Асоціативний куц». На дошці малюють коло, у центрі якого записують певний фразеологізм. Студентам пропонують назвати синоніми та асоціативні слова, пов'язані з цим фразеологізмом. Після того, як усі асоціації будуть зазначені, студенти обирають три найхарактерніші із них, з якими відбувається подальша робота.

Таким чином, дослідження питання формування мовної компетентності майбутніх учителів початкової школи на рівні фразеології засвідчило, що у практиці роботи спостерігаємо значну прогалину між сучасними вимогами до мовної освіти молодших школярів та рівнем професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. На нашу думку, насамперед це пов'язано зі скороченням кредитів та аудиторних годин. Не викликає заперечень, що майбутньому вчителю початкової школи необхідна нова, якісна мовна підготовка, у результаті якої він буде здатен ефективно працювати в умовах сучасної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. №1 (4). С. 27–33.

2. Буряк П. А. Робота над фразеологізмами. *Початкова школа*. 2000. № 4. С. 11–14.
3. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти. Сімферополь: Доля, 2013. 600 с.
4. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко та ін. К. : Наукова думка, 2003. 1104 с.
5. Янчук Н. Програма експериментального слова і фразеологізму в аспекті функціонально-комунікативного вивчення мови. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 3. С. 14–17.

Анна БОНДАР

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Світлана ЯКИМЕНКО,

*д. пед. н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти,
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ШЛЯХ ДО ЇХНЬОЇ АКТИВНОЇ УЧАСТІ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

У сучасному суспільстві волонтерство виступає важливим чинником розвитку громадянської активності та відповідальності молоді. Особливе значення має волонтерська діяльність студентів, адже саме вона сприяє не лише реалізації особистісного потенціалу молодої людини, а й інтеграції у суспільне життя на засадах солідарності, гуманізму та взаємодопомоги [1].

Сучасні напрямки волонтерської діяльності в Україні визначаються суспільною та військово-політичною ситуацією. Результати цієї діяльності викликають позитивне ставлення суспільства та формують довіру до неї як до сфери загалом, а також до самих волонтерів, з-поміж яких досить багато студентів. Все частіше студенти розпочинають волонтерську діяльність ще на початку свого навчання в університетах, стаючи провайдерами позитивних соціальних змін у громадах, а університети все більше приділяють увагу розвитку соціальної активності студентів через волонтерство.

Волонтерство формує у студентів почуття громадянської відповідальності, сприяє розвитку комунікативних, організаторських та лідерських умінь. Через участь у благодійних акціях, соціальних проектах, допомозі вразливим верствам населення студенти мають змогу усвідомити важливість особистого внеску у розв'язання суспільних проблем [2].

Крім того, волонтерська діяльність стимулює формування цінностей демократичного суспільства, толерантності, поваги до прав і свобод інших людей. Активна участь студентів у волонтерських проектах дозволяє розвивати навички командної роботи, вміння працювати в мультикультурному середовищі, критично мислити й приймати обґрунтовані рішення [3].

Так, вплив волонтерської діяльності на розвиток студентів, їхню громадянську активність та соціальну відповідальність досліджували Е. Балашов, З. Бондаренко, А. Котелевець, Л. Романовська та ін. Мотивацію студентів до волонтерської діяльності досліджували Д. Базилук, Н. Гевчук, С. Демида, М. Носок та ін. Волонтерство в умовах університетської спільноти стало предметом наукового інтересу Р. Драпушка, П. Горінова, М. Моторної, Н. Поліщук та ін. Роль волонтерства у розвитку соціальної активності громади підкреслили у своїх публікаціях С. Гунько, О. Карпенко, Т. Лях, Т. Спіріна, Є. Ковтун, М. Лехолетова.

Суттєвим є також виховний аспект волонтерства. Через безкорисливу допомогу іншим студенти вчаться емпатії, співчуттю, відповідальності за власні дії. Волонтерство стає інструментом особистісного зростання, сприяючи становленню активної громадянської позиції [4].

У контексті європейської інтеграції України розвиток студентського волонтерства набуває особливої актуальності. Європейський досвід засвідчує, що залучення молоді до волонтерських практик є ефективним засобом соціалізації, підвищення рівня громадянської активності та готовності брати участь у суспільних перетвореннях [5].

Важливу роль у розвитку волонтерської діяльності студентів відіграють вищі навчальні заклади. Через створення волонтерських центрів, підтримку ініціатив студентської молоді, інтеграцію волонтерства в освітні програми університети сприяють формуванню активної соціальної позиції майбутніх фахівців [6].

Таким чином, волонтерська діяльність студентів є важливим чинником формування громадянської свідомості, розвитку соціальної компетентності та активної участі молоді у суспільному житті. Створення умов для залучення студентів до волонтерської діяльності є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти, орієнтованої на підготовку відповідальних і соціально активних громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецька Л. А. Соціальна активність студентської молоді у процесі волонтерської діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. 2020. Вип. 73. С. 15–19.
2. Драч І. М. Соціально-педагогічні аспекти організації волонтерської діяльності студентів. *Педагогічний дискурс*. 2017. № 22. С. 101–105.
3. Лисенко І. М. Волонтерство як форма розвитку громадянської активності студентської молоді. *Молодь і ринок*. 2018. № 3. С. 89–93.
4. Петухова Л. Є. Волонтерська діяльність як чинник соціалізації молоді. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2019. № 3. С. 45–49.
5. Поліщук Н. Волонтерська діяльність студентів в освітньому середовищі університету. *Věda a perspektivy*. 2023. № 4(23). URL: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4\(23\)-113-126](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4(23)-113-126)
6. Український форум благодійників. Волонтерство в Україні: тенденції та перспективи. Київ: УФБ, 2020. 58 с.
7. European Commission. European Solidarity Corps: Annual Report 2021. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.

Катерина БОНДАР,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна ФІЛІМОНОВА,

*к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВЩИНИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У світлі сучасних викликів – економічних проблем, війни з росією та відстоювання незалежності – виховання патріотизму стає ключовим пріоритетом. Розуміння складної історії України, її багатовікової боротьби за державність, збереження національної ідентичності та культурної спадщини є критично важливим. Негативний історичний досвід, зокрема нав'язування

Україні статусу частини іншої країни, сформував комплекс меншовартості, який потребує подолання.

Народна педагогіка може стати ключем до подолання негативних явищ, що виникли через відірваність від українських традицій. Застосування її принципів у навчанні та вихованні, через спеціальні програми та методики, допоможе відновити втрачені зв'язки. Особливо важливо, щоб виховання любові до Батьківщини, як основи для побудови сильної України, ґрунтувалося саме на народній педагогіці.

У контексті української педагогіки ціннісне ставлення до Батьківщини завжди отримувало значну увагу, навіть уперіоди відсутності власної державності. З моменту здобуття Україною незалежності перед педагогічною наукою постало завдання історичного масштабу: не лише відродити багатовікову традицію українського виховання, алей піднести її до світового рівня розвитку [1].

Метою нашого дослідження є з'ясування ефективних педагогічних умов, що сприяють формуванню у молодших школярів ціннісного ставлення до Батьківщини. Під педагогічними умовами ми маємо на увазі цілеспрямовано організовану систему заходів, засновану на використанні засобів народної педагогіки. У ході дослідження нами виокремлено такі умови:

1) створення в школі такого середовища, яке допомагає молодшим учням розвивати любов і повагу до батьківщини, з урахуванням традицій та досвіду народної педагогіки; 2) підготовка вчителів до того, щоб вони могли якісно виховувати в дітей патріотизм, спираючись на народні звичаї, мораль і виховні принципи; 3) використання проєктної діяльності в навчанні, щоб через народні традиції і культуру формувати у молодших школярів шанобливе ставлення до своєї країни.

Перша педагогічна умова — «Формування виховного простору загальноосвітнього закладу для розвитку ціннісного ставлення до Батьківщини серед учнів початкових класів із використанням народно-педагогічного досвіду» — передбачає створення позитивного освітнього середовища, заснованого на національних традиціях виховання. Її реалізація здійснюється через включення у навчально-виховний процес елементів народної педагогіки: традицій, обрядів, фольклору та народних свят. Такий підхід сприяє духовному збагаченню особистості дитини, розвитку її внутрішнього світу, формуванню моральних орієнтирів на основі духовних цінностей українського народу [1]. При цьому враховуються психологічні особливості молодших школярів, що були визначені у працях Д. Беха.

Використання підходів і ідей І. Беха допомогло створити таке середовище, в якому у молодших школярів виховувалося ціннісне ставлення до

Батьківщини через елементи народної педагогіки. У цьому процесі головну роль відіграє вчитель, адже саме він обирає методи та підходи до виховання. Те, як вчитель це робить, показує рівень його педагогічного мислення, творчості й розуміння виховної мети. Для педагога важливо не просто передавати знання, а й робити це так, щоб у навчанні був виховний зміст, особливо в духовному плані — і саме це сьогодні має велике значення [2].

Цілком логічно, що з першої педагогічної умови випливає й друга — «Підготовка вчителів до виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів на основі принципів народної педагогіки». У цьому контексті ми виділили два ключові напрями підготовки педагогів: перший — професійно-організаційний, який охоплює знання, навички, досвід і майстерність, а другий — соціально-моральний, пов'язаний із ціннісними орієнтирами та морально-вольовими якостями. Тобто професійна культура вчителя — це не просто його компетентність у предметі, а ще й рівень особистісної зрілості, що дозволяє йому не лише викладати, а й формувати виховне середовище, яке дійсно впливає на розвиток школярів.

Цю ідею підтримує і Г. Балл, який наголошував, що саме професійна культура, а не просто компетентність, є основним показником якості вищої освіти. Адже за межами поняття «компетентність» залишаються такі важливі речі, як творчий підхід, мисленнєві стратегії, особистий досвід, професійна інтуїція та мотивація — все те, що реально впливає на ефективність роботи фахівця.

Третьою важливою педагогічною умовою ми визначили впровадження проєктних технологій у виховний процес з метою формування у молодших школярів ціннісного ставлення до Батьківщини через використання елементів народної педагогіки. Щоб цей процес був ефективним, важливо активно залучати такі засоби, як народні традиції, звичаї, фольклор, які не лише урізноманітнюють навчання, а й допомагають глибше занурити учнів у культурну спадщину свого народу.

Виховні принципи, що беруть своє коріння з українського фольклору, етнографії та етнології, є основою для розвитку в дітей патріотичних почуттів. Запровадження компетентнісного підходу допомагає не тільки глибше засвоювати знання й формувати практичні вміння, а й розвиває здатність до рефлексії — осмислення власних вчинків і вироблення поведінкових стратегій, орієнтованих на суспільне благо. Одним із найбільш результативних способів реалізації цього підходу є проєктна діяльність. У початковій школі завдяки включенню елементів народної педагогіки в навчальні проєкти вдалося сформувати у дітей позитивне, емоційно забарвлене ставлення до України [3].

У нашій роботі ми спирались на ідеї О. Сухомлинського, який підкреслював, що формування цінностей у дітей через освітній процес — це складний і багатовимірний шлях. Він передбачає поступове освоєння нових цінностей, їх глибше усвідомлення на різних етапах розвитку дитини, періодичне переосмислення вже здобутого досвіду. Важливо також дати кожному учневі можливість вибудувати власну систему цінностей. Найсуттєвіше — це вміння застосовувати ці цінності в повсякденному житті, спираючись на їхню внутрішню логіку й моральні орієнтири [4].

Отже, у ході дослідження були виявлені та експериментально підтверджені педагогічні умови, що сприяють ефективному вихованню в молодших школярів ціннісного ставлення до своєї країни через засоби народної педагогіки. Саме вона, як показали результати, є потужним ресурсом для залучення дітей до національної культури, традицій, духовних цінностей та моральних норм.

Усі три умови, взаємодіючи між собою, створюють комплексне виховне поле, що сприяє не лише засвоєнню знань, а й формуванню особистості школяра як громадянина, який розуміє, цінує й готовий діяти в інтересах своєї держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / упоряд.: І. Бех, К. Чорна. Київ, 2014. 29 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS2486> (дата звернення 20.04.2025)
3. Сухомлинський О.В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. *Педагогічна газета*. №10–11, жовтень–листопад 2002. С. 4–5.
4. Яроцький Л. В. Роль традицій у патріотичному вихованні молоді. Україна: минуле, сучасне, майбутнє. До 10-річчя незалежності України: матеріали обл. міжвуз. конф. м. Житомир, 30 трав. 2001 р. Житомир, 2001. С.109-115.

Ганна БРЕСЛАВСЬКА,
к. пед. н., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Становлення громадянина-патріота є одним із пріоритетних завдань вищої освіти в Україні, особливо в умовах сучасних суспільно-політичних викликів. Громадянсько-патріотичне виховання передбачає формування у студентів національної свідомості, любові до Батьківщини, активної громадянської позиції, готовності до участі в демократичному розвитку суспільства.

На сучасному етапі розвитку української державності система вищої освіти орієнтується не лише на забезпечення якісної професійної підготовки фахівців, а й на всебічний розвиток особистості студента.

Як зазначається у «Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти», вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяти оновленню й примноженню інтелектуального потенціалу нації, що забезпечить високу результативність діяльності майбутніх спеціалістів. Досягнення цієї мети можливе шляхом формування «Я»-концепції людини-творця на основі процесів самоосвіти, саморозвитку, самовиховання та самовдосконалення студентської молоді [7, с. 3–9].

Особливе місце у професійно-особистісному становленні майбутніх фахівців належить саме позааудиторній виховній роботі.

Позааудиторна робота є важливим інструментом у процесі громадянсько-патріотичного виховання, оскільки вона створює можливості для активної взаємодії студентів із соціокультурним середовищем, залучення їх до громадської діяльності, участі у волонтерських проектах, благодійних акціях, культурно-просвітницьких заходах.

Проблематику позааудиторної роботи українські вчені досліджували в різних напрямках. Зокрема, позааудиторна діяльність розглядається як чинник формування комунікативної культури студентів (К. Галацин), розвитку творчої обдарованості та організаторських здібностей особистості (Н. Галєєва, І. Карпова), професійного самовизначення молоді (Т. Іванайська), формування й розвитку творчих умінь студентів (О. Медведєва), а також розвитку

міжособистісних взаємин і гуманістичних цінностей студентів (Н. Руденко, О. Тепла).

Актуальні питання організації позааудиторної виховної роботи розкрито у дослідженнях таких українських науковців, як І. Бех, О. Винославська, Н. Волкова, В. Коваль.

Однак на сьогодні ще не розроблено універсальних теоретичних моделей, які могли б слугувати базою для системної організації позааудиторної виховної роботи у закладах вищої освіти, що підкреслює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Це обумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на підвищення ефективності виховного процесу в умовах сучасної вищої школи.

Позааудиторна робота є логічним продовженням аудиторних занять і проходить паралельно з ними, допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їх активність на творчу корисну діяльність. У Педагогічному словнику позааудиторна робота трактується як спеціально організовані й цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення та розширення знань, отриманих в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [8, с. 167]. Нам імпонує думка В. Коваль, котра позааудиторну роботу розглядає як систему взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, що є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки і здійснюється поза розкладом навчальних занять, щоб створити умови для особистісного розвитку студентів і їх самореалізації [6].

Позааудиторна виховна робота сприяє задоволенню особистісних потреб студентів та формуванню їх професійної конкурентоспроможності.

Основними напрямками позааудиторної діяльності є:

- формування у студентської молоді національного світогляду та засвоєння системи цінностей, що охоплюють загальнолюдські, національні, громадянські, родинні й особистісні аспекти;
- вирішення завдань професійного виховання;
- надання професійно-орієнтаційної, інформаційно-просвітницької та культурно-виховної підтримки студентам;
- розвиток творчого та інтелектуального потенціалу студентів;
- залучення молоді до різноманітних позааудиторних видів діяльності відповідно до їхніх інтересів, участь у культурно-освітніх, спортивно-оздоровчих заходах;

- активна участь студентів у громадських, культурно-виховних заходах на рівні академічних груп, факультетів, інститутів;
- організація роботи зі студентським активом курсів, факультетів, університету: виховання навичок організаторської діяльності у колективах академічних груп; підтримка діяльності рад студентського самоврядування у гуртожитках та на факультетах [4, с. 34–35].

Форми позааудиторної роботи надзвичайно різноманітні. Це можуть бути:

- участь у волонтерських ініціативах;
- організація і проведення патріотичних акцій (Дні української вишиванки, заходи до Дня незалежності України тощо);
- зустрічі з ветеранами, військовослужбовцями, громадськими діячами;
- екскурсії історичними місцями України;
- участь у проєктах, спрямованих на вивчення та популяризацію національної культури, історії та традицій.

Важливим чинником у процесі громадянсько-патріотичного виховання є створення ситуацій успіху для кожного студента через активну участь у суспільно значущих заходах. Це сприяє розвитку лідерських якостей, відповідальності, ініціативності, формує вміння працювати в команді.

Ефективність громадянсько-патріотичного виховання значною мірою залежить від узгодженої роботи викладачів, кураторів груп, студентського самоврядування. Важливо, щоб виховна робота була системною, спрямованою на інтеграцію навчального процесу й позааудиторної діяльності, враховувала інтереси та потреби молоді.

Особливу роль у позааудиторній роботі відіграє організація дебатів, круглих столів, тренінгів, спрямованих на формування критичного мислення, обговорення питань громадянської відповідальності, прав людини, соціальної активності.

Таким чином, громадянсько-патріотичне виховання студентів у позааудиторній роботі є важливою складовою професійного й особистісного розвитку молоді. Саме через такі форми діяльності майбутні фахівці усвідомлюють свою роль у розбудові демократичного суспільства, формують готовність діяти на благо держави та народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабакіна О. О. Сутність громадянськості як професійної якості вчителя. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць / Харківський держ. ун–т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2007. Вип. 18. С. 181–190.

2. Баранівський В. Ф. Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді. *Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді* : монографія / кол. авт.: М. Михальченко (кер.) [та ін.]. Київ : Педагогічна думка, 2012. С. 163–184.
3. Бех І. Д. Пріоритети виховання сучасної вузівської молоді. *Виховна робота у вищому навчальному закладі: симбіоз нового і традиційного* : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.–практ. конф. / АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України, Ін-т педагогіки АПН Наукові записки кафедри педагогіки Випуск 40, 170–179.
4. Борисов В. В. Теоретико–методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07. Тернопіль, 2006. 342 с
5. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: *Полтавський вісник*, 1994. 124 с.
6. Концепція національного виховання студентської молоді: додаток до рішення колегії МОН від 25 червня 2009 р. протокол № 7/2–4. URL: <http://litterref.ru/bewotrujgmermerrna.html>. (дата звернення: 20.04.2025).
7. Про Національну доктрину розвитку освіти: указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002.: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002/>. (дата звернення: 20.04.2025).
8. України, МОН України, Кам'янець–Подільський держ. пед. ун-т. Кам'янець–Подільськ : Кам'янець–Подільський держ. пед. ун-т, 2001. С. 14–20.

Ангеліна БУЛАКОВСЬКА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Алла ТИМЧЕНКО,
к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НУШ

Актуальність теми визначається умовами сучасної перебудови освітньої галузі та впровадженням Концепції «Нова українська школа», де одним із напрямів оптимізації навчального процесу є його спрямування на

демократизацію взаємовідносин педагога з учнями, колегами, батьками. Педагогіка партнерства – один з компонентів формули Нової української школи, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості.

Проблема взаємодії між учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства висвітлена у працях зарубіжних і вітчизняних учених. Так, у 60-70 роках ХХ століття Р. Бенедикт, О. Больнов, Р. Лохнер, М. Мід, Б. Ананьєв, К. Корсак, В. Куліков здійснили наукові розвідки того чи іншого аспекту партнерства в контексті освітніх змін; В. Сухомлинський, О. Захаренко, Ш. Амонашвілі впроваджували появу зразків його практичного застосування в школі. Завдання гуманізації освіти полягає в реалізації демократичного підходу, який повинен опиратися не тільки на методологічні, а й аксіологічні основи партнерства. На це звертають увагу відомі українські дослідники гуманістичного навчання і виховання та проблем розвитку особистості: Д. Пащенко, В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Бех, І. Зязюн, В. Кузь, А. Хуторський, Л. Вовк, О. Савченко, Г. Балл, В. Сухомлинський, В. Кремень, В. Бондар, М. Ярмаченко.

Сутність педагогіки партнерства полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель. Стосунки партнерства складаються там, де діти й дорослі об'єднані спільними поглядами та прагненнями. Педагогіка партнерства бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника педагогічного процесу, турботливого і відповідального за його результати [2].

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких ідеях:

- навчання без примусу (Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, С. Лисенкова, В. Шаталов), що передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів; припускає наявність таких особистісних якостей вчителя, як гуманність, комунікативність, ціннісне ставлення до дитини. Крім того вчитель повинен володіти знаннями про дитячу психологію, засади гуманної педагогіки, володіти прийомами мотивації, визнавати пріоритетності суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчальному процесі. Цього можна досягти шляхом знайомства з теоретичними засадами гуманної педагогіки, перегляду уроків педагогів-гуманістів, участі у коуч-тренінгах із суб'єкт-суб'єктною взаємодією [3];

- ідея важкої мети (С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у тому, що перед усіма учнями ставиться складна мета, водночас учитель всіма засобами має налаштувати учнів на її досягнення, вселити в них упевненість у перемозі над труднощами. Передбачає готовність до інноваційної діяльності, що досягається

шляхом залучення вчителя до роботи у творчих групах, розроблення моделі інноваційної діяльності [3];

- ідея опори (Є. Ільїн, І. Іванов, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні учням опорних знаків (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді, передбачає вміння вчителя з одного боку – систематизувати й перетворювати інформацію належним чином, з іншого – моделювати [3];

- вільний вибір (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні дитині свободи вибору у процесі навчання, тобто учень може обирати завдання, задачу, тему твору. Професійна діяльність спрямована на демократичність та скерованість вчителя на розвиток дитини, вміння «контактувати» з учнями та є провідною педагогічною умовою ідеї вільного вибору [3];

- ідея випередження (І. Волков, С. Лисенкова, Б. Нікітін, В. Шаталов) дає можливість включати у програму більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного уроку. Спирається на такі якості особистості педагога, як прогностичність, стратегічне бачення педагогічної діяльності, відповідальність, які супроводжуються здатністю до стратегічного планування [3];

- ідея великих блоків (І. Волков, І. Іванов, В. Шаталов, М. Щетинін) ґрунтується на тому, що у великому за обсягом блоці матеріалу (об'єднання 6-10 уроків або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, поставити та вирішити проблему. Спрямована на наявність таких якостей особистості педагога: глибоке знання матеріалу, вміння систематизувати, інтегрувати, а також володіти технологією інтеграції змісту навчального матеріалу;

- ідея відповідної форми (І. Волков, Є. Ільїн, В. Шаталов) полягає в тому, що урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається; реалізується через обізнаність, креативність, відкритість, здатність результативно вирішувати творчі завдання, незалежність суджень, спрямованість на творчі досягнення, володіння інтерактивними технологіями. Дана ідея реалізується шляхом розширення знань про педагогічні технології, поглиблення предметних знань, перегляду уроків з використанням інтерактивних технологій, аналізу досвіду вчителів;

- інтелектуальне поле класу (І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Щетинін) передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі для розвитку здібностей та нахилів, творчості кожної дитини в діяльності;

– самоаналіз (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, І. Іванов, В. Караковський, В. Шаталов, М. Щетинін) реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня за умови володіння педагогом прийомами рефлексії, емпатії, а також здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання.

У педагогіці партнерства використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність. Основним методом партнерства є навчальний діалог. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує уміння домовитися, вступити у діалог.

Основні принципи: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1].

Педагогіка партнерства є важливим чинником ефективної взаємодії учасників освітнього процесу за умов Нової української школи, головною метою якої є підтримка учнів, яка сприяє розвитку їхніх можливостей, задовольняє інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби дітей, що відповідає запитам сучасної освітньої теорії та практики.

Педагогіка партнерства важлива і незамінна з огляду на те, що: по-перше, сприяє створенню атмосфери, у якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. А це – один із ключових активів сучасного світу; по-друге, партнерство задовольняє потребу в значимості й приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту працювати ефективніше; по-третє, такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності й ролі активного громадянина у відкритому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біда О. А., Кучай О. В. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до професійного самовизначення. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»*. Київ, 2018. Вип. 291. С. 20–25.

2. Концепція «Нова українська школа» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

3. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність. *Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи*: 36. статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 6 квітня 2017 р. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85–88, URL: http://conf-hano.at.ua/load/zbirniki/elektronnij_zbirnik_materialiv/4-1-0-680

Євген БУРЛАКА,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Алла ТИМЧЕНКО,
к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ НА МИКОЛАЇВЩИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Кожна історична епоха висуває свої погляди на виховання і навчання підростаючих поколінь. Тому проблема підготовки педагогічних кадрів й розвитку вищої педагогічної освіти в цілому посідають вагоме місце в історико-педагогічному дослідженні, що завжди виступає як діалог минулого і сучасного.

Для глибокого розуміння і правильного розв'язання багатьох проблем підготовки педагогічних кадрів, великого значення набуває вивчення, теоретичний аналіз і творче використання досвіду, набутого за весь період розвитку нашого суспільства, народної освіти і зокрема вищих педагогічних закладів.

Наша робота спирається на попередні дослідження, що висвітлюють виникнення, становлення і розвиток різноманітних закладів освіти Миколаївщини, зокрема згадується про наукові здобутки людей, хто своєю працею будував, поширював мережу навчальних закладів, творив нове в педагогіці та методиці навчання і виховання: В.Андрущенко, О.Білюк, В.Будак, О.Господаренко, О.Дмитренко, Н.Євдокимова, В.Кондрашов, В.Кремень, К.Нор, І.Павлік, І.Стариков, Л.Старовойт, Й.Струк, С.Тупайло, О.Хаєцький, О.Христова, Л.Шевченко, М.Шитюк, В.Шуляр.

На початку XX століття Народний комісаріат освіти України розгорнув активну роботу по вирішенню питання становлення нової системи вищої педагогічної школи. Було ліквідовано університети і встановлено два типи вищої школи: технікуми, що готували спеціалістів вузького профілю, та інститути. З огляду на зруйноване народне господарство перед країною стояло відповідальне завдання – забезпечення кількісної та якісної підготовки учителів.

Аналіз архівних джерел і наукової літератури свідчить про те, що на Миколаївщині у 20-30 роки XX століття підготовку учительських кадрів здійснювали:

а) трирічні педагогічні курси як одна з нових форм підготовки переважно сільських учителів для початкових і частково середніх класів єдиної трудової школи, а також вихователів для дошкільних закладів;

б) Новобузька педагогічна школа, перетворена з учительської семінарії (заснованої у 1874 р.) для підготовки робітників соціального виховання, тобто тих, хто повинен був працювати у дитячих будинках, дитячих садках і майданчиках, колоніях та молодших класах 7-річної загальноосвітньої трудової школи.

Основними і єдиними вищими навчальними закладами у досліджуваній період були Миколаївський педагогічний технікум, та найстаріший у цьому регіоні Миколаївський учительський інститут (надалі його назва змінювалась). З аналізу їх діяльності і слід розпочинати вивчення поставленої проблеми.

У 1931 році засновано Миколаївський педагогічний технікум (далі – педтехнікум) – тип навчального закладу, який реалізовував державну установку щодо підготовки вчителів та проведення перепідготовки уже працюючих педагогічних кадрів. У технікумі викладалися такі предмети, як історія класової боротьби, фізика та хімія, географія, природа, математика, українська мова, російська мова, німецька мова, педологія, педагогіка, фізична культура, спів, малювання, військова справа [3, арк.48]. Враховуючи специфіку їх діяльності, а готували вони вчителів молодших класів, вихователів для дитячих будинків, піонерських загонів, працівників по боротьбі з малограмотністю населення, робітників хат-читалень можемо говорити і про специфіку навчально-виховного процесу, зокрема його короткотривалість, зосередженість навчання на вивченні дисциплін, що мають прикладне значення, серйозну увагу та прискіпливе ставлення до організації та проведення різного виду практик, наявність великої кількості практичних форм роботи тощо. Робота даного закладу характеризується складними матеріальними труднощами, поганим фінансовим забезпеченням, відсутністю достатньої кількості викладачів задля досягнення головної мети.

У зв'язку з реорганізацією системи вищої освіти України в 1920-1930 рр. з 1 вересня 1920 р. Миколаївський учительський інститут реорганізовано в інститут народної освіти (МІНО). Реформа полягала не лише в перейменуванні навчального закладу, усі відділення були злиті воедино – у факультет соціального виховання з чотирирічним терміном навчання, який мав готувати вчительські кадри для трудових шкіл, переважно старшого концентру (5-7 класів). Умови вступу до МІНО: допускалися особи, які досягли 18-річного віку; проходження спеціальної медичної комісії; від вступних випробувань звільнялись особи, які закінчили робітничий факультет (робітфак), а також технікуми відповідної спеціалізації; особи, які вступали на загальних засадах, мали складати іспити з певних предметів, розділених на основні й додаткові: основні – російська мова, арифметика, геометрія, природознавство, фізика, історія та географія; додаткові – малювання, креслення і чистописання [4, арк. 54].

У 1920-ті рр. заняття на стаціонарі проводились, як правило, в першу зміну (з 8-ї до 14-ї години), а ввечері починали працювати гуртки з різних предметів, а також хоровий, музичний, бібліотечний, фізичної культури та інші. Навчальний рік розподілявся на три триместри. В кінці кожного навчального року, починаючи з першого курсу, писали курсові роботи. Випускники захищали дипломні роботи. У процесі навчання в цей період практикувалися такі форми проведення занять: лекції-бесіди (60%), семінарські заняття (15%), вправи (20%), інші (5%), проходження студентами педагогічної практики. З 1927 р. всі навчальні дисципліни в МІНО поділялися на 3 цикли: педагогічний, суспільний та виробничий. Роботу навчального закладу по цих циклах координували факультетська, суспільствознавча, виробничо-педагогічна комісії, комісія з українізації, методична комісія та комісія з педпрактики і стажу [1, с.130]. Працювали вечірні курси для тих, хто бажав складати екстернат за курс МІНО. Термін навчання становив 3 роки. За навчання слухачі курсів вносили певну плату. При МІНО в цей час стажувалися вчителі. За результатами навчання кваліфікація випускників розподілялася на три категорії: до I категорії зараховували тих, хто виявив педагогічні здібності і добре оволодів знаннями; II категорію складали особи, які оволоділи знаннями та виявили педагогічні здібності; III - особи, які особливих здібностей під час навчання не виявили. До того ж у характеристиці випускника вказувалось, як він засвоїв курс навчання, його громадська активність, загальний розвиток, педагогічні здібності, а також на якій роботі він найкраще розкриє свої обдарування [1, с. 130].

Відповідно до нових завдань у 1930 році відбувається реорганізація МІНО в трирічний інститут соціального виховання з відділами: фізико-

математичним, мови та літератури, природничим. Збільшилась кількість викладачів, розширилася матеріальна база [1, с. 131].

Проведений аналіз архівних матеріалів та наукової літератури дає підстави стверджувати, що розвиток вищої педагогічної освіти на Миколаївщині пов'язаний з радикальною реорганізацією системи вищої освіти в Україні в 20-30 роках ХХ століття, яка призвела до утворення таких вищих навчальних закладів як Миколаївський педтехнікум та Миколаївський інститут народної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища педагогічна освіта і наука України: Історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська область [Текст] / За заг.ред. В.Д.Будака. К.: Знання України, 2010.
2. ДАМО.–Ф. Р–1210. Миколаївський педагогічний технікум. Оп. 1. Спр. 1. – Звіт про стан технікуму, відомості про його заснування. 97 арк.
3. ДАМО.–Ф. Р–1210. Миколаївський педагогічний технікум . Оп. 1. Спр. 6. Накази дирекції технікуму з навчальних питань і трудових дисципліни і господарських питань. Списки студентів І-го шкільного курсу 3 “Б” и “В”. 48 арк.
4. ДАМО.–Ф. Р–99. Оп. 1. Спр.609. 774 арк. Протоколи засідань факультетської комісії: річні звіти, доповіді про роботу МІНО.

Марія ГАРКУША,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Алла ТИМЧЕНКО,
к. пед. н., доц., доцент кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ФОРМУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сьогодні реформування вітчизняної освіти здійснюється за умов глибокого проникнення майже в усі ділянки людської діяльності інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які стають потужним каталізатором і

показником науково-технічного розвитку суспільства, що поступово наближається до нового, інформаційного етапу свого розвитку, де особливого значення набуває вміння працювати із засобами ІКТ та використовувати їх у повсякденній діяльності. Рівень сучасної освіти повинен відповідати чинному соціальному замовленню. Від рівня інформатичної компетентності та інформаційної культури зростаючого покоління залежить у майбутньому науковий, технічний та виробничий потенціал нашої країни

Основні засади реформи шкільної освіти викладено в новому Державному стандарті затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [1]. До понятійного апарату цього документу, відповідно до сучасних вимог, включено інформаційно-комунікаційну компетентність як одну із ключових серед груп компетентностей, окреслених у «Рекомендаціях європейського Парламенту та Ради Європи», що мають стати наскрізними у змісті всіх навчальних предметів. Інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає опанування основами цифрової та комп'ютерної грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що предметом досліджень багатьох учених є педагогічний потенціал інформаційних технологій. Зокрема, проблеми формування комп'ютерної грамотності та інформаційної культури вчителів висвітлені у працях Н. Апатової, Л. Бабенко, Б. Гершунського, А. Єршова, М. Жалдака, Н. Джинчарадзе, А. Каджаспірова, Г. Каджаспірової, М. Лапчика, С. Маркова, В. Монахова, Н. Морзе, Н. Ничкало, В. Оксмана, Ю. Рамського, Г. Селевка та інших [4].

Поняття «комп'ютерна грамотність» виникло тоді, коли стало очевидним, що комп'ютер із вузькоспеціального інструмента стає необхідним компонентом сучасної цивілізації. Зміст поняття комп'ютерної грамотності змінюється із часом. На першому етапі він цілком укладався в афоризм А. Єршова: «Програмування – друга грамотність», що був покладений в основу перших підручників з інформатики. Пізніше «комп'ютерна грамотність» розумілася більш як «інформаційна технологія» розв'язування задач. Ці підходи були покладені в основу змісту чинних навчальних посібників з інформатики: А. Кушніренка, В. Каймина, А. Гейна й ін. Наприкінці 80-х років ХХ ст. змінилися підходи до розуміння поняття «комп'ютерна грамотність – знання, необхідні кожному для життя в умовах комп'ютеризованого суспільства» [3].

Зміст поняття комп'ютерної грамотності значно варіюється. Не претендуючи на повноту, наведемо огляд змісту цього поняття, висловленого різними авторами в різний час. На думку Г. Селевка, комп'ютерна грамотність

охоплює операції з персональним комп'ютером, тобто уміння використовувати комп'ютерні програмні засоби, уміння працювати з електронним текстом, електронними таблицями, створювати презентації і бази даних [4, с. 159].

Н. Ничкало визначає комп'ютерну грамотність як «здатність використовувати електронно-процесорну техніку з метою зберігання, обробки й використання інформації. Комп'ютерна грамотність містить в собі три основні компоненти:

- 1) знання теоретичних засад і розуміння принципів дії комп'ютерної техніки;
- 2) володіння мовами програмування;
- 3) сформованість операціональних навичок та вмінь кодувати, вводити й обробляти дані» [4, с. 30].

Н. Морзе розкриває поняття «комп'ютерної грамотності», яке розуміє його «як сукупність знань, умінь і навичок, оволодіння якими дає змогу підготувати учнів до можливості застосування обчислювальної техніки в подальшій практичній діяльності», що дає можливість чітко виділити основні елементи змісту комп'ютерної грамотності [4, с. 31].

Не можна оминати увагою ще одне визначення поняття «комп'ютерна грамотність», яке окреслили Г. Каджаспірова і О. Каджаспіров: «комп'ютерна грамотність – це частина технологічної освіти». У структуру комп'ютерної грамотності входять: знання основних понять інформатики і обчислювальної техніки; знання принципового устрою і функціональних можливостей комп'ютерної техніки; знання сучасних операційних систем і володіння їх основними командами; знання сучасних програмних оболонок і операційних засобів загального призначення, володіння їх функціями; володіння хоча б одним текстовим редактором; первісні уявлення про алгоритми, мови і пакети програмування; первісний досвід використання прикладних програм утилітарного призначення [4, с. 32].

Вивчення комп'ютерної грамотності у початковій школі є лише невеликою, але дуже важливою складовою частиною структури застосування нових інформаційних технологій, тому саме на початкову школу покладається завдання сформувати в учнів первинні навички інформаційної культури, початків комп'ютерної грамотності, забезпечити наступність у подальшому вивченні інформатики.

З перших днів навчання необхідно навчити дитину вільно спілкуватися з комп'ютером, свідомо його використовувати під час виконання необхідних завдань, сформувати елементарні навички роботи з комп'ютером та пристроями, що вивчаються, забезпечити розвиток творчого мислення школярів та реалізацію основних виховних завдань.

Отже, поняття «комп'ютерна грамотність» розуміємо як операції з персональним комп'ютером, уміння використовувати комп'ютерні програмні засоби, працювати з електронним текстом, електронними таблицями, створювати презентації та бази даних тощо. Встановлено, що «формування комп'ютерної грамотності» це системно організований процес педагогічних впливів учителя на особистість здобувача початкової освіти, вміло керована творча конструктивна діяльність учителя та учнів, внаслідок якої інформаційно-комунікаційна компетентність та особистісні якості здобувачів початкової освіти набувають нових якісних змін.

Основним засобом для навчання інформатики в початковій школі є персональний комп'ютер. Такий ПК повинен обов'язково бути мультимедійним, щоб мати змогу використовувати розвиваючі дидактичні комп'ютерні програми з різних предметів.

Важливо, щоб комп'ютери були об'єднані в комп'ютерну мережу, що дасть змогу використовувати спільне підключення до Інтернет, проводити спільні проекти, спілкуватися учням в інтерактивному режимі.

Мультимедійний проектор, екран для проектора чи мультимедійна дошка дозволяють проводити фронтальну роботу з комп'ютером. Принтер та сканер – для друкування учнівських робіт та сканування різних дидактичних матеріалів, роздруковування наочності і т.п.

Програмні засоби: операційна система з графічним інтерфейсом; тренажери мишки та клавіатури; текстовий і графічний редактори; педагогічні програмні засоби; розвиваючі комп'ютерні ігри, і ін. Крім перерахованих засобів повинні бути і загальнопедагогічні – тобто зошити, ручки, підручники і т.д. (повторіть засоби з педагогіки).

Класифікація засобів навчання за дидактичною функцією:

1. Інформаційні засоби (підручники і навчальні допомоги). Підручники, з одного боку, можна віднести до складової змісту навчання в широкому розумінні, з іншої є елементом системи засобів навчання. Електронні навчальні підручники зберігаються у формі гіпертексту, що дозволяє подолати лінійність, характерну для звичайних текстів (пошук і перегляд повідомлень, поданих лінійно, без структурних ознак, призводить до великого навантаження на пам'ять, ускладнюють ефективне розуміння конкретного фрагменту).

2. Дидактичні засоби (таблиці, плакати, відеофільми, програмне забезпечення навчального призначення, демонстраційні приклади).

3. Технічні засоби навчання (аудіовізуальні засоби, комп'ютер, засоби телекомунікацій, відео-комп'ютерні системи, мультимедіа, віртуальна реальність).

Треба зазначити, що якість засвоєння матеріалу учнями залежить від систематичної практичної роботи, яка має на меті вправлення у користуванні комп'ютером та його складовими. Для цього використовуються різні дитячі комп'ютерні програми, такі як GCompris, RapidTyping, TuxPaint, Scretch тощо [2].

На кожному уроці передбачено виконання учнями вправ на формування навичок користування мишею та клавіатурою, відпрацювання вмінь використання певних клавіш тощо. Під час практичної роботи вчителів потрібно врахувати, що деякі діти вже мають певний досвід роботи з комп'ютером, тому слід звернути увагу таких дітей, що вони можуть мати не зовсім правильне уявлення про користування його складовими і виправити помилки. Також слід дотримуватися певних правил при роботі з мишею та клавіатурою.

Отже, вивчення комп'ютерної грамотності у початковій школі є лише невеликою, але дуже важливою складовою частиною структури застосування нових інформаційних технологій, тому саме на початкову школу покладається завдання сформувати в учнів первинні навички інформаційної культури, початків комп'ютерної грамотності, щоб забезпечити наступність у подальшому вивченні інформатики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>. (дата звернення 21.04.2025).
2. Дитячі презентації URL: http://www.nosiki.cv.ua/load/ditjachi_prezentacii/29 (дата звернення 21.04.2025).
3. Дишлева С. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі. URL: <http://osvita.ua/school/technol/6804/> (дата звернення 21.04.2025).
4. Інформатика та сучасні інформаційні технології з методикою навчання (для дистанційного та змішаного навчання) : навчально-методичний посібник / А. А. Тимченко. – Миколаїв: СПД Румянцева, 2021. 262 с.

Олександра ДАНИЛЕНКО,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Тетяна БІЛЯВСЬКА,
к. філол. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ГРУПОВОГО НАВЧАННЯ

Особливість групової технології навчання полягає в певній організації навчального процесу. Групове навчання – це форма організації навчального процесу в школі, за якої учні, працюють у малих групах (2–7 осіб). Вони об'єднані спільною навчальною метою та колективно-розподіленою діяльністю. При цьому вчитель керує роботою кожного з них опосередковано, через завдання, які запропоновано до виконання в межах малих груп.

Загальні принципи організації групового навчання визначено у дослідженнях Дяченко В. К., Короткова В. М., Цукерман Г. О., Ярошенко О. Г. Дидактичні питання організації групової навчальної діяльності молодших школярів висвітлено в працях Вихрущ В. О., Задой Є. С., Вітківської І.М., Дусавицького А. К. та ін. У працях Ключова Н., Ярошенко О. обґрунтовано вплив групової навчальної діяльності на успішність навчання.

Готовність вчителя початкової школи до застосування групового навчання передбачає усвідомлення ним переваг цієї форми організації навчання порівняно з традиційними. Зокрема, це неформальна атмосфера; інтерактивний обмін інформацією в обох напрямках між учителем та учнями, а також між самими учнями; знання та досвід учнів визнаються та цінуються; активно діяльність та однакова відповідальність всіх учасників освітнього процесу; розташування місць для учасників змінюється залежно від завдань тренінгу: колом, півколом, малими групами тощо.

Майбутній вчитель початкової школи повинен чітко розуміти мету та завдання цієї форми організації навчальної діяльності. Мета групової навчальної діяльності – розвиток дитини як суб'єкта освітнього процесу.

У межах теоретичного аналізу наукової літератури вважаємо доречним висвітлити завдання групової форми навчальної діяльності: навчати школярів співпраці у виконанні групових завдань; формувати комунікативну компетентність молодших школярів; формувати рефлексивні компоненти навчальної діяльності: цілеспрямованість, планування дій, контроль, вміння

оцінювати результат; стимулювати моральні переживання взаємного навчання, зацікавлення в успіху товариша по команді, команди загалом.

Готовність вчителя початкової школи передбачає також усвідомлення функцій групової роботи. Мотиваційна функція: групова навчальна діяльність на занятті сприяє формуванню позитивної мотивації до процесу учіння школярів. Для цього потрібно, щоб у групі панувала атмосфера доброзичливості, чуйності, взаємодопомоги. Навчальна функція. У груповій навчальній діяльності учні демонструють високі результати засвоєння знань, формування умінь та навичок. Діти вчаться самостійно розподіляти обов'язки, спілкуватися одне з одним, знаходити шляхи розв'язання проблем та конфліктних ситуацій. Розвивальна функція. Групова діяльність сприяє активізації та результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити власну позицію, прислухатися до думки товаришів, культури ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці. Виховна функція. У груповій навчальній діяльності формуються колективізм, моральні, гуманні риси особистості. Важливу роль відіграють особливості організації групової роботи: розподіл функцій і обов'язків між учасниками діяльності, обмін думками, взаємна вимогливість та допомога, взаємоконтроль і взаємооцінювання. Організаційна функція. Групове навчання сприяє удосконаленню загального рівня засвоєння навчального матеріалу. Взаємне навчання передбачає спільне засвоєння теоретичного матеріалу, набуття вмінь та навичок, контроль здобутих знань. За таких умов учень стає суб'єктом пізнавальної діяльності, її організатором та учасником.

У процесі організації групової роботи вагоме значення посідає процес об'єднання дітей класу в групи. Відомо, що учневі з низьким рівнем знань потрібні насамперед доброзичливі партнери. Школяреві з високою активністю краще обрати партнера, здатного слідувати за ходом міркувань. Водночас групи не повинні тривалий час мати постійний склад учасників, оскільки це може призвести до виникнення груп різного рівня успішності.

Формування груп одним способом призводить до зниження якості навчання. Так, об'єднання дітей «за бажанням» не завжди дає продуктивний результат, оскільки особисті стосунки стають головними в розподілі доручень та організації роботи. На нашу думку, ефективним видається об'єднувати школярів різними способами.

Отже, готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування групового навчання передбачає розуміння того, що потрібно враховувати тип уроку, рівень розвитку школярів, їхні особисті характеристики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігнатюк О. Структура професійної готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної освіти*: зб. наук. праць / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. Харків, 2007. Вип. 15/16 (19/20). С. 249–257.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: метод. посібн. укладач: О.Пометун, Л. Пироженко. К.: А.П.Н. 2002. 136 с.
3. Коваленко Є.І., Микитуха Р. Групова навчальна діяльність учнів як інтерактивна технологія. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 81-85.
4. Концепція НУШ. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2372-ad-fontes-pro-kontseptsyu-novo-ukransko-shkoli> (дата звернення 30.04.2025).

Вероніка ДИМЧЕНКО,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна ФІЛІМОНОВА,

*к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Освітня система України орієнтується на модернізацію змісту, методів та форм навчання, що відображено в положеннях Державного стандарту початкової освіти. У документі зафіксовано необхідність розвитку в учнів здатності до самостійного здобуття знань, аналізу інформації, формулювання гіпотез, здійснення спостережень і висновків [1]. Діяльність, пов'язана з дослідженням, визначається як структурна частина навчального процесу, що формує підґрунтя для подальшого особистісного та інтелектуального розвитку.

У межах педагогічної науки дослідницькі уміння визначаються як інтегроване утворення, що охоплює здатність до постановки запитань, вибору об'єкта спостереження, встановлення зв'язків між явищами, перевірки гіпотез, обробки отриманих результатів. Такий підхід поєднує когнітивний, мотиваційний та операційний компоненти. У початковій школі ці дії реалізуються у формі елементарних пізнавальних завдань, спостережень,

порівнянь, класифікацій, що створюють умови для розвитку дослідницької культури учня [5, с. 231].

У роботі Л. Сущенко досліджено умови ефективного впровадження дослідницької діяльності в навчальний процес початкової школи. Акцентовано увагу на взаємозв'язку між індивідуальними психологічними характеристиками учнів молодшого шкільного віку та організацією пізнавальної активності. Запропоновано систему психолого-педагогічного супроводу, яка включає створення середовища для вільного вибору теми, підтримку ініціативи, розвиток інтересу до пізнання. Наголошено на доцільності врахування вікових особливостей, серед яких нестійка увага, імпульсивність, переважання образного мислення [3, с. 63]. І. Заремська, О. Мілютіна та Д. Марєєв у спільному дослідженні розглядають дослідницьку діяльність як інструмент реалізації вимог НУШ щодо формування наскрізних умінь. У праці окреслено стратегічні напрями впровадження інноваційних підходів, що включають компетентнісне навчання, індивідуальну траєкторію розвитку, інтеграцію змісту. Автори виокремлюють типові труднощі, які виникають у педагогів під час організації дослідницької діяльності, зокрема недостатню методичну підготовку та обмежений доступ до дидактичного ресурсу. Також запропоновано моделі інтеграції дослідницьких елементів у навчальні дисципліни початкового рівня [2, с. 563-569].

Формування дослідницьких умінь у молодших школярів ґрунтується на вимогах, визначених у Державному стандарті початкової освіти [1]. Документ визначає компетентнісний підхід як основу освітнього процесу, де дослідницька діяльність розглядається не як додаткова форма навчання, а як складова формування базових навчальних умінь. Конкретизовані очікувані результати навчання передбачають розвиток умінь ставити запитання, спостерігати, класифікувати, аналізувати інформацію, робити висновки, застосовувати набуте знання в нових умовах. Зміст стандарту орієнтований на формування активної позиції учня, залученого до пізнавального процесу, що відображає зміну пріоритетів у системі навчання.

Інтеграція елементів дослідницької діяльності у зміст окремих освітніх галузей передбачає систематичне включення завдань, що активізують мислення та самостійність. У природничій галузі учні аналізують природні явища, проводять спостереження за змінами стану об'єктів, фіксують результати у вигляді схем, таблиць, коротких описів [4]. Наприклад, під час вивчення явищ погоди виконується щоденник спостережень з відповідним аналізом. У мовно-літературній галузі застосовується пошукове читання, аналіз змісту тексту, виділення головної думки, встановлення логіки подій, формулювання запитань до прочитаного. Математична освітня галузь використовує задачі на логіку,

моделювання ситуацій, знаходження закономірностей. Художньо-естетична та технологічна галузі надають простір для творчого пошуку, де учень створює виріб або художній образ, експериментує з техніками, матеріалами, конструкціями, що передбачає елементи дослідницької активності.

Реалізація дослідницького потенціалу навчання потребує відповідного середовища та організаційно-педагогічних умов. Однією з таких умов виступає зміна позиції вчителя — від транслятора знань до координатора навчального процесу. Педагог має забезпечити підтримку ініціативи, надати учням право вибору теми, методу виконання завдання, способу представлення результату. Доцільною є організація роботи в парах і групах для формування комунікативної взаємодії. Створення навчального простору, де допускається пошук, гіпотези, помилки, підтримує внутрішню мотивацію до пізнання. Матеріально-технічне забезпечення, доступ до візуальних, цифрових, друкованих джерел інформації також впливає на ефективність реалізації дослідницької діяльності. Серед педагогічних прийомів, що сприяють розвитку дослідницьких навичок, виокремлюються проблемне навчання, проєктна діяльність, елементи STEM-освіти [5, с. 241].

Наявність системного підходу до організації навчального процесу, де учень отримує не завершені знання, а досвід самостійного пошуку, аналізу, узагальнення, забезпечує поступове становлення дослідницьких умінь як стійкої навчальної стратегії.

Методичне забезпечення процесу формування дослідницьких умінь у початковій школі потребує широкого використання форм та методів, здатних активізувати пізнавальну діяльність учнів, спрямувати її на виявлення закономірностей, пошук нових знань, аналіз об'єктів і явищ навколишнього середовища [2, с. 571]. У практиці Нової української школи застосовуються дослідницькі проєкти, міні-дослідження, робота в малих групах, інтерактивні методи навчання, які враховують пізнавальні інтереси дітей молодшого шкільного віку. Проєктна діяльність дозволяє учням ставити запитання, формулювати гіпотези, шукати підтвердження через спостереження, експеримент або аналіз джерел інформації.

Методи, які застосовуються для стимулювання дослідницької активності, охоплюють ігрове моделювання ситуацій, створення проблемних завдань, обговорення у форматі «мозкового штурму», навчальні дискусії, аналіз випадків, творчі завдання на зміну умов задачі або варіативність її розв'язання. Значне місце відводиться візуалізації результатів — побудові графіків, схем, таблиць, створенню презентацій, малюнків або макетів. Ефективність методів підвищується при впровадженні навчання на основі запитань, коли учень сам формулює проблемне поле дослідження.

Педагог організовує середовище, у якому учень може ініціювати власне дослідження, самостійно або у співпраці з однокласниками визначати стратегію дій, добирати джерела, структурувати матеріал. У процесі супроводу педагог надає підтримку, коригує напрям пошуку, допомагає формулювати висновки, аналізує з учнями отримані результати [4]. Водночас важливо забезпечити достатню автономію, зберігаючи навчальну ініціативу за учнями. Вчитель виступає модератором пізнавального процесу, координатором дій, організатором комунікативної взаємодії в групі. Надання індивідуального зворотного зв'язку сприяє розвитку рефлексивних умінь, а спільне обговорення результатів зміцнює соціальні навички, які супроводжують дослідницьке навчання.

Систематичне застосування вищезазначених форм і методів створює умови для закріплення дослідницької поведінки як природного елементу навчального процесу, що сприяє поступовому переходу від простих пізнавальних дій до складніших форм аналітичного й самостійного мислення.

Отже, для педагогів початкової школи доцільним є поєднання фронтальної, парної та групової роботи, використання навчальних кейсів, організація тематичних тижнів дослідницьких проєктів, створення карт дослідження, застосування інструментів візуалізації та фіксації процесу пошуку. Ефективність підвищується при формуванні в учнів навичок постановки запитань, аналізу умов, порівняння результатів, використання таблиць спостережень, щоденників дослідника, а також через введення елементів самооцінювання та публічного представлення отриманих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL :https://rada.info/upload/users_files/41912705/049382816a318117285b22e2028365eb.pdf (дата звернення: 10.04.2025).
2. Заремська І., Мілютіна О., Марєєв Д. Завдання і перспективи розбудови Нової української школи. Наукові інновації та передові технології. 2024. № 10(38). С. 563-575. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10\(38\)-563-575](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10(38)-563-575) (дата звернення: 10.04.2025).
3. Сущенко Л. Психолого-педагогічний супровід організації дослідницької діяльності учнів в освітньому процесі Нової української школи. Viae Educationis. Studies of Education and Didactics. 2022. Т. 1, № 3. С. 62–69. URL: <https://doi.org/10.15804/ve.2022.03.06> (дата звернення: 10.04.2025).
4. Трипольська Н. Формування дослідницьких умінь учнів початкових класів в освітньому процесі Нової української школи. DSpace at ZNU: Home.

URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/18001/1/Trypolska.pdf> (дата звернення: 10.04.2025).

5. Шпак В., Нінова Т. Управління дослідницькою діяльністю учнів Нової української школи як основа формування креативного мислення. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2022. Т. 28, № 1. С. 230–250. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.987> (дата звернення: 10.04.2025).

Антоніна ДУМАНСЬКА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Тетяна ФІЛІМОНОВА,
к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Сучасний рівень розвитку освіти та цифровізація суспільства сприяють активному впровадженню мультимедійних технологій у процес навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Завдяки таким технологіям стає можливим одночасне залучення майже всіх органів чуття учнів початкової школи, адже вони поєднують текстову, графічну, відео- та аудіоінформацію, а також фотоматеріали, створюючи ефект «віртуальної реальності» живого спілкування. Мультимедійні технології – це засоби, які за допомогою комп'ютерів забезпечують інтеграцію, обробку та одночасне відтворення різних видів інформації, середовищ і способів обміну даними. Їх основними перевагами є розширення доступу до навчальних ресурсів, підвищення наочності та ефективності засвоєння матеріалу.

Активна комп'ютеризація та широке використання гаджетів у початковій освіті, а також інтеграція сучасних мультимедійних технологій і засобів навчання в освітній процес значно розширюють професійні можливості вчителя, максимально підвищуючи ефективність його діяльності. Варто зазначити, що мультимедійні технології завжди були невід'ємною складовою педагогіки, оскільки навчання за своєю суттю є інформаційним процесом. Із появою комп'ютерів поняття «мультимедійні технології» набуло нового

значення: комп'ютер став не лише інструментом для підготовки занять, а й активним елементом навчального процесу — зокрема, через використання мультимедійних презентацій, програмно-педагогічних засобів тощо.

Існують різні організаційні моделі використання мультимедіа в освіті, серед яких особливе місце займає супровід уроку мультимедійною презентацією. При цьому важливо не лише володіти технічними можливостями програм, як-от PowerPoint, а й розуміти освітню мету їх використання. Презентація повинна відповідати основним завданням навчально-виховного процесу й враховувати психологічні особливості учнів, аби стати не просто візуально привабливим елементом, а дієвим навчальним інструментом [1, с. 51].

У процесі роботи з мультимедійними презентаціями на уроках курсу «Я досліджую світ» необхідно враховувати психофізіологічні особливості сприйняття інформації з екрана – монітора, телевізора або проектора. Надмірна візуальна інформація або тривала робота з екраном може викликати втому і зниження зорової активності, особливо при роботі з текстами. Під час створення мультимедійного уроку важливо ретельно добирати навчальний контент: він має бути чітким, зрозумілим, пізнавальним і цікавим для учнів. Основне завдання вчителя – навчити дітей самостійно здобувати знання та розвивати навички навчання.

Інтеграція мультимедійних технологій у навчальний процес початкової школи є актуальною та необхідною вимогою сьогодення. Сучасні діти починають користуватися цифровими пристроями ще задовго до вступу до школи, тому традиційні підходи до навчання вже не відповідають рівню їхніх очікувань та потреб. Слід враховувати, що до школи приходить нове покоління учнів, яке зростає в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, в динамічному, візуально насиченому та емоційно напруженому середовищі.

Мультимедійні технології виступають потужним і універсальним інструментом навчання, що відкриває нові можливості для формування пізнавального інтересу, розвитку логічного мислення та креативності. Їх використання не лише адаптує учнів до життя в інформаційному суспільстві, але й сприяє становленню інформаційної культури з раннього віку. Завдяки мультимедійним засобам учні краще сприймають навчальний матеріал, залучаються до активної пізнавальної діяльності та отримують змогу візуалізувати складні поняття [2, с. 99].

У сучасному інформаційному суспільстві постійно виникає потреба у впровадженні нових, ефективних підходів до навчання. Щоб розвинути в учнів уважність, візуальне сприйняття, дослідницьке мислення та навички самостійної й творчої роботи, доцільно організовувати з ними віртуальні або інтерактивні екскурсії. Для цього можна використовувати ресурси веб-проектів,

а також особисті фотографії, зроблені під час подорожей, відвідування музеїв, виставок чи інших пізнавальних заходів [3].

Одним із захопливих видів діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є створення буктрейлерів — коротких відеороликів за мотивами книг, покликаних зацікавити й мотивувати до читання. Така форма роботи дозволяє учням розкрити власний творчий потенціал, вчить мислити креативно, користуватися сучасними цифровими інструментами та підвищує інтерес до навчання. Буктрейлери можуть бути виконані в різних формах: як фільми, анімації, слайд-шоу з цитатами та ілюстраціями, або як театралізовані відео. Вони можуть бути ігровими, документальними, анімаційними чи графічними, що дає простір для фантазії та індивідуального підходу.

Поєднання традиційних методів навчання з інноваційними цифровими технологіями дозволяє ефективніше залучати школярів до створення медіатекстів. Серед них особливою популярністю користуються мультфільми, аудіоказки, навчальні пісні та розвивальні відео. Фотографія — одна з найпростіших форм медіатексту, яка, попри свою простоту, має високу пізнавальну та емоційну цінність завдяки своїй «документальності». Вона наближає учнів до реального світу, стимулює обговорення та аналітичне мислення. Карта знань (інтелект-карта) є ще одним ефективним способом візуалізації мислення. За допомогою схем вона допомагає структурувати інформацію, виявити зв'язки між фактами та формувати цілісне розуміння теми. Такі карти можна використовувати індивідуально, в групах або з цілим класом для роботи над різними темами курсу «Я досліджую світ». Вони сприяють розвитку системного мислення та навичок проблемного аналізу. Інтерактивні плакати також посідають важливе місце в освітньому процесі. Їх використання сприяє кращому засвоєнню матеріалу, підвищенню пізнавального інтересу та розвитку навичок самостійної діяльності. Застосування таких засобів робить уроки більш насиченими, яскравими й результативними.

Інтегровані уроки залишаються пріоритетним напрямом Нової української школи. Щоб зробити їх ще цікавішими та більш ефективними, доцільно залучати до навчального процесу онлайн-ресурси, що дозволяють педагогам і учням створювати власні освітні проєкти. Серед зручних інструментів для цього — Movie Maker, програма для створення відеороликів зі світлин, аудіо та відеофрагментів. Вона дозволяє швидко й просто створювати слайд-шоу або короткі фільми, які можна інтегрувати в навчання [4, с. 27].

Ще один потужний засіб творчої діяльності — Anime Studio Pro, професійне програмне забезпечення для створення 2D-анімацій. Учні можуть або створювати власних персонажів, або використовувати готові шаблони з бібліотеки. Така діяльність дозволяє максимально реалізувати індивідуальні

творчі здібності школярів, сприяє розвитку цифрових навичок, креативності та логічного мислення. Додатково, доцільно впроваджувати й інші сучасні цифрові інструменти:

- Canva — для створення інтерактивних презентацій, плакатів, інфографіки.
- Padlet — для спільної роботи над віртуальними дошками, де учні можуть залишати повідомлення, фото, відео.
- Wordwall та LearningApps — для інтерактивних вправ і ігор, які формують навички у цікавому форматі.
- Thinglink — для створення інтерактивних зображень з вбудованими елементами (посиланнями, відео, текстами).

Таким чином, сучасні мультимедійні технології відкривають широкі можливості для організації якісного, різноманітного й ефективного навчання в початковій школі. Їх грамотне поєднання з класичними підходами сприяє всебічному розвитку учнів, формуванню ключових компетентностей та підготовці до життя в цифровому світі [6, с. 87].

Упровадження мультимедійних технологій у початковій школі є нагальною потребою сучасної освіти. Вони відкривають нові можливості для підвищення ефективності навчального процесу, враховуючи інтереси та особливості розвитку молодших школярів. Застосування інтерактивних методів, таких як віртуальні екскурсії, буктрейлери, інтелект-карти, мультимедійні презентації та освітні відео, сприяє формуванню в учнів критичного мислення, креативності, медіаграмотності та самостійності. Такі засоби навчання дозволяють зробити освітній процес більш динамічним, наочним, цікавим і змістовним, а також розвивають інформаційну культуру здобувачів освіти. Водночас мультимедійні технології допомагають вчителям реалізовувати творчий потенціал, урізноманітнювати форми роботи на уроці та забезпечувати індивідуальний підхід до кожного учня. Усі ці фактори вказують на важливість та перспективність інтеграції цифрових інструментів у сучасну початкову освіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик В. Б. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів. Початкова школа. 2018. № 5. С. 6–8.
2. Вакалюк Т. С. Можливості використання хмарних технологій в освіті. Актуальні питання сучасної педагогіки: матеріали міжнародної наук. конференції. Острог, 2016. С. 97–99.
3. Додусенко Н. О. Теоретичні аспекти проектної діяльності молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2017. № 24. С. 2–9.

4. Кирилова З. А. Екологічна освіта і виховання школярів у процесі вивчення природи. Початкова школа. 2019. № 5. С. 25–27.

5. Нікітіна О. О. Зісторії розвитку проблеми формування загальнонавчальних умінь і навичок школярів. Вісник Черкаського університету. Черкаси: Педагогічні науки, 2018. № 1. С. 83–87.

Інна ЗАРЄЧНА,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Світлана ЯКИМЕНКО,

*д. пед. н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

МОДЕЛІ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗМІСТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОГО СВІТОГЛЯДУ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні трансформації в системі освіти України актуалізують потребу у формуванні цілісного світогляду дітей молодшого шкільного віку. Відповідно до положень Концепції Нової української школи, освітній процес має на меті не просто передання знань, а формування у дитини цілісного бачення навколишнього світу та власного місця в ньому [5].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні підкреслює необхідність переосмислення накопиченого досвіду й спрямування зусиль на розв'язання стратегічно важливих завдань, здатних забезпечити якість освіти відповідно до викликів сучасності [6, с. 4].

В Україні сформувалася ціла низка наукових напрямків у вивченні теоретичних основ інтеграції. Провідними з них є: напрямок методологічного обґрунтування проблем інтеграції (С. Гончаренко, Ю. Мальований, О. Сергєєв); напрямок визначення структури інтегрованих знань (Т. Усатенко); дослідження системологічних аспектів інтеграції (О. Джулик, Є. Яворський); проблеми інтегративних процесів в освіті (І. Богданова); розробка шляхів упровадження інтеграції в навчальний процес (Л. Вичорова, Т. Горзій, О. Проказа, Є. Романенко); інтеграція елементів контролю в модульному навчанні (Л. Джулай); інтеграція теоретичних і виробничих аспектів навчання (Т. Якимович); ймовірно-статистичні аспекти інтеграції (В. Якиляшек);

інтеграція у ступеневій освіті (Ю. Жидецький); взаємозв'язки інтеграції та диференціації (В. Моргун); психологічні аспекти інтеграції (Т. Яценко); формування системи знань – дидактична інтегродогія (І. Козловська).

Суттєвими в дослідженні проблеми інтегрованого підходу в системі освітнього процесу є праці науковців К. Бєлая, І. Кіндрат, К. Крутій, М. Лазарева. Стратегічні напрями розвитку сучасної освіти передбачають реалізацію інтегративного підходу до побудови змісту початкової освіти. До проблеми інтеграції в освіті зверталися видатні педагоги, зокрема: К. Ушинський розробив аналітико-синтетичний метод, який дозволив поєднати в єдине ціле письмо і читання; В. Сухомлинський рекомендував проводити навчання серед природи; Н. Сєтловська вивчала умови проведення інтегрованих занять; О. Савченко досліджувала способи інтеграції навчального матеріалу; Л. Варзацька розробила систему інтегрованих занять. Результатом роботи методистів та педагогів стало створення теоретико-методологічних основ інтегрованої освіти.

Ідея міжпредметної інтеграції як дидактичного підходу набуває особливого значення в умовах оновлення змісту освіти. Інтеграція дозволяє формувати системне уявлення про світ, сприяє розвитку ключових компетентностей, активізує пізнавальні інтереси учнів і дає змогу уникнути перевантаження, що часто супроводжує вивчення великої кількості окремих навчальних дисциплін [1, с. 15].

Інтеграція змісту в початковій освіті виступає як засіб узгодження предметних знань, що сприяє глибшому розумінню явищ і процесів. За А. Данилюком, інтегративний підхід є потужним інструментом оновлення освіти, який можна ефективно застосовувати на всіх етапах педагогічної діяльності [3, с. 28].

До позитивних умов, що сприяють впровадженню інтеграції, відносять високий інтелектуальний потенціал дітей. Серед складнощів — обмежений спектр навчальних дисциплін, необхідність розвитку базових навичок читання, письма, математичних дій, що потребує збереження предметного навчання [2, с. 58].

Ефективною формою реалізації інтеграції є моделі, що об'єднують зміст навчання навколо спільних тем, діяльностей або проблем. Тематична модель полягає в об'єднанні різних предметів навколо певної теми, наприклад, «Вода» охоплюється в межах природознавства, читання, математики тощо. У діяльнісній моделі акцент робиться на спільних практичних формах роботи. Проблемна модель заохочує учнів до самостійного аналізу та пошуку відповідей, що розвиває критичне мислення та рефлексію.

Перевага інтегрованого підходу полягає в можливості подати навчальний матеріал у контексті реального життя. Це забезпечує формування зв'язків між окремими знаннями, сприяє усвідомленому сприйняттю дитиною цілісності навколишнього світу, що є основою світоглядного розвитку.

Учитель у цьому контексті виконує роль координатора, наставника, який організовує умови для самостійного пошуку, дослідницької діяльності та критичного осмислення інформації. Для цього необхідна висока професійна майстерність педагога, його вміння поєднувати предмети, застосовувати міждисциплінарний підхід і враховувати індивідуальні особливості учнів [8, с. 3].

Інтегроване навчання базується на таких засадах: особистісна орієнтація, надання переваги мотиваційним чинникам, системність, проблемність, рефлексивність. Його мета — формування цілісного світогляду, активізація пізнавальної діяльності, підвищення якості засвоєння, створення умов для творчої взаємодії та самоосвіти учнів.

Учитель має дотримуватися головних орієнтирів Концепції НУШ: формування компетентностей, дитиноцентризм, наскрізне виховання цінностей, партнерська педагогіка [4, с. 136].

Водночас успішність реалізації інтеграції залежить від творчості, ініціативності вчителя, його здатності адаптувати матеріал до можливостей учнів, використання сучасних підходів у плануванні інтегрованих уроків [9, с. 105].

Інтегровані форми навчання — це бінарні уроки, міжпредметні зв'язки, проєкти, тематичні дні. Вони сприяють розвитку критичного мислення, креативності, інтересу до пізнання, формуванню цілісного бачення світу.

Таким чином, використання інтеграції в початковій освіті є потужним засобом розвитку світоглядної позиції дитини, її здатності системно мислити, критично оцінювати події та брати відповідальність за власні дії. Такий підхід відповідає завданням сучасної школи — підготовці дитини до життя в динамічному, складному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленька Г.В. Інтеграція змісту шкільної освіти в умовах Нової української школи. К., 2018. 104 с.
2. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз змісту освіти. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 58–63.
3. Данилюк А.Я. Навчальний предмет як інтегрована система. *Педагогіка*. 1997. № 4. С. 28–29.
4. Державний стандарт початкової освіти. Київ: МОН України, 2018.

5. Концепція Нової української школи. Київ: МОН України, 2016. 40 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. Освіта України. 2002. № 33. С. 4.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja. Pid zag. red. Bibik N.M. K.: TOB «Vidavnicij dim «Pleadi», 2017. 206 s.
8. Савченко О.Я. Проблеми розвитку змісту початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2012. № 5. С. 3–7.
9. Чекіна О.Ю. Інтегровані уроки у початковій школі. Х.: Основа, 2011. 256 с.

Наталія ІГОШИНА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Світлана ЯКИМЕНКО,

*д. пед. н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти,
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У сучасних умовах цифровізації освіти важливого значення набуває впровадження мультимедійних технологій у процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Мультимедійні технології відкривають нові можливості для організації навчального процесу, підвищують мотивацію студентів, сприяють розвитку їхніх професійних компетентностей і творчого потенціалу [1].

Проблема використання мультимедійних технологій в освітньому процесі завжди була цікавою для вчених-педагогів та учителів практиків. Так, Н. Вовковінська у своєму дослідженні розглядає програмні засоби, технології, досвід та перспективи інформатизації середньої освіти. Дидактичні функції мультимедійних технологій навчання у початковій школі висвітлено у наукових здобутках Ю. Дорошенко, М. Левшина, Ю. Мельник та В. Савченко. Ю. Жук у своїх працях досліджує організацію навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі. У роботах Р. Гуревич та М. Кадемія розглянуто впровадження інформаційно-комунікаційні технології в навчальний

процес. У дослідженні Ю. Машбиця визначено основи нових інформаційних технологій навчання. У наукових здобутках О. Пінчук розглядається технологічний аспект визначення мультимедіа в освіті. Методика використання ІКТ у початковій школі наведена у дослідженнях В. Шакотько.

Мультимедійні технології в освітньому процесі охоплюють використання аудіо- та відеоматеріалів, комп'ютерних презентацій, інтерактивних платформ, електронних підручників, віртуальних лабораторій та мережевих ресурсів. Застосування таких засобів дозволяє урізноманітнити форми подачі навчальної інформації, зробити її більш наочною та доступною для сприйняття студентами [2].

У підготовці вчителів початкових класів мультимедійні технології використовуються для:

- візуалізації навчального матеріалу (електронні карти, схеми, діаграми, інтерактивні таблиці);
- моделювання педагогічних ситуацій (віртуальні уроки, симуляційні ігри);
- організації самостійної роботи студентів (електронні бібліотеки, онлайн-курси, платформи для тестування);
- розробки мультимедійних навчальних проєктів (створення презентацій, відеоуроків, веб-квестів) [3].

Використання мультимедійних технологій сприяє розвитку у студентів таких ключових професійних компетентностей, як:

- інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає вміння шукати, обробляти та застосовувати інформацію з різних джерел;
- педагогічна майстерність, пов'язана з ефективною організацією навчального процесу із застосуванням сучасних технологій;
- креативність та інноваційність, що проявляються у здатності створювати інтерактивні навчальні матеріали та використовувати їх у роботі з молодшими школярами [4].

Важливим аспектом є формування у майбутніх учителів готовності до безперервного професійного самовдосконалення в умовах стрімкого розвитку технологій. Тому в програми підготовки вчителів варто включати курси з медіаосвіти, цифрової грамотності та методики використання мультимедійних засобів у початковій школі [5].

Водночас варто зазначити, що ефективність використання мультимедійних технологій залежить не тільки від технічного забезпечення закладу освіти, а й від професійної підготовки викладачів, їхньої готовності до інноваційної діяльності та розуміння дидактичної доцільності застосування тих чи інших мультимедійних засобів [6].

Таким чином, впровадження мультимедійних технологій у процес підготовки вчителів початкових класів є необхідною умовою підвищення якості освіти, розвитку інформаційної культури майбутніх педагогів і забезпечення їхньої готовності до ефективної роботи в нових освітніх реаліях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сорока Н. А. Використання мультимедійних технологій у підготовці вчителя початкових класів. *Педагогічні науки*. 2020. № 85. С. 112–116.
2. Литвинова С. Г. Мультимедійні технології в освіті: теорія і практика. Київ: Освіта України, 2017. 276 с.
3. Романенко Л. Ф. Інноваційні підходи до підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічний дискурс*. 2019. № 25. С. 78–83.
4. Копилова О. В. Інформаційно-комунікаційні компетентності майбутнього вчителя. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. № 2(64). С. 35–40.
5. Коваль Н. М. Формування цифрової грамотності студентів педагогічних спеціальностей. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 3. С. 22–27.
6. Костюченко В. І. Професійна підготовка вчителів початкової школи в умовах цифровізації освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 31. С. 93–97.

Юлія КАЛІНІЧЕНКО

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Світлана ЯКИМЕНКО,

*д. пед. н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти,
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЯКІСНОЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬНЬОГО ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У сучасних умовах розвитку суспільства, що характеризуються глобалізаційними процесами, зростаючими вимогами до якості освіти та потребою у формуванні творчої особистості, особливої актуальності набуває

проблема якісної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Одним із пріоритетних напрямів реформування вищої педагогічної освіти є впровадження особистісно орієнтованого підходу в освітній процес [2].

Особистісно орієнтована парадигма навчання і виховання виступає важливою методологічною основою, яка відповідає актуальним запитам розвитку й самореалізації духовного потенціалу особистості в умовах нової соціокультурної реальності [3]. Одночасно ідея розвитку особистості визнається пріоритетним напрямом ідеології сучасної освіти.

Особистісно орієнтована підготовка майбутнього педагога передбачає створення умов для розвитку індивідуальності студента, розкриття його творчого потенціалу, формування готовності до професійної діяльності на основі гуманістичних цінностей [1]. Такий підхід вимагає від педагогів орієнтації на особистісні потреби, інтереси та можливості кожного здобувача освіти.

Аналіз загальнопедагогічних досліджень (О. Біда, В. Бондар, І. Шапошнікова, Л. Канішевська, Н. Клокар, Л. Коваль, А. Крамаренко) та робіт, присвячених підготовці вчителів початкової школи до виховної діяльності [1], зокрема формування толерантності як складової готовності до виховання молодших школярів [4], дозволяє визначити низку педагогічних умов, необхідних для забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх учителів.

На думку О. Савченко, підготовка майбутнього педагога має супроводжуватися посиленням культуротворчої складової в моделі педагога, зокрема шляхом розвитку діяльнісних та особистісно-характерологічних якостей [4]. За таких умов опанування психологічних, педагогічних і предметних знань набуває значення засобу збагачення й розвитку особистості педагога, який має стати «людиною культури», що визнає унікальність і самоцінність кожної дитини [5]. Відтак професійна підготовка майбутнього педагога повинна здійснюватися на основі гуманістичних принципів суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

Означеній проблемі присвячено численні наукові праці Н. Бібик, В. Бондаря, М. Вашуленка, Л. Кондрашової, Є. Лодатка, О. Савченко, Г. Тарасенко, І. Хижняк, Л. Хомич та ін. Так, В. Бондар звертає особливу увагу на необхідність використання технології управління освітнім процесом початкової школи, дотримання принципів управління, які забезпечують ефективність формування професіоналізму майбутніх фахівців [1].

Особистісно орієнтоване навчання передбачає глибоку психологізацію процесу підготовки майбутнього педагога, спрямовану на розвиток педагогічного мислення: здатності до педагогічного цілепокладання, аналізу

педагогічних ситуацій, інтеграції педагогічних і психологічних знань, проектування та організації ефективного освітньо-виховного процесу, а також здійснення рефлексії щодо процесів і результатів власної професійної діяльності.

У процесі професійно-педагогічної підготовки в університеті необхідно проектувати такі якості та властивості особистості, які сприятимуть становленню майбутнього педагога як суб'єкта педагогічної діяльності. Особистісний потенціал майбутнього педагога включає низку ключових компонентів:

1. Ціннісно-мотиваційна сфера (світоглядний і духовно-моральний потенціал).
2. Гуманістична сфера (любов до дитини, гуманно-моральні відносини, визнання права на самореалізацію).
3. Професійно значущі знання, уміння та навички (професійна компетентність).
4. Працездатність (психофізіологічний потенціал).
5. Інтелектуально-пізнавальні здібності (освітній потенціал).
6. Креативні здібності (творчий потенціал).
7. Здатність до співробітництва і колективної взаємодії (комунікативний потенціал).

Особистісно-професійний розвиток педагога розглядається як результат професійної підготовки, що проявляється у здатності до самостійного осмислення педагогічних процесів, свободі дій у виховних ситуаціях, творчому виборі форм діяльності та усвідомленому впливі на освітнє середовище.

До основних педагогічних умов належать: запровадження особистісно орієнтованих технологій навчання [5]; створення гуманістичного освітнього середовища; організація інтегрованої практичної підготовки; застосування рефлексивних методик [5]; стимулювання професійного саморозвитку; формування мотивації до постійного вдосконалення.

Створення ситуацій успіху під час навчання сприяє формуванню у студентів позитивної самооцінки, впевненості та розвитку професійної ідентичності. Інтеграція міждисциплінарного підходу, проведення педагогічних тренінгів та моделювання професійних ситуацій сприяють формуванню необхідних компетентностей [4].

Таким чином, якісна особистісно орієнтована підготовка майбутнього педагога початкових класів можлива за умови комплексного дотримання педагогічних умов, що сприяють розвитку особистості, високої професійної мотивації та творчого мислення.

Гуманістично орієнтований і технологічно обґрунтований навчальний процес закладає основи для особистісного та професійного вдосконалення педагогів упродовж життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біда О. І. Формування професійної готовності майбутнього педагога до виховної діяльності. Педагогічні науки. 2012. № 50. С. 23–27.
2. Болотова А. К. Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності: теоретичні засади. Київ: Освіта, 2010. 240 с.
3. Євтух М.Б., Волощук І.С. Забезпечення якісної вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства // Педагогіка і психологія №1, 2008, 72 с.
4. Кушнір Н. О., Шакотько В. В., «Підготовка вчителя початкової освіти і виклики нової української школи», Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки, №39, с.92-99, 2019: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2019_1_13. Дата звернення: Січень 24, 2020.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2011. 376
6. Савченко О.Я., Система неперервної освіти : здобутки, пошуки, проблеми. Чернівці: «Митець», 1996. 152 с

Ангеліна КАРПЕНКО,

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник: Наталія МИХАЛЬЧЕНКО,

к. психол. н., доц., професорка кафедри початкової освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Під поняття екстремальні умови підпадають ситуації, які несуть вітальну загрозу для людей. Крім того, такі умови чинять вплив на людські організми на психічному та фізіологічному рівні, вимагаючи їх змін для адаптації під певну ситуацію з метою виживання та переживання цих складних умов, оскільки є

необхідність в забезпеченні функціонування організму в умовах, що виходять за межі норми.

Важливо підкреслити, що в перелік екстремальних умов входять не лише спровоковані зовнішніми факторами ситуації (техногенні, природні, хімічні, мікрокліматичні тощо), але й виникаючі в сучасному світі стрімко змінювані вимоги труда. Швидкий темп роботи, дефіцит часу, брак інформації можуть виникати не лише під час бойових дій, стихійних лих та подібних ситуаціях, але і під час забезпечення діяльності, виконання трудових зобов'язань в прогресивних професіях, які виникли внаслідок науково-технічного прогресу, адже робота в офісі також передбачає виникнення форс-мажорних ситуацій, які, в свою чергу, потребують мобілізації фізіологічних та психічних сил організму для успішного виконання задач [1].

Вченими досліджено що діяльність людини в екстремальних умовах реалізується за допомогою значних фізіологічних змін, що спрямовані на адаптацію та виживання, а саме короткочасними реакціями на стрес та довгостроковими адаптаційними процесами.

Більш того, діяльність в екстремальних умовах вимагає формування певного психологічного портрету особистості. Людина, що діє в екстремальних умовах мусить мати достатньо високий рівень стресостійкості, який передбачає уміння зберігати самоконтроль та ефективно функціонувати під тиском. Це забезпечує низький рівень тривожності, а отже збереження когнітивних функцій, здатність критично мислити, зосереджуватися на важливих деталях, швидко приймати рішення в умовах невизначеності та високого ризику. Здатність швидко відновлюватися після стресу безперечно є сильною стороною індивіда в даному випадку [2].

Підготовка психолога до роботи в екстремальних умовах є надзвичайно важливим аспектом професійної підготовки, враховуючи специфіку роботи в таких сферах, як Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Збройні Сили України (ЗСУ), авіація, медичні заклади. Професіонали в цих галузях стикаються з високим рівнем стресу, неочікуваними ситуаціями та рішеннями, які приймаються в останню хвилину. Ця справа вимагає не тільки глибоких теоретичних знань, а й обґрунтованих практичних навичок.

У підготовці психологів для екстрених служб особлива увага приділяється розвитку психологічної готовності до дій у надзвичайних ситуаціях. Останнє передбачає набуття навичок стресостійкості та здатність робити своєчасну оцінку, надаючи негайну психологічну підтримку жертвам. Навчальні плани базуються на вивченні методів стабілізації емоційного стану, надання консультацій у кризових ситуаціях, а також роботи з різними групами населення під час катастрофи. Практика базується на відповідних життєвих

сценаріях виникнення надзвичайної ситуації, за допомогою яких вони опановують дії відповідним чином у безпечному навчальному середовищі [4].

Для психологів, які готуються до військової служби, важливими аспектами є формування навичок для підняття бойового духу військовослужбовців, профілактики стресів та реабілітації після бойових дій. Програма навчання включає вивчення особливостей психологічного відбору, адаптації до військової служби, методики підвищення стресостійкості, роботу з посттравматичними стресовими розладами. Практика проводиться у військових частинах та госпіталях. Тут учні працюють безпосередньо з військовими під керівництвом досвідчених наставників.

Програма підготовки авіаційного психолога в основному спрямована на вивчення специфіки діяльності льотного складу, диспетчерів і обслуговуючого персоналу. Основний акцент зроблено на розвитку навичок оцінки психофізіологічного стану, а також на профілактиці професійного вигорання та допомозі в авіаційній пригоді. Первинну практику студенти проходять в авіаційних компаніях та в аеропорту, де знайомляться з реальною роботою авіаційних спеціалістів [3].

У медичних установах роль психолога зосереджена на взаємодії пацієнтів і медичного персоналу. Компетенції розвиваються в галузі клінічної психології, психології консультування пацієнтів із хронічними та гострими станами, підтримки родичів, профілактики емоційного виснаження медичного персоналу. Практика проходить у лікарні, реабілітаційному центрі та поліклініці в рамках міждисциплінарної командної роботи.

Тому підготовка психолога до роботи в екстремальних умовах повинна базуватися на комплексному підході, який поєднує глибокі теоретичні знання з насиченою практичною підготовкою безпосередньо в умовах роботи. Тільки це може забезпечити формування вміння фахівців ефективно діяти в стресовій ситуації та надавати кваліфіковану допомогу тим, хто її потребує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Г. Психологічні особливості діяльності у представників ризикованих професій. Психологічна теорія і технологія навчання. Актуальні проблеми психології. 2008. Т. 8, № 5. URL: <https://www.newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/zbirnyk-2008/2.htm>. (дата звернення: 24.04.2025).
2. Коваль І. С. Психологічна готовність рятувальників: мотиваційний компонент. Наукові праці ЛДУБЖД. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/10996/1/Психологічна%20готовність.pdf>. (дата звернення: 24.04.2025).

3. Ковалькова Л. Особливості професійної діяльності психолога в авіаційній галузі. Наукові праці Університету «КРОК». URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/kovalkova_0007.doc (дата звернення: 24.04.2025).

4. Шклярчук А. З. Формування вольових якостей у професійно-екстремальній діяльності. Особистість в екстремальних умовах : Матеріали ІХ Всеукр. науково-практ. конф., м. м. Львів, 17 трав. 2019 р. С. 63. URL: https://conf.ldubgd.edu.ua/documents/Zbirnyk_osobystist.pdf. (дата звернення: 24.04.2025).

Вікторія КІРЮХІНА,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Ганна БРЕСЛАВСЬКА,

к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти

*Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОСНОВА ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Україна перебуває на шляху масштабних змін, коли головною метою держави постає формування єдиної нації. Сьогодні важливим завданням усіх закладів освіти є створення умов, за яких діти дізнаватимуться більше про історію свого народу, свій рідний край, відчуватимуть гордість за нього, будуть готові його захистити, цінуватимуть традиції і звичаї українського народу, підтримуватимуть взаємозв'язок між поколіннями, будуть прагнути до розвитку своєї країни, дбатимуть про розквіт культури, шанобливо ставитимуться до історичних здобутків. З огляду на це набуває особливої актуальності проблема формування національної свідомості на основі патріотичного виховання [1].

Національно-патріотичне виховання молодших школярів є невід'ємною складовою сучасної української освіти, адже сприяє становленню національної ідентичності, формуванню громадянської свідомості та відповідального ставлення до майбутнього держави. Відповідно до Концепції «Нова українська школа», одним із ключових напрямів освітнього процесу є виховання

патріотичних цінностей та громадянської активної позиції з раннього дитинства. Проте в умовах глобалізації, інформаційного перенасичення й суспільно-політичних трансформацій діти зіштовхуються з низкою викликів, які можуть ускладнити формування національної ідентичності та процес соціалізації. Тому національно-патріотичне виховання має не тільки плекати любов до Батьківщини, а й розвивати в учнів уміння критично мислити, бути толерантними, аналізувати історичні процеси й цінувати культурне надбання.

Патріотичне виховання – це процес формування у людей почуття глибокої любові, поваги та відданості своїй вітчизні. Цей підхід спрямований на розвиток національної свідомості, громадянської відповідальності та активної участі у житті держави. Патріотичне виховання базується на передачі інформації про історію, культуру, традиції та досягнення своєї країни, сприяючи розумінню цінностей, які визначають національну ідентичність [2].

Одним із ключових напрямів патріотичного виховання є формування у особистості патріотичних рис, зокрема гордості за свою державу, прагнення служити їй та здатності до взаємодії з іншими громадянами на основі взаємоповаги та співпраці. Важливим елементом цього процесу є також усвідомлення та шанування прав і свобод, закріплених у Конституції.

Патріотичне виховання в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти загалом. Основними складовими національно-патріотичного виховання є:

- громадянсько-патріотичне виховання;
- військово-патріотичне виховання;
- духовно-моральне виховання.

У Концепції НУШ зазначено, що патріот – людина з активною позицією, яка діє згідно з морально-етичними принципами і здатна приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини [3].

Прищеплювати цінності гуманізму дітям найкраще через конкретні дії. Це притаманно НУШ: менше слів — більше дії.

Щоденне вшанування пам'яті у закладах освіти шляхом загальнонаціональної хвилини мовчання, присвячене героїзму, мужності, самовідданості та стійкості воїнів, полеглих у боротьбі за державний суверенітет і територіальну цілісність України, а також пам'яті мирних громадян, загиблих унаслідок російської агресії, сприяє формуванню громадянських почуттів, усвідомленню непересічної цінності людського життя та розвитку етичних моделей поведінки.

Щоб «Хвилина мовчання» стала для дітей усвідомленим переживанням, а не формальністю, слід:

- запропонувати дітям самостійно обрати спосіб виявлення вдячності (слова, листівки, молитви, жести, гідна поведінка, спілкування українською, знання історії тощо);
- делікатно пояснювати важливість пам'яті про загиблих за свободу України;
- надати можливість наповнити момент особистим змістом (подяка, обіцянка чесного життя);
- використати символічні жести: запалити свічку пам'яті, передати LED-свічку «сили», обійнятися, уявити купол єдності;
- у групах створити власні фрази підтримки, наприклад: «Слава Україні — Героям слава!».

Запровадження національно-патріотичного виховання в початковій школі є надзвичайно важливим, оскільки цей період є найсприятливішим для розвитку громадянської культури, формування патріотичних переконань, моральних принципів і національної ідентичності. У цей час закладаються основи психічного розвитку, ціннісних орієнтацій та самооцінки дитини.

Кожен вихователь повинен зрозуміти, що зміст національно-патріотичного виховання передбачає глибоке усвідомлення природи учнів, їх індивідуальних рис і можливостей, повагу до особистості дитини, турботу про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі.

В.О.Сухомлинський стверджував, що патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на загальнолюдських та національних цінностях, серед яких провідними є:

- любов до рідної землі, народу й Батьківщини;
 - любов до найбільш рідних людей, членів сім'ї та родини;
 - любов до рідної мови;
 - шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу;
 - праця на благо свого народу й Батьківщини [4].
- Тому в діяльність кожної школи потрібно впроваджувати інтерактивні методи та форми роботи, які не зосереджені на примусовому виконанні правил, а на створенні умов для осмислення моральних норм, їхньої доцільності, добровільного прийняття та творчого застосування. Це дає змогу здобути досвід морального ставлення до себе, до інших людей і навколишнього середовища.

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок, що національно-патріотичне виховання є важливим компонентом сучасної української освіти, яке має вирішальне значення для формування у дітей почуття гордості за свою

країну, громадянської свідомості та готовності до відповідального ставлення до майбутнього держави.

В умовах глобалізації та інформаційних викликів важливо сприяти розвитку критичного мислення, толерантності та здатності дітей аналізувати історичні процеси і цінувати культурну спадщину. Патріотизм у школах повинен розвиватися не через примус, а через усвідомлене сприйняття моральних норм і цінностей, яке допомагає дітям стати активними та відповідальними громадянами. Впровадження інтерактивних методів і форм виховання, таких як хвилина мовчання та інші ритуали пам'яті, дає можливість кожній дитині сформувати власне моральне ставлення до своєї країни, її історії та традицій.

Таким чином, національно-патріотичне виховання в школах є основою для формування сильної, єдиної нації, готової до подолання викликів майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козир, М., & Філонова, Н. (2024). Проблема формування національної свідомості сучасних школярів (на прикладі ідей патріотичного виховання В. О. Сухомлинського). Науково-педагогічні студії, 6(6), 75-83. URL: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2022-6-75-83> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Концепція Нової української школи. Київ: МОН України, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 20.04.2025).
3. Патріотичне виховання: виховання любові та поваги до вітчизни. URL: <https://vykhovannia.com.ua/patriotychne-vykhovannia/> (дата звернення: 20.04.2025).
4. Методичні рекомендації «Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді у сучасній URL: naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditey-ta-molodi-u-suchasniy-sistemi-vihovno-roboti-shkoli-100465.html (дата звернення: 20.04.2025).

Наталія КОВАЛЬЧУК

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Світлана ЯКИМЕНКО,

*д. пед. н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти,
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. ухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Основним завданням сучасної освіти в ХХІ столітті є виховання гуманної особистості. Проблема формування готовності вчителя початкових класів до виховання молодших школярів висвітлено в нормативних документах: Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепції національного виховання та Концепції Нової української школи. Під час освітнього процесу в початковій школі необхідно використовувати ефективні форми, методи та засоби формування моральних якостей молодших школярів, головним завданням яких є підвищення рівня моральної вихованості дітей.

Реформа освіти в Україні, що реалізується через концепцію Нової української школи (НУШ), висуває нові вимоги до підготовки педагогів, зокрема до їхньої готовності здійснювати виховну роботу у початковій ланці. Виховання в НУШ розглядається як цілісний процес формування особистості, зорієнтованої на демократичні цінності, права людини, патріотизм і відповідальність [1].

Однією з головних компетентностей сучасного вчителя початкових класів є його здатність здійснювати виховний вплив, формувати у дітей ключові життєві навички, соціальну та громадянську компетентність. Тому важливою складовою професійної підготовки є розвиток у майбутніх учителів виховної культури, педагогічного такту, емпатії та навичок роботи в інклюзивному середовищі [2].

Підготовка до виховної діяльності має забезпечувати формування у студентів знань про вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, методики організації виховних заходів, проектування виховного середовища, інтеграцію виховання у всі компоненти навчального процесу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес формування готовності вчителя початкових класів характеризується притаманними лише їй особливостями, вивченню яких присвячені роботи відомих науковців (Н. Бібік, М.Вашуленка, Н. Лазаренко, О.Матвієнко, С. Мартиненко, О. Савченко та ін.).

Проблемою морального виховання дітей займалися Л. Божович, Н. Волошина, І. Зязюн, О.Киричук, Ю.Руденко, Ю. Приходько та ін. Науковці зауважують, що основою морального виховання молодшого школяра є формування особистості, її морального обличчя та любові до інших.

Особливого значення набуває орієнтація на діяльнісний підхід у вихованні, що передбачає активну участь учнів у створенні проектів, ініціюванні громадських акцій, участі у волонтерських, спортивних, мистецьких заходах. У цьому контексті майбутній учитель має володіти сучасними технологіями виховання, такими як проектні технології, методи критичного мислення, технології кооперативного навчання [4].

Формування виховної компетентності майбутнього вчителя вимагає:

- розвитку рефлексивних умінь (усвідомлення власних цінностей, виховних цілей і стратегій);
- оволодіння методами формування громадянської активності, екологічної свідомості, здорового способу життя серед молодших школярів;
- здатності організовувати учнівське самоврядування, виховні ігри, квести, соціальні проекти [5].

Крім традиційних підходів, важливу роль у підготовці відіграють тренінгові заняття, моделювання виховних ситуацій, педагогічні практики, що дозволяють студентам набути реального досвіду виховної роботи та навчитися вирішувати практичні завдання у сфері виховання.

Успішна реалізація виховної функції в Новій українській школі неможлива без урахування індивідуальних особливостей дітей, їхніх потреб і інтересів. Тому майбутній учитель повинен володіти інструментами діагностики виховних потреб учнів, вміти будувати партнерські відносини з дітьми, батьками та громадськістю [6].

Таким чином, підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в НУШ повинна бути системною, комплексною і відповідати новим суспільним запитам. Саме педагог, який поєднує в собі професійну компетентність, гуманістичні цінності та готовність до постійного саморозвитку, здатний виховати покоління громадян нової демократичної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: реалії та перспективи. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
2. Коваленко С. М. Виховна робота в Новій українській школі: виклики та перспективи. Педагогічний дискурс. 2019. № 25. С. 112–117.
3. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static->

objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
(дата звернення 24.04.2025).

4. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

5. Савченко О. Я. Підготовка вчителя до організації виховного процесу в початковій школі. Початкова школа. 2018. № 3. С. 5–9.

6. Товкан І. В. Формування виховної компетентності вчителів початкової школи. Молодь і ринок. 2020. № 5. С. 58–61.

Аліна КРЮКОВСЬКА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Ганна БРЕСЛАВСЬКА,
к. пед. н., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасних умовах глобальних викликів, особливо в контексті війни, розв'язаної російською федерацією проти України, національно-патріотичне виховання студентів набуває особливої ваги. Формування громадянина-патріота, здатного активно захищати інтереси держави та діяти відповідно до національних і європейських цінностей, є одним із ключових завдань професійної підготовки майбутніх фахівців.

Питання сутності та значення патріотичного виховання розглядалися у працях багатьох учених, зокрема М. Баки, К. Журби, О. Захаренка, П. Ігнатенка, В. Киричка, Б. Кобзаря, А. Макаренка, О. Сухомлинської, В. Сухомлинського, К. Чорної та інших [4, с. 30]. Питання українського виховання в історичному аспекті висвітлювали І. Бех, А. Бойко, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Кремень, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, Г. Троцько, М. Ярмаченко. Методологічні основи національного виховання розробляли І. Бех, В. Кравець, Н. Ничкало, О. Пометун, М. Сметанський, М. Фіцула, Г. Шевченко. Психологічні механізми формування патріотизму вивчали Л. Виготський, Є. Потапчук, К. Роджерс, О. Сафін, М. Томчук, В. Шевченко.

Ідеї проєктного навчання були висвітлені у працях видатних зарубіжних і вітчизняних дослідників, серед яких Д. Дьюї, У. Кілпатрик, Є. Коллінгс, Л. Левін, С.Шацький. Навчальний потенціал проєктної технології, яка активно впроваджується у сучасній системі освіти, досліджували Є. Полат, С. Гончаренко, Н. Пахомова, О.Онопрієнко, Л. Кондратова та інші. проєктування як самостійний вид діяльності розглядали Л.Забродська, Л. Хорунжа, О.Онопрієнко, А. Цимбалару. У межах особистісно зорієнтованого підходу до навчання метод проєктів аналізували В. Давидов, Ш. Амонашвілі, І. Якиманська, І.Бен, С.Подмазін та інші. Питання впровадження проєктних технологій у діяльність закладів вищої освіти в сучасних умовах стали об'єктом дослідження Л.Зазуліної, О. Пехоти, О.Полат, К.Скиби, С.Шевцової, Л. Чеховської та інших науковців.

Незважаючи на значний обсяг досліджень, сучасні реалії вимагають нових підходів до виховання патріотизму студентської молоді. Одним із таких підходів є впровадження проєктних технологій у навчально-виховний процес.

Проєктна технологія — це спосіб організації навчальної діяльності, що передбачає самостійне виконання студентами дослідницьких, пошукових або творчих завдань, орієнтованих на досягнення конкретного результату. У контексті патріотичного виховання проєктна діяльність дає змогу студентам глибше усвідомити важливість національної ідентичності, залучитися до реального суспільного життя, розвивати громадянську позицію.

Варто зазначити, що впровадження проєктної технології в освітньо-виховний процес навчального закладу має низку характерних особливостей:

- є інтерактивним способом організації пізнавальної діяльності;
- передбачає співпрацю багатьох учасників педагогічного процесу;
- може застосовуватися у різних видах діяльності;
- орієнтується виключно на цільову аудиторію та інтереси дітей.

Проєкти мають розгалужену класифікацію. Залежно від домінуючого виду проєктної діяльності, їх поділяють на:

- дослідницькі проєкти, спрямовані на пошук шляхів розв'язання певного кола проблемних питань, причому передбачити кінцевий результат у межах такого проєкту неможливо;
- творчі проєкти, орієнтовані на досягнення заздалегідь визначеного результату, не обмежені у виборі форми презентації, а підготовчий процес не має суворо визначеної структури;
- ігрові проєкти, які передбачають створення рольових ситуацій, зміст яких розробляється учасниками проєкту із залученням інших дітей;
- інформаційні проєкти, спрямовані на збір, аналіз та інтерпретацію інформації, мають чітко визначену підготовчу схему та структуру оформлення;

– практико-орієнтовані проєкти, які описують багатоетапний процес втілення ідей у практичну діяльність. Прикладами таких проєктів є бізнес-плани, програми, дизайнерські розробки тощо.

Застосування проєктних технологій у патріотичному вихованні сприяє:

- формуванню ціннісного ставлення до своєї держави, її історії та культури;
- розвитку критичного мислення і здатності самостійно приймати рішення;
- вихованню відповідальності за долю країни;
- залученню студентів до волонтерської діяльності, участі в суспільно важливих проєктах.

Практичне використання проєктних технологій у патріотичному вихованні може реалізовуватися через такі форми роботи:

- створення тематичних інформаційних кампаній про героїв України;
- організація благодійних заходів на підтримку Збройних сил України;
- дослідження історичних подій, пов'язаних із боротьбою за незалежність;
- участь у соціальних проєктах, спрямованих на допомогу громадам.

проєкти, спрямовані на патріотичне виховання, мають бути інтегровані в освітні програми, передбачати міждисциплінарний підхід, залучення реальних партнерів та організацій громадянського суспільства.

В освітньо-виховному процесі закладу вищої освіти при реалізації патріотичного напрямку найбільш доцільним є використання творчих проєктів. Даний тип проєктів не передбачає чіткої структури підготовки та не обмежений визначеними термінами реалізації, що є сприятливим за умов короткочасної зміни і тимчасового складу групи.

Застосування творчих проєктів у виховній роботі дає можливість залучити ширшу аудиторію учасників. Окрім авторів і розробників, виховний вплив поширюється також на студентів, які ознайомлюються з результатами проєктної діяльності. Формами демонстрації творчих проєктів можуть бути виставки, презентації, показові програми, флешмоби.

Проєктна діяльність може реалізовуватися як індивідуально, так і у групах або парах. Робота над проєктами в парах дозволяє дітям самостійно обирати ідеї, планувати діяльність, визначати форму презентації, розробляти назви проєктів, що сприяє підвищенню їхньої самостійності, самореалізації, самоствердженню та зміцненню самооцінки.

Аналогічна ситуація спостерігається у випадках, коли студент самостійно ініціює розробку індивідуального проєкту. У такому разі педагог повинен виступати як пасивний партнер і консультант, підтримуючи ініціативу.

Колективна форма проєктної діяльності має значні переваги у контексті соціалізації. Для посилення виховного потенціалу групової роботи рекомендується об'єднувати учасників у групи за інтересами, нахилами, особистими симпатіями і бажанням. Такий підхід сприяє розвитку навичок розв'язання ситуативних задач, умінню працювати в команді, вести конструктивний діалог, а також колективно вирішувати проблемні питання.

Важливо наголосити, що вибір форми презентації проєкту залишається за його розробниками. Педагог-координатор виконує консультативну функцію, пропонуючи найдоцільніші варіанти відповідно до умов роботи закладу.

Залежно від стилю педагогічного супроводу проєктної діяльності розрізняють проєкти з безпосередньою та прихованою координацією.

Зауважимо, що у підготовці та реалізації будь-якого виду проєктів слід дотримуватися визначеного алгоритму етапів підготовки.

У процесі підготовки та реалізації проєктів патріотичного спрямування студенти самостійно усвідомлюють важливість національно-патріотичного виховання та власну роль у розбудові майбутнього держави. Проведення конкурсів проєктів, що популяризують активну громадянську позицію, сприяє переосмисленню власної поведінки та вчинків, аналізу життєвих орієнтацій і усвідомленню особистої відповідальності за результати власної діяльності.

Важливість проєктної діяльності полягає також у тому, що в процесі підготовки проєктів діти здобувають нові знання та навички. Робота над проєктами сприяє творчому розвитку студентів, розкриттю їхніх різнобічних здібностей, що є вагомим чинником формування особистісних компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в умовах глобалізованого суспільства.

Отже, проєктні технології виступають ефективним інструментом формування патріотизму у студентської молоді, сприяючи розвитку активної громадянської позиції, усвідомленню національної ідентичності та готовності до самовідданої праці на благо України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теорія і технологія. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2011. 336 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 1. 623 с.

4. Кульчицький В. С. Теоретико-методичні засади розвитку патріотичного виховання учнів у школах України (1945–2019 рр.): монографія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2020. 456 с.

5. Пометун О. І., Пироженко Л. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Навчально-методичний посібник. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

Марина ЛЕВЕНКО,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна ФІЛІМОНОВА,

к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти

*Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Національно-патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (за В.О. Сухомлинським) [6].

Патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, сприянні становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовності відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею, повазі до українських звичаїв і обрядів, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні української мовою. Виховання у молодого покоління почуття патріотизму нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу, адже патріотизм – це одна із найважливіших рис сучасної людини.

У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї «малої батьківщини», виховується патріотична

гордість за минуле і сучасне України, любов до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість [1].

Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів НУШ здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, відведення належного місця «спільно-взаємодіючій діяльності» як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах «педагог-учень», «учень-учень»; використання вихователем демократичного стилю спілкування із здобувачами освіти; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

Національно-патріотичне виховання учнів реалізується у процесі організації: навчально-виховної діяльності, позаурочної та позакласної роботи, позашкільної освіти, роботи органів учнівського самоврядування, взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами.

У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини:

- пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання, як учня, жителя міста чи села;
- виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій [2].

Головна мета посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді - готовність до виконання громадянських і конституційних обов'язків; успадкування духовних надбань українського народу; досягнення високої культури взаємин; формування особистісних рис громадянина Української держави.

Для ефективного формування національно-патріотичного виховання учнів початкових класів нової української школи є:

- сприйняття вихованцями знань про українську культуру;
- застосування вихователем у виховній роботі елементів народознавства;
- формування у позаурочний час правильного емоційно-естетичного фону;
- створення ситуацій емоційного переживання учнями педагогічних установок на оволодіння національними цінностями;
- усвідомлення знань про національну українську культуру;
- орієнтація дитини на позитивні результати діяльності щодо засвоєння певних національних цінностей у родині та у школі [2].

Пропонується практикувати проведення виховних годин у формі: зустрічей з волонтерами, учасниками бойових дій, майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців Української армії.

Доцільно впровадити виховні проєкти: «Рідний край, де ми, живемо, Україною зовемо», «Я і моя родина», «Моя маленька батьківщина».

Проводити тематичні виховні години, бесіди за темами: «Славетні українці», «Козацькому роду немає переводу» та ін.

Проводити конкурси малюнків, оберегів, організувати написання листів та малюнків воїнам.

Акцент у виховній роботі зробити на засвоєнні учнями народних традицій, сутності українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв та ін.

Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерними є такі форми діяльності: ситуативно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, колективне творче панно, бесіда, тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, виставка малюнків, операція-рейд, виставка-ярмарок, перекличка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, веселі старти, естафети, догляд за рослинами і тваринами [3].

Національно-патріотичне виховання молодших школярів буде ефективним, якщо:

- здійснювати його ненав'язливо;
- поступово і дозовано впливати на почуття, переконання та діяльність вихованців;
- не нав'язувати патріотичні погляди зовні, але давати зразки кращого прояву патріотичних почуттів;
- залучати до участі у виховній роботі класу, школи батьків та громадськість;
- систематично використовувати ефективні елементи народної педагогіки, традиції національного виховання [2].

Підсумовуючи, варто зауважити, що національно-патріотичне виховання молодших школярів дозволяє з першого класу формувати і розвивати свідоме ставлення дітей до своєї країни – вміння цінувати і поважати події минулого і сучасні досягнення нашого народу, розрізняти поняття добра і зла. Покоління, у якого виховано почуття патріотизму, готове до подвигу, відстоювання інтересів своєї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Н.В., Косянчук С.В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів,

авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

2. Гнатюк В. Управління системою національного виховання учнів початкових класів. Початкова школа. 2000. № 4. С. 3.

3. Грищенко С.В., Ілішова О.М., Єфімов Д.В., Макогончук Н.В. Проблема національно-патріотичного виховання. Інноваційна педагогіка. 2022. № 44, т. 1. С. 119–123.

4. Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України» № 641 від 16.06.2015 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/354206_94391 (дата звернення: 14.04.2025).

5. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 2834-IX від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 14.04.2025).

6. Зубцова Ю.Є. Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2012. 20 с.

Ганна ЛІСОВА,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Ганна БРЕСЛАВСЬКА,

к. пед. н., доцентка кафедри початкової освіти

*Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу. Ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво-компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

У час повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією проти України, особливо гостро постає потреба в переосмисленні набутих напрацювань та впровадженні системних заходів, спрямованих на зміцнення національно-патріотичного виховання дітей і молоді — формування особистості нового українця, який діє відповідно до національних і європейських цінностей. Проте українська освіта досі не мала стійкої україноцентричної традиції чи позитивного досвіду у сфері патріотичного виховання.

Сьогодні, як ніколи раніше, потрібні інноваційні підходи й оновлені методи виховання патріотизму — як почуття і як фундаментальної риси особистості. Важливо при цьому спиратися на багату культурну спадщину, славетну історію та досвід державотворення України, які є потужним ресурсом для виховання дітей і молоді. Ці надбання вже інтегровані в освітній і виховний простір, проте сучасні суспільні процеси потребують їхнього переосмислення, що відкриває нові перспективи для розвитку освіти [2].

В умовах сучасних реалій проблема національно-патріотичного виховання набуває особливої актуальності, зокрема у процесі підготовки студентів педагогічних спеціальностей. Майбутні педагоги мають стати носіями громадянської свідомості, патріотичних переконань і готовності до активної діяльності задля процвітання держави [1].

Національно-патріотичне виховання спрямоване на формування у студентів національної самосвідомості, почуття гідності, любові до рідної землі, шанобливого ставлення до історії, культури та державних символів України. Особливе місце займає розвиток активної громадянської позиції, готовності захищати суверенітет держави та працювати на благо суспільства [2].

Національно-патріотичне виховання включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти. Головною складовою патріотичного виховання є формування у молоді любові до рідної країни, що здійснюється в першу чергу сім'єю, безпосереднім соціальним оточенням через передавання певних культурних традицій.

На сьогодні багато науковців прямо чи опосередковано звертаються до вивчення сутності національно-патріотичного виховання. Питання значення патріотичного виховання у становленні особистості досліджували М. Бака, К. Журба, О. Захаренко, П. Ігнатенко, В. Киричок, Б. Кобзар, А. Макаренко, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, К. Чорна та інші. Погляди на основи українського виховання в історичному контексті розробляли І. Бех, А. Бойко, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Кремень, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, Г. Троцько, М. Ярмаченко та ін. Методологічні, теоретичні та практичні аспекти

національного і патріотичного виховання були предметом досліджень І. Беха, В. Кравця, В. Кременя, Н. Ничкало, О. Пометун, М. Сметанського, М. Фіцули, Г. Шевченко. Психологічні механізми розвитку особистості та формування патріотичних почуттів вивчали Л. Виготський, Є. Потапчук, К. Роджерс, О. Сафін, М. Томчук, В. Шевченко. Теорії соціального виховання дітей і молоді розробляли І. Бех, Л. Коваль, О. Кононко, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, О. Сухомлинська, О. Савченко та інші.

Попри значний обсяг наукових праць і публікацій з цієї проблематики, низка важливих аспектів національно-патріотичного виховання залишається невирішеною. Тому тривають пошуки ефективних і цікавих форм впровадження патріотичного виховання в освітній процес, зокрема в системі підготовки студентів закладів вищої освіти фізкультурного профілю, із акцентом на формування патріотичних почуттів та готовності до захисту держави.

Системність і цілісність процесу національно-патріотичного виховання забезпечується завдяки:

- інтеграції патріотичного змісту в навчальні дисципліни [2];
- організації тематичних заходів, конференцій, круглих столів;
- залученню студентів до волонтерської, благодійної та громадської діяльності;
- проведенню екскурсій історичними місцями, відвідуванню музеїв та меморіальних комплексів;
- підтримці студентських об'єднань патріотичного спрямування [3].

Важливу роль у цьому процесі відіграють наставники — викладачі, куратори, які мають не тільки володіти високими моральними якостями, а й власним прикладом надихати студентів на активну громадянську діяльність. Така особистість — це, передусім, свідомий громадянин України, патріот і гуманіст, який сповідує загальнолюдські та державні цінності, має високий рівень професійної підготовки, широкий світогляд, розвинений інтелект, належний рівень загальної, політичної та правової культури.

Необхідно також формувати в студентів розуміння нерозривного зв'язку між їхньою особистою реалізацією та успішністю держави, а також важливості активної участі у суспільному житті [4].

Отже, національно-патріотичне виховання студентів педагогічних спеціальностей є стратегічним завданням системи вищої освіти. Його ефективна реалізація сприятиме підготовці педагогів, здатних виховувати покоління громадян, що люблять і шанують свою Батьківщину, готові відповідально будувати її майбутнє.

Позааудиторна робота є важливим інструментом у процесі громадянсько-патріотичного виховання, оскільки вона створює можливості для активної взаємодії студентів із соціокультурним середовищем, залучення їх до громадської діяльності, участі у волонтерських проектах, благодійних акціях, культурно-просвітницьких заходах.

Форми позааудиторної роботи надзвичайно різноманітні. Це можуть бути:

- участь у волонтерських ініціативах;
- організація і проведення патріотичних акцій (Дні української вишиванки, заходи до Дня незалежності України тощо);
- зустрічі з ветеранами, військовослужбовцями, громадськими діячами;
- екскурсії історичними місцями України;
- участь у проектах, спрямованих на вивчення та популяризацію національної культури, історії та традицій.

Важливим чинником у процесі громадянсько-патріотичного виховання є створення ситуацій успіху для кожного студента через активну участь у суспільно значущих заходах. Це сприяє розвитку лідерських якостей, відповідальності, ініціативності, формує вміння працювати в команді.

Ефективність громадянсько-патріотичного виховання значною мірою залежить від узгодженої роботи викладачів, кураторів груп, студентського самоврядування. Важливо, щоб виховна робота була системною, спрямованою на інтеграцію навчального процесу й позааудиторної діяльності, враховувала інтереси та потреби молоді.

Особливу роль у позааудиторній роботі відіграє організація дебатів, круглих столів, тренінгів, спрямованих на формування критичного мислення, обговорення питань громадянської відповідальності, прав людини, соціальної активності.

Таким чином, громадянсько-патріотичне виховання студентів у позааудиторній роботі є важливою складовою професійного й особистісного розвитку молоді. Саме через такі форми діяльності майбутні фахівці усвідомлюють свою роль у розбудові демократичного суспільства, формують готовність діяти на благо держави та народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранівський В. Ф. Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді. *Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді* : монографія / кол. авт.: М. Михальченко (кер.) [та ін.]. – Київ : Педагогічна думка, 2012. С. 163–184.

2. Бех І. Д. Пріоритети виховання сучасної вузівської молоді. *Виховна робота у вищому навчальному закладі: симбіоз нового і традиційного* : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.–практ. конф. / АПН України, Ін–т проблем виховання АПН України, Ін–т педагогіки АПН Наукові записки кафедри педагогіки Випуск 40, 2017 179 України, МОН України, Кам'янець–Подільський держ. пед. ун–т. Кам'янець– Подільськ : Кам'янець–Подільський держ. пед. ун–т, 2001. С. 14–20.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Жаровська О. П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Вінниця, 2015. 290 с.
5. Онопрієнко О. М., Онопрієнко О. В. Педагогічні засоби патріотичного виховання студентів. *Науковий журнал «Молодий вчений»* № 9 (97) вересень 2021 р. с. 91-94
6. Онопрієнко О. М., Онопрієнко О. В. Виховання патріотичних якостей студентської молоді у позааудиторній діяльності // Матеріали ХІХ Міжнародної науково-практичної інтернетконференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 19. С. 453 – 455.

Наталія МИХАЛЬЧЕНКО

*к. психол. н., доц., професорка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Заклади вищої освіти посідають провідне місце в структурі соціально-економічного розвитку суспільства. Сучасні університети орієнтовані на забезпечення висококваліфікованими і всебічно освіченими фахівцями багатьох галузей. Система освіти є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів зміцнення авторитету держави на міжнародній арені. Зміна технологій, глобалізація, утвердження пріоритетів

інформаційно-технологічного суспільства зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий важіль сучасного прогресу.

Враховуючи те, що провідним видом діяльності в молодшому шкільному віці є учіння, а головною фігурою, яка організовує учіння, здійснює навчальний процес є вчитель початкових класів, важливим представлялось дослідження впливу початкової школи, опосередковано через вчителя на розвиток рефлексії молодших школярів. Успіх засвоєння учнями цього віку моральних норм, культури поведінки, цінностей залежить від того, як ставиться вчитель до їх формування та розвитку. Саме вчитель здатний реалізувати особистісно-орієнтований підхід у розвитку рефлексії молодших школярів.

В тих класах, де учителя початкових класів надають необхідну увагу розвитку особистості, у дітей якісно формуються психічні новоутворення: рефлексія, самоконтроль, довільність, внутрішній план дій. При сприятливих умовах молодші школярі одержують високий рівень розвитку психічній новоутворень. Завдяки цьому психіка дитини досягає необхідного рівня готовності до навчання в середній школі. Проте, ці новоутворення не виникають стихійно, їх необхідно розвивати і формувати, і, насамперед, на рівні психолого-педагогічної готовності вчителів до професійної діяльності.

Головною потребою молодшого школяра є набуття певного суспільного положення, реалізації суспільно значущої діяльності за допомогою розвитку рефлексії. Враховуючи те, що рефлексія є новоутворенням молодшого шкільного віку, то саме тому у цьому віці існує нагальна потреба дослідження і створення адекватних педагогічних умов для формування рефлексії [9, с. 80].

На основі розвитку рефлексивних складових особистості формується уявлення про своє «Я». Вагому роль у формуванні «Я» суб'єкта відіграє механізм ідентифікації як емоційно-когнітивний процес ототожнення суб'єкта себе з іншим суб'єктом, групою людей, образом чи символом. Ідентифікація - уподібнення себе іншому, спроба поставити себе на його місце, проникнути в систему його смислів. Цей засіб виникає в процесі неусвідомлюваного наслідування дитиною дорослого, проте надалі він набуває форми особливої внутрішньої дії.

Головною особистісною, соціально-психологічною характеристикою молодшого школяра є прийняття і усвідомлення ним своєї внутрішньої позиції, що дає підстави вважати цей вік зрілим дитинством [5]. Соціальна ситуація розвитку дитини залежить від рівня задоволення соціальних потреб школяра, які реалізуються в межах взаємодії «вчитель-учень» і «учень-учень» [8, с. 40].

Це об'єктивне становище дитини суб'єктивно (більш адекватно, чи менш адекватно) проявляється в її настроях, домінуючих переживаннях, емоційному ставленні до школи і навчального процесу. Школа в молодшого школяра

викликає дуже багато нових видів переживань, яких не було в дошкільників. Це, зокрема переживання, що пов'язані з перебуванням в учнівській групі, спілкуванням з ровесниками, учителем, оцінка якого, похвала чи зауваження є дуже значущими для учня. У молодшого школяра на основі цього розвиваються механізми рефлексії.

Процес оволодіння знаннями, вміннями і навичками становить пізнавальну діяльність учнів, якою керує вчитель. Роль керівника навчального процесу не обмежується поясненням нового навчального матеріалу. Водночас учитель початкової школи є і організатором, і керівником, і вихователем, дбає про розумовий, фізичний, духовний, моральний розвиток учнів, виходячи із загальної мети виховання - формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Оскільки у процесі навчання реалізується його виховна і розвиваюча функції, вчитель повинен мати психолого-педагогічну підготовку, знати методику організації виховної роботи, яка сприятиме формуванню рефлексії дітей. Саме тому підготовка вчителя початкових класів до професійної діяльності в закладах вищої освіти має бути спрямована на вдосконалення теоретико-методичних засад формування готовності вчителя до розвитку рефлексії молодших школярів.

Ціннісна система минулого століття розпалася. Суперечливо, свідомо та планомірно формується нова, де цінності і ціннісні орієнтації є критеріями регулювання становища молоді в суспільстві та історії розвитку України й забезпечить створення умов для формування у студентської молоді активної громадянської позиції та відповідальності за долю України, критичності мислення, загальнокультурної компетентності. Упродовж останніх десятиліть активізувалося вивчення концептуальних засад формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей. Зміни у ціннісних орієнтаціях молоді вимагають перегляду всієї системи освітньої роботи у закладах вищої освіти, інноваційних підходів до впровадження нових форм і методів роботи із студентською молоддю [3, с. 49].

Суттєвими є погляди І.Беха [1] щодо ціннісної сфери студентської молоді. Відомий вчений відзначає, що „сучасна цивілізація породжує два основних типи особистості: особистість соціоорієнтовану й особистість его-центровану”. Аналізуючи справжню духовну свободу особистості, І.Бех [2] наголошує, що якраз сходження особистості до рівня морально-духовної творчості й заглиблення в цей процес дає їй змогу постати над етичною нормативністю як культурними приписами, перетворити її на власний морально-розвивальний потенціал. За такої умови, на думку вченого, особистість, проявляючи надситуативну активність, уподібнює себе до справжнього творця.

Успіх розвитку рефлексії у дітей молодшого шкільного віку буде залежати від того, як ставиться вчитель до її формування. Міцні знання з методики, психології та педагогіки є добрим підґрунтям для розвитку та вдосконалення педагогічної майстерності вчителів [10]. В удосконаленні цієї майстерності важливим є вивчення вчителем досвіду роботи своїх колег.

Рівень здійснення рефлексії визначається змістом тих особистісних сфер, які вона охоплює. Коли майбутній вчитель початкових класів, усвідомлюючи себе як цілісне «Я», включає в процес рефлексії все, що містить його внутрішній світ: знання, думки, почуття, цінності, смисли, свої стосунки з навколишнім, саме тоді він готовий до формування рефлексії у дітей.

Педагогічна діяльність майбутнього вчителя початкових класів реалізується в певних педагогічних ситуаціях за допомогою різноманітних дій, а саме: перцептивних, мнемічних, комунікативних, предметно-перетворюючих, дослідницьких, контрольних, оцінюючих. Вони підпорядковуються відповідним цілям та спрямовані на вирішення різноманітних педагогічних задач та формування педагогічних вмінь.

Педагогічні уміння майбутніх вчителів початкових класів можна звести до трьох основних: уміння переносити відомі вчителю знання, варіанти рішення, прийоми навчання та виховання в умови нової педагогічної ситуації; уміння знаходити для кожної педагогічної ситуації нове рішення; уміння створювати нові елементи педагогічних знань та ідей та конструювати нові прийоми для вирішення конкретної педагогічної ситуації.

Рівень педагогічної діяльності, ступінь розвитку педагогічних здібностей та вмінь майбутнього вчителя початкової школи суттєво впливають на розвиток рефлексії дітей молодшого шкільного віку.

Відтак, узагальнюючи сказане можна зробити висновок, що розвиток рефлексії молодшого школяра як психічного новоутворення залежить від готовності вчителя початкових класів до її формування у учнів. Вища школа є однією з найбільш значущих сфер навчально-професійної діяльності молоді та має потужний потенціал в області формування особистості майбутнього вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Ціннісні наголоси у сучасному вихованні. *Світ виховання*. 2007. № 5. С. 4–8.
2. Бех І. Д. Ціннісна сфера сучасної людини в контексті пріоритетів виховного процесу. *Шлях освіти*. 2010. № 4. С. 8–9.
3. Вдовиченко Р.П., Михальченко Н.В. Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді через компетентнісний підхід у вихованні

особистості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* №2 (65), лютий 2019. Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2019. С.47-52.

4. Власова О.І. Основи психології та педагогіки: підручник / О.І.Власова, А.А.Марушкевич. Київ: Знання, 2011. 333с.

5. Заброцький М.М. Основи вікової психології: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга, Богдан, 2005. 112с.

6. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. М.С. Корольчука. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.

7. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч.посіб. / А.І.Кузьмінський. Київ: Знання, 2011. 486 с.

8. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.

9. Михальченко Н.В. Розвиток патріотичної рефлексії у молодшому шкільному віці. *Вісник Одеського національного університету.* Том 8. Випуск 10. Серія: Психологія, 2003. С. 80 - 84.

10. Прядко Н.О. Проблема психологічної готовності вчителя до професійної діяльності. Матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції „Науковий потенціал світу 2004”. Том 53. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. 62 с.

Віктор МОЗГОВИЙ

*д. пед.н., проф., в.о. заступника директора з навчально-наукової роботи
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: СУПЕРЕЧНІСТЬ РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ

Аналізуючи результати реалізації двох етапів Концепції Нової української школи (2018 рік – набір до першого класу Нової школи; 2022 рік – запуск базової середньої освіти), можемо спостерігати наявність принаймні трьох категорій серед учительських, науково-педагогічних, наукових працівників, які по різному ставляться до зазначеної інновації. Перша категорія

– це працівники сфери освіти всіх рівнів, які повністю підтримують ідею запровадження Концепції Нової української школи та готові до продовження та реалізації її у межах своїх повноважень. Друга категорія – це абсолютні критики запровадження означеної інновації, які не сприйняли ідею реорганізації шкільної освіти та донині з великою тугою згадують, як добре було колись за традиційної (пострадянської) системи освіти. Третя категорія – це адекватно та критично мислячі педагогічні, науково-педагогічні кадри, які переконані у доцільності та актуальності змін у системі освіти, та які виважено оцінюють реальну ситуацію із запровадженням Концепції й наголошують на своєчасній корекції проміжних результатів її реалізації задля отримання задекларованих очікувань.

Варто зазначити, що автор тез співвідносить себе саме з представниками третьої категорії, бо, будучи науково-педагогічним працівником закладу вищої освіти, має можливість аналізувати шляхи реалізації Концепції Нової української школи, як у межах практичної співпраці із закладами середньої освіти, так й позиції теоретика педагогічної науки. Щодо наукового аспекту, то саме теоретичні основи запровадження означеної освітньої інновації довготривалий час залишаються для нього предметом дослідження та встановлення найбільш оптимальних шляхів подолання наявних суперечностей, що мають місце у вихідних положеннях Концепції.

Запровадження різного роду інновацій в освіті може супроводжуватися виникненням певних суперечностей. Часто трапляється так, що окреслення кардинально нових векторів розвитку освіти та безапеляційне слідування програмам їх реалізації спричиняє до неврахування важливих складових самого освітнього процесу. Це звичайна практика, і нарікати на цей факт було б не варто, як би постійно проводилася корекційна робота щодо врахування значущості таких складових. У контексті зазначеного, доцільною є теза П. Сікорського який, досліджуючи основні педагогічні підходи та їх вплив на формування навчальних технологій, наголошує на тому, що «...освітні реформи в Україні зазнають невдач першочергово тому, що вони не є системними» [3, с. 97]. Надалі автор акцентує увагу на тому, що «Здебільшого зазнає змін одна з освітніх ланок (окремо середня школа, окремо професійна або вища школа), а для досягнення успіху потрібно реформувати системно всю освітню вертикаль: від дошкілля – до післядипломної освіти» [3, с. 97]. І саме на цьому етапі тез вато згадати відому фразу про співвідношення теорії та практики а саме: «На практиці дуже часто буває не так, як в теорії!». Наявність таких фактів сприяє усвідомленню та виявленню певних суперечностей, що стають причиною виникнення реальних ускладнень на шляху реалізації будь-якої інноваційної ідеї у системі освіти.

Чого гріха таїти, до низки дидактичних суперечностей, що були явними ще на початку проголошення Концепції Нової української школи, на кожному з етапів її реалізації почали додаватися суперечності внутрішнього та зовнішнього характеру. Щодо внутрішніх суперечностей, то вони можуть бути вирішені викладачем у межах своєї професійної компетентності та за умов дидактичної та методичної підготовленості. Із зовнішніми суперечностями справа трохи складніша, бо вони у своїй сутності пов'язані із задекларованими принципами, підходами щодо організації освітнього процесу, а для їх вирішення потрібні системні зміни.

Аналізуючи сучасний освітній процес у початковій школі, можемо констатувати, що одним із основних завдань учителя початкових класів є формування ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти. Цілком зрозумілою та теоретично обґрунтованою є позиція щодо формування в учнів початкової школи означених компетентностей для успішного їх використання упродовж усього життя. За умов запровадження компетентнісного підходу, як домінуючого дидактичного базису Концепції Нової української школи, визначено певну раціональність вказаної інновації. Саме ця раціональність і є в подальшому передумовою виникнення суперечності, яка ґрунтується на співвідношенні з ірраціональним в організації навчання здобувачів освіти у початковій школі.

Характеризуючи суперечність раціонального та ірраціонального в початковій школі, перш за все варто встановити прояви означених фактів та окреслити сутнісні ознаки вказаних категорій. Щодо сутності вказаних категорій, то у словнику «Професійна освіта», за авторством С. Гончаренка, раціональне та ірраціональне розглядається, «...як філософські категорії, якими позначають природу реальності або характер діяльності людини. Раціональне – це те, що досягається розумом, охоплюється логічними засобами. Ірраціональне – недоступне розумові, неосяжне мислення; таке, чого не можна виразити в поняттях» [2, с. 284]. Щодо проявів раціонального та ірраціонального у системі початкової освіти, то найперший факт, що підтверджує наявність цих категорій та їх суперечливий характер – це домінування ідеї формування ключових і предметних компетенцій у здобувачів освіти та наявність особистісної мотивації щодо отримання такого компетентнісного базису. Іншими словами – важливість формування ключових і предметних компетентностей, як ознака раціональної системи початкової освіти, не завжди усвідомлюється здобувачами освіти, як далека перспектива подальшого професійного становлення. Бо учні початкової школи здебільшого формують свої мотиви у межах ірраціональної категорії фактів, де емоції, уява, фантазія, почуття грають ключову роль. Результати навченості, як інтелектуальні здобутки учнів

початкової школи асоціюються із позитивними емоціями, ситуаціями успіху, тощо. Так, задля створення дитиноцентриського освітнього середовища Нова українська школа визначила гру наріжним каменем у організації навчання початкової школі. Творчі групи, освітні проєкти, командна робота – усе це зараз широко запроваджується у системі початкової освіти. Однак сучасному учителеві потрібно не лишень уміти гратися із дітьми, а залишатися носієм знань – особистістю здатною надихати на навчання, створювати емоційне напруження у процесі репрезентації знань і перетворення їх на компетентності.

Непоодинокими є нарікання учителів початкових класів на перетворення величної професії вчителя на «надавача освітніх послуг». За такої інтерпретації педагогічної професії у нормативних документах, що регламентують систему загальної середньої освіти, взагалі не варто було б згадувати про ірраціональне – неосмислене, надсвідоме, певний педагогічний інсайд. Проте діти в усі часи залишаються дітьми, навіть не звертаючи увагу на сучасне інформаційно-орієнтоване середовище. Учні йдуть до школи за чимось незвіданим, нетрадиційним, нестандартним, а по факту – стикаються із регламентованим, сегментарно-визначеним процесом формування компетентностей. Задекларована свобода творчості учителя на практиці реалізується не на повну силу. Учителі мають прекрасну можливість видозмінювати орієнтири раціонального, використовуючи компоненти ірраціонального. Коли починається урок і учитель залишається із дітьми в класі його педагогічна дія є найкращим способом поєднання раціонального та ірраціонального у межах освітнього процесу. Саме свобода бути собою і бачити власне у спільному є ознакою ірраціонального в сучасній освіті.

Узагальнити порушену тему хотілося б тезою видатного філософа, педагога, сподвижника розвитку педагогічної науки в Україні – академіка І. Зязюна. Обґрунтовуючи ідеї ірраціоналізму у філософії освіти, науковець наголошував на тому, що «...процес розвитку особистісної свободи не повинен обмежуватися орієнтацією лише на один її напрям – раціональний. У системі педагогічних засобів повинно бути передбачено опанування спеціального досвіду, спрямованого на становлення ірраціональної складової особистісної свободи» [1, с. 177]. Реалізація Концепції Нової української школи задля формування саме такого поєднання раціонального та ірраціонального підтвердить, що навчання – це цікавий, живий та значущий для кожної особистості процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

2. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / [уклад.: С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, Л. Б. Лук'янова; за ред. Н. Г. Ничкало]. К.: Вища шк., 2000. 380 с.

3. Сікорський П. Основні педагогічні підходи та їх вплив на формування навчальних технологій. [Електронний ресурс]. [Освітні обрії](#). 2021. № 1. С. 96–100

Оксана МОЛЧАНОВА,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Наталія МИХАЛЬЧЕНКО

*к. психол. н., доц., професорка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

РОЛЬ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У молодших школярів навчальна діяльність стає провідною і набуває характерних особливостей. Її основні компоненти: дії і операції, за допомогою яких учні оволодівають змістом навчання; мотиви і форми спілкування учнів з учителем та між собою; результати навчання та його контроль і оцінка; структура учбової діяльності, в якій набуття знань, умінь та навичок виступає як прямий її результат, складається поступово в міру того, як школярі навчаються її здійснювати, виробляють перші навички уміння вчитися.

В сучасних умовах ставиться задача організації такої навчальної діяльності, у якій здійснювався б не лише розумовий розвиток учня, а й розвиток його особистості, як суб'єкта пізнання. Організація такого навчання може бути спрямованою на формування творчої особистості та орієнтованою на своєрідність, неповторність, індивідуальність кожного школяра. Для цього потрібні умови співробітництва та ставлення до учня, як до суб'єкта пізнавальної діяльності.

Ефективність навчальної діяльності залежить від змісту матеріалу, конкретної методики навчання, форм організації діяльності школярів, а також від емоційного стану дітей. Навчальна діяльність в молодшому шкільному віці

успішно розв'язує такі проблеми, як формування досвіду, тобто знань, навичок, умінь, але залишається практично не розв'язаною проблема формування позитивних емоцій в процесі навчання.

На жаль ситуація початку систематичного навчання в масовій школі є стресовою для переважної більшості учнів молодшого шкільного віку, вимагає від них значних адаптаційних можливостей, зрілості, високої готовності їх психофізіологічних процесів, функцій організму, що пов'язано із значними розумовими, емоційними та фізичними навантаженнями дитини. Це призводить до нервово-психічного перенапруження особистості молодшого школяра, до виснаження його адаптаційних ресурсів і, як наслідок, викликає появу цілої низки негативних психічних станів. Останні позначаються на всьому розвитку дитини.

Учень молодшого шкільного віку, відмічає А. Маркова [1], готовий до сприйняття цілей, вчиться визначати важливість та послідовність цілей як на уроці так і в процесі самостійного учіння, може намітити систему проміжних цілей на шляху до мети, яку поставив вчитель. Вчені намагаються визначити особливості навчальної діяльності. В роботах Ю. Машбиць, О. Матюшкіна, О. Брушлінського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна визначаються психологічні механізми навчання.

На перший план в організації поведінки молодших школярів виступають вимоги школи, вчителя. Вони поширюються значною мірою і на позашкільний час (виконання дітьми домашніх завдань). Учні по-різному реагують на вимоги вчителя від особливостей індивідуальної їх готовності до навчальної діяльності в школі. Одні поводяться цілком адекватно цим вимогам, інших вимоги гальмують і викликають надмірну стриманість, деякі не приймають вимог і навіть намагаються діяти всупереч їм.

Діти, які не були в дитячих садках, нерідко губляться в нових умовах, не відразу знаходять підстави для контакту з учителем та однокласниками. Звідси стає зрозумілою важливість індивідуального підходу до дітей у керуванні процесом їх входження в шкільне життя, з його новим для них змістом, формами і об'єктивними вимогами, які повинні стати суб'єктивними вимогами учнів до себе самих, внутрішніми регуляторами їх поведінки. У молодшому шкільному віці відбувається зміна провідної психічної саморегуляції від мимовільної до свідомовольової.

Шкільне життя вимагає систематичного та обов'язкового виконання дитиною багатьох правил. Вона повинна вчасно приходити в школу, дотримуватися правил шкільного життя, виконувати завдання на уроці та вдома, долати труднощі в навчальній роботі тощо. Дотримання цих правил вимагає вміння регулювати свою поведінку, підпорядковувати довільну

діяльність свідомо поставленим цілям. Зміна соціальної ролі дитини, поява нових обов'язків позначається на стосунках з однолітками і вчителями.

Спочатку вона захоплена тільки навчанням, мало вступає в контакт з однолітками і певний час відчуває себе чужою, хоч ще недавно у дитячому садку постійно спілкувалася з ними.

Стосунки школяра з учителем складаються тільки в процесі навчальної діяльності, є жорстко регламентованими організацією шкільного життя, а відповідно — більш діловими і стриманішими. У зв'язку з цим дуже важливими для педагога є знання особливостей дошкільника, щоб уже в перші дні навчання допомогти йому повноцінно включитися в нове життя.

М. Савчин [5] зазначає, що становлення і розвиток особистості у молодшому шкільному віці охоплює такі фази, як адаптація (приспосовування до нових соціальних умов), індивідуалізація (вияв своїх індивідуальних можливостей і особливостей) та інтеграція (включення у групу ровесників). Школяр потрапляє в зовсім нову для нього групу ровесників-однокласників, яка через відсутність спільно розподіленої навчальної діяльності є дифузною (взаємопроникненню). Цією групою керує педагог. Порівняно з вихователем дитячого садка він є більш референтним (авторитетним) для дітей, оскільки, використовуючи арсенал оцінок, впливає на їхні стосунки з іншими дорослими, передусім з батьками, формує ставлення дорослих до дитини та її ставлення до себе як до „іншого”.

За дослідженнями М. Заброцького [2], фактором розвитку особистості молодшого школяра є не стільки навчальна діяльність, скільки ставлення дорослих до успішності, дисциплінованості, старанності дитини. Включаючись у нову для них навчальну діяльність, діти поступово звикають до її вимог, а дотримання останніх, у свою чергу, зумовлює розвиток нових якостей особистості. Такі якості (новоутворення) виникають і розвиваються у молодших школярів відповідно до формування навчальної діяльності.

В процесі навчальної діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів, внутрішній план дій, самоконтроль, рефлексія. У цьому віці центром психічного розвитку дитини стає формування довільності всіх психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення, організації діяльності). Їх інтелектуалізація, внутрішнє опосередкування відбуваються завдяки первинному засвоєнню системи понять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001.416с.

2. Заброцький М.М. Основи вікової психології: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. 112с.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Освіта, 1989. 364 с.
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 128с.
5. Савчин М. В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 360с.
6. Цимбалюк І. М., Яницька О.Ю. Загальна психологія. К.: Професіонал, 2004. 304с.

Юлія МОСКАЛЕНКО,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна ФІЛІМОНОВА,

*к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Реформа загальної середньої освіти в Україні, що реалізується через концепцію Нової української школи, орієнтує освітній процес на розвиток компетентнісного підходу, партнерства між учнем, учителем і батьками, а також на формування особистості, здатної до критичного мислення й адаптації в умовах сучасного світу [1, с. 4]. У центрі уваги перебуває дитина як активний учасник навчального процесу. Інноваційні технології, що інтегруються у зміст і методику викладання, є потужним засобом досягнення цих цілей [2, с. 6].

Початкова школа відіграє вирішальну роль у становленні основних умінь і навичок учнів, тому саме на цьому етапі доцільно впроваджувати інновації, які сприяють формуванню інтересу до навчання [3, с. 5]. В умовах НУШ акцент зміщується з передачі знань на створення освітнього середовища, що розвиває особистість. Інноваційні засоби дозволяють реалізовувати принципи

дитиноцентризму, забезпечуючи диференційований підхід і врахування індивідуальних потреб кожного учня [5, с. 12].

Цифрові технології дають змогу урізноманітнити форми і методи подання навчального матеріалу, що особливо важливо для молодших школярів з короткотривалою увагою. Інтерактивні дошки, планшети, проєктори, візуальні й аудіовізуальні засоби забезпечують наочність і краще сприйняття інформації [3, с. 14]. Вони допомагають перетворити традиційний урок на пізнавальну пригоду, що сприяє формуванню стійкого інтересу до навчання [2, с. 18].

В умовах сучасної школи дедалі частіше використовуються освітні онлайн-платформи, які дозволяють проводити інтерактивні уроки, оцінювання, зворотний зв'язок. Платформи типу LearningApps, Wordwall, Google Classroom, «На Урок» створюють можливості для активного залучення учнів і підвищення мотивації. Водночас вони дозволяють учителю ефективно планувати й організовувати навчання, враховуючи рівень підготовки учнів [4, с. 27].

Особливо ефективною є інтеграція ігрових технологій, які перетворюють навчання на захопливий процес. Різноманітні онлайн-вікторини, інтерактивні вправи та дидактичні ігри сприяють розвитку логічного мислення, уваги, уяви. Завдяки таким технологіям учні легко й охоче засвоюють навіть складний матеріал [3, с. 19]. Крім того, гра як форма діяльності є природною для дітей молодшого шкільного віку [2, с. 23].

Новий підхід до викладання вимагає від учителя не лише творчості, а й високого рівня володіння інформаційно-комунікаційними технологіями. Сучасний педагог стає фасилітатором, координатором навчального процесу, наставником і партнером [4, с. 31]. Він має вміти швидко адаптуватися до змін, підбирати ефективні інструменти й методики. Постійне самонавчання, участь у вебінарах, тренінгах є обов'язковою складовою його професійного зростання [5, с. 14].

У контексті інклюзивної освіти інноваційні технології також дають нові можливості. Вони дозволяють адаптувати матеріал відповідно до потреб дітей з особливими освітніми потребами, створюючи для них комфортне і сприятливе середовище [1, с. 6]. Це можуть бути як спеціалізовані програми, так і загальнодоступні засоби, які використовуються з урахуванням індивідуальних особливостей дитини [2, с. 9].

Під час дистанційного або змішаного навчання інноваційні засоби стали незамінними. Вони забезпечили безперервність освітнього процесу, незалежно від зовнішніх обставин. Водночас досвід дистанційної роботи стимулював вчителів до активнішого освоєння цифрових інструментів. Це вивело українську освіту на якісно новий рівень цифрової готовності [4, с. 35].

Особливу роль відіграє мобільне навчання — використання смартфонів, планшетів, мобільних додатків, які дозволяють організовувати навчання в будь-який час і в будь-якому місці. Учні мають можливість працювати в індивідуальному темпі, повторювати матеріал або розширювати знання самостійно [3, с. 22]. Це розвиває навички самонавчання, відповідальність, цифрову грамотність. Усе це відповідає викликам сучасного інформаційного суспільства [5, с. 16].

Ще одним напрямком є застосування робототехніки та елементів програмування в початковій школі. Роботи типу Bee-Bot чи Lego Education дозволяють не лише розвивати логіку, просторове мислення, а й формують основи алгоритмічного мислення [2, с. 12]. Завдяки цьому учні вчаться вирішувати проблеми, працювати в команді, бачити результат своїх дій. Це робить уроки більш інтегрованими та міждисциплінарними.

Інноваційні технології активно використовуються також у позакласній діяльності, в проєктній роботі, при підготовці до конкурсів, виставок, свят. Вони відкривають перед школярами світ глобальних знань і сучасних тенденцій [3, с. 25]. Участь у таких заходах сприяє всебічному розвитку, соціалізації та громадянському становленню дітей [4, с. 38].

Забезпечення ефективного впровадження технологій залежить і від технічної бази школи. Наявність комп'ютерів, Інтернету, мультимедійного обладнання створює фундамент для реалізації сучасних підходів [5, с. 18]. Проте не менш важливою є готовність педагогічного колективу використовувати ці ресурси в навчальному процесі. Важливо дбати й про безпеку дітей в онлайн-середовищі [1, с. 7].

Успішне поєднання традиційних і сучасних методів навчання дозволяє досягти балансу між емоційним, інтелектуальним і фізичним розвитком учнів. Інновації не замінюють учителя, але розширюють його можливості [4, с. 40]. Вони сприяють індивідуалізації навчання, стимулюють творчість та критичне мислення. Такий підхід відповідає цілям Нової української школи [1, с. 8].

У контексті Нової української школи важливим є також розвиток навичок медіаграмотності з перших років навчання. Учні мають навчатися критично оцінювати інформацію, розрізняти достовірні джерела та відповідально поводитися з цифровим контентом. Інноваційні освітні ресурси дозволяють інтегрувати елементи медіаосвіти у навчальні предмети, що формує важливі компетентності для життя в інформаційному суспільстві [5, с. 22].

Інтегроване навчання, що є одним із ключових принципів НУШ, значно полегшується завдяки використанню цифрових інструментів. Такі технології, як ментальні карти, інтерактивні плакати або віртуальні лабораторії,

дозволяють поєднувати знання з різних галузей і створювати цілісну картину світу, зрозумілу навіть наймолодшим школярам [2, с. 75].

Використання технологій сприяє формуванню метапредметних компетентностей, таких як вміння працювати в команді, проводити дослідження, формулювати гіпотези та аргументувати свою думку. Наприклад, створення учнями цифрових презентацій, відеопроєктів або подкастів вчить не лише технічним навичкам, а й підвищує рівень усвідомленого навчання [3, с. 87].

Інновації відкривають широкі можливості для формувального оцінювання, яке є ефективною альтернативою традиційним контрольним роботам. Онлайн-сервіси дозволяють миттєво отримувати результати, аналізувати прогрес учнів та надавати їм зворотний зв'язок. Це стимулює мотивацію до навчання та підвищує самостійність [4, с. 144].

Також важливою складовою інноваційного підходу є розвиток емоційно-ціннісної сфери учнів. Використання арт-технологій, цифрових платформ для творчої самореалізації, як-от онлайн-галареї або музичні додатки, сприяє розвитку емоційного інтелекту, естетичного смаку й внутрішньої гармонії дитини [1, с. 22].

Отже, використання інноваційних технологій у початковій школі в умовах Нової української школи є не просто бажаним, а необхідним компонентом ефективного освітнього процесу. Вони дозволяють створити сучасне, комфортне й безпечне навчальне середовище, в якому дитина почувається впевнено, активно залучена до навчання та має змогу розвивати свої здібності [1, с. 8].

Застосування цифрових засобів, онлайн-платформ, інтерактивних методів та елементів ігрових технологій сприяє розвитку ключових компетентностей, формуванню критичного мислення, творчого підходу до розв'язання завдань, а також вихованню відповідального громадянина і самостійного учня [2, с. 39; 5, с. 40].

Успішне впровадження інновацій неможливе без належної підготовки вчителів, їхньої відкритості до змін та бажання постійно вдосконалювати свої професійні навички. Саме педагог є рушійною силою змін, здатною перетворити освітній процес на цікаву й змістовну подорож для кожної дитини [4, с. 246].

Таким чином, інноваційні технології не лише змінюють форму уроку, а й наповнюють його новим змістом, зорієнтованим на потреби XXI століття. Вони сприяють гармонійному розвитку учнів, забезпечуючи реалізацію принципів дитиноцентризму та інклюзії, закладених у Концепції Нової української школи [3, с. 139].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи: від 27 жовтня 2016 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. вид. Київ: КабМін України, 2018. 40 с.
2. Бібік Н.М., Бойко О.М. Нова українська школа: поради для вчителя початкових класів. Київ: Генеза, 2019. 246 с.
3. Пометун О.І. Інноваційні педагогічні технології: теорія, практика, перспективи. Київ: Освіта України, 2020. 141 с.
4. Сухомлинська О.В. Педагогіка дитинства: початкова школа. Київ: Педагогічна думка, 2021. 246 с.
5. Саух П.Ю. Компетентнісний підхід у контексті Нової української школи. Київ: Літера ЛТД, 2018. 146 с.

Дар'я НІКОЛЕНКО,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна БІЛЯВСЬКА,

*к. філол. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: СУТНІСТЬ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ

Інтегроване навчання в початковій школі є інноваційною освітньою технологією, яка відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти. Такий підхід сприяє не лише формуванню ключових компетентностей, а й розвитку творчого потенціалу, когнітивних здібностей та комунікативних навичок учнів. Особливо важливою є роль інтегрованого навчання у мовній освіті, оскільки воно дозволяє створювати ситуації практичного застосування мовних знань у різних навчальних контекстах.

У сучасних умовах впровадження Концепції Нової української школи виникає необхідність розробки та апробації нових методичних підходів до навчання, які забезпечуватимуть комплексний розвиток мовленнєвих компетентностей учнів. Таким чином, дослідження теоретичних засад, педагогічних умов та методичних аспектів інтегрованого навчання в контексті

мовної освіти здобувачів початкової школи є актуальним та перспективним напрямом педагогічної науки.

Інтегроване навчання є одним із сучасних педагогічних підходів, який спрямований на створення цілісної картини світу в учнів шляхом поєднання змісту різних навчальних дисциплін. Воно передбачає комплексний підхід до засвоєння знань, коли інформація подається не розрізненими частинами, а у взаємозв'язку, що сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу та його застосуванню в різних контекстах.

Основною ідеєю інтегрованого навчання є усунення штучного поділу знань на окремі дисципліни, оскільки в реальному житті інформація існує у взаємопов'язаному вигляді. Це дозволяє учням краще розуміти складні процеси та явища, формує системне мислення, розвиває аналітичні здібності та вміння критично оцінювати інформацію. Інтеграція також сприяє розвитку міждисциплінарних зв'язків, що забезпечує більш ефективне використання знань у різних ситуаціях.

Сутність інтегрованого навчання полягає у поєднанні змістових, діяльнісних та особистісно орієнтованих компонентів освітнього процесу. Це означає, що навчання базується не лише на передачі знань, а й на розвитку навичок самостійного мислення, творчого підходу до вирішення завдань, комунікативної компетентності та вміння працювати в команді. Такий підхід забезпечує активну участь учнів у навчальному процесі та підвищує їхню мотивацію до здобуття знань.

Інтеграція в освіті може реалізовуватися через різні форми: міждисциплінарні уроки, навчальні проєкти, тематичні дні або тижні, об'єднання змісту кількох дисциплін у межах одного навчального курсу. Наприклад, мовна освіта може інтегруватися з природознавством, математикою, мистецтвом, історією та іншими предметами, що допомагає учням краще розуміти взаємозв'язки між явищами та поняттями.

Головною метою інтегрованого навчання є не лише забезпечення якісного засвоєння знань, а й формування в учнів здатності до самостійного мислення, аналізу інформації та її практичного застосування. Це особливо важливо в умовах сучасного інформаційного суспільства, де велика кількість даних вимагає критичного осмислення та грамотного використання.

Інтегроване навчання є потужним інструментом для підвищення ефективності освітнього процесу. Воно сприяє розвитку особистості, формує ключові компетентності, необхідні для успішної соціалізації та професійного зростання, а також допомагає учням усвідомити практичну цінність здобутих знань.

У XX столітті інтеграція навчання набула ще більшого значення завдяки теоріям американського філософа та педагога Джона Дьюї. Він наголошував, що освіта має бути не лише теоретичною, а й безпосередньо пов'язаною з життям і практичним досвідом учнів. Його концепція «навчання через діяльність» стала основою багатьох сучасних педагогічних технологій, які сприяють інтеграції знань та розвитку практичних навичок. Дьюї вважав, що учні повинні досліджувати реальні проблеми, що охоплюють різні дисципліни, а не вивчати предмети ізольовано один від одного.

Суттєвий розвиток інтегрованого навчання відбувся у другій половині XX століття, коли почали формуватися нові освітні підходи, спрямовані на поєднання традиційних академічних дисциплін. Було запропоновано такі моделі, як проєктне навчання, тематичне навчання та проблемно-орієнтоване навчання, які ґрунтувалися на використанні інтегративних методів. У цей період активно впроваджувалися міжпредметні уроки, у рамках яких знання з математики, природничих наук, мовознавства, історії та інших дисциплін об'єднувалися для вивчення складних тем.

На сучасному етапі розвитку освіти інтегроване навчання отримало новий імпульс завдяки технологічному прогресу, який значно розширив можливості використання інтерактивних методів навчання. Цифрові технології, мультимедійні ресурси, інтерактивні платформи та засоби віртуальної реальності дозволяють створювати комплексні освітні середовища, що сприяють інтегрованому засвоєнню знань. Використання STEM-освіти (Science, Technology, Engineering, Mathematics) та STEAM-освіти (додається Arts) є яскравим прикладом сучасного підходу до інтеграції в освіті, оскільки вони передбачають поєднання природничих наук, технічних дисциплін та творчості.

Таким чином, інтегроване навчання є потужним підходом до організації освітнього процесу, який націлений на створення цілісного, міжпредметного простору для учнів. Оскільки цей підхід передбачає злиття різних предметних галузей в єдину систему, він сприяє розвитку цілісного світогляду у дітей, допомагаючи їм краще розуміти зв'язки між різними аспектами реальності. Інтеграція навчальних дисциплін стимулює учнів до активної участі в процесі навчання, адже вони бачать практичне застосування теоретичних знань, що підвищує їх мотивацію та зацікавленість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальність інтегрованого навчання, історія розвитку та реалізація у сучасній школі. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0015h5-ffa5.docx.html> (дата звернення: 03.03.2025).

2. Бардадим О. Інтегроване навчання. URL: https://www.researchgate.net/publication/364652269_INTEGROVANE_NAVCANN_A_INTEGRATE_EDUCATION (дата звернення: 03.03.2025).

3. Вікторія Поберецька. Впровадження інтегрованого навчання в початковій освіті: зарубіжний досвід. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. № 3. С. 125–132. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2020.219103> (дата звернення: 03.03.2025).

4. Деркач М.Г. Сутність інтегрованого навчання. Бібліотека методичних матеріалів. URL: <https://vseosvita.ua/library/tema-sutnist-integrovanogo-navcanna-81683.html> (дата звернення: 03.03.2025).

Анастасія ПОНОМАРЕНКО,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна БІЛЯВСЬКА,

*к. філол. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В МЕЖАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Педагогіка партнерства є досить актуальною в сучасному освітньому середовищі. Швидкі зміни у суспільстві, реалії сьогодення створюють виклики та вимоги до навчальних систем. Важливим видається адекватно враховувати ці зміни та адаптувати певні підходи до навчання, які буде спрямовано на співпрацю, партнерство, гуманізацію та демократизацію освітнього процесу.

Низка науковців досліджували питання педагогіки партнерства, зокрема І. Бех, Н. Бібік, С. Жданенко, М. Лисенкова, Г. Назаренко, О. Савченко, Дж. Балкун, Й. Слоттагарт, Е. Янгрен та інші. Вчені розуміють педагогіку партнерства як ефективний підхід до організації навчання та виховання, спрямований на спільну взаємодію та співпрацю між учасниками освітнього процесу – учнями, вчителями та батьками.

Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості особистості на засадах партнерства усіх учасників освітнього процесу, а саме: учителів, учнів та батьків.

Педагогіка партнерства – ключовий компонент формули НУШ. Згідно із цією технологією учні, батьки та вчителі, об'єднані спільною метою та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Педагогіка партнерства – це напрям педагогіки, який містить систему методів, прийомів навчання та виховання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. Педагогіка партнерства в контексті Нової української школи передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу, яка не заперечує відмінностей у їхньому життєвому досвіді та компетенціях, а враховує рівність у праві на доброзичливе, толерантне ставлення, взаємоповаги, співпереживання, взаєморозуміння.

Готовність вчителя початкової школи до застосування педагогіки партнерства передбачає знання державних документів, законів, концепцій, рекомендацій щодо застосування новітніх технологій. У Концепції НУШ педагогіку партнерства визначено як простір дитинства, який будується на засадах рівності, діалогу, співпраці, прийняття. Відповідно до вимог та рекомендацій Нової української школи усі сучасні українські школи повинні розвивати освітнє середовище за *принципами «педагогіки партнерства»*: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Готовність вчителя початкової школи до застосування педагогіки партнерства передбачає розуміння сутності цієї технології, яка полягає а в тому, що педагогіка партнерства передбачає спілкування, взаємодію та співпрацю між учителем, учнем та батьками. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Варто розуміти, що кожна дитина є неповторною, має особисті унікальні здібності, таланти та можливості. Сутність педагогіки партнерства також полягає в демократичному та гуманному ставленні до молодших школярів, за якого в дитини є: право обирати; право бути такою, якою вона є, а не такою, як хоче, щоб її сприймали ті, хто її оточує. Адже партнерські стосунки виникають там, де дітей і дорослих об'єднують спільні погляди та прагнення. У контексті педагогіки партнерства учень – це добровільний та зацікавлений партнер, односторонній, рівноправний

учасник освітнього процесу, який знаходить шляхи розв'язання певних питань, проблем, відповідає за результат.

Готовність вчителя початкової школи до застосування педагогіки партнерства передбачає усвідомлення переваг цієї технології порівняно з традиційною системою навчання. Зокрема, висвітливо переваги технології партнерства: наявність чіткого зобов'язання працювати разом (в команді, групі), що сприяє заохоченню до навчальних досягнень дитини; порі одичне спілкування двосторонньої спрямованості; ролі чіткі, визначені спільно і з метою підтримки (водночас за традиційною системою ролі визначено школою, іноді – батьками); мета для учня визначена спільно і може делегуватися; заохочується культура розмаїття та визнається важливість внеску розмаїття у процес творення позитивного освітнього середовища.

Готовність вчителя початкової школи до застосування педагогіки партнерства передбачає визначення та розуміння мети педагогіки партнерства, яка передбачає організацію навчання на засадах дитиноцентризму та індивідуального підходу. Ця мету варто реалізувати з використанням інноваційних технологій, методів та прийомів навчання.

Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу.

Готовність вчителя початкової школи до застосування педагогіки партнерства передбачає розуміння напрямків партнерської взаємодії в освітньому просторі НУШ: учитель – учень; учитель – адміністрація школи; учитель – батьки; учень – учень; батьки (батьківський комітет) – адміністрація школи; батьки – батьки; учитель – колеги. Усі ці партнерські взаємодії є важливими для створення сприятливого та результативного освітнього середовища. Однак в контексті нашого дослідження важливим видається дослідити такі: учитель – учень; учень – учень.

Таким чином, сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Вони можуть висловлювати власну думку, яка може бути іншою, ніж у дорослих, доводити власну позицію, мати власне рішення щодо розв'язання проблеми. Тому роль вчителя у сучасній школі набуває іншого значення. За цією технологією процес дослідження та отримання знань повинен відбуватися в партнерстві. Через це змінюється й спосіб навчання. Якщо в класичній школі, учень – це пасивний реципієнт знань, у новій — учень це учасник процесу пізнання. Тобто він разом з педагогом формує нові знання, а не просто їх пасивно споживає. Тому в цьому випадку можна вважати учня та вчителя партнерами, проте не рівноправними. Перевага педагога повинна певною мірою мати місце, водночас, не порушуючи межу довіри та поваги дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція НУШ. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2372-ad-fontes-pro-kontseptsyu-novo-ukransko-shkoli> (дата звернення 22.04.2025).
2. Коханова О.П. Психологія партнерської взаємодії в освіті : навч.-метод. посіб. К.: ПП Щербатих О.В., 2011. 104 с.
3. Кравчинська Т.С. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність. Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи. *Зб. статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції*. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85-88.
4. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (дата звернення 22.04.2025).
5. Меленець І. Педагогіка партнерства як ефективна модель взаємодії у Новій українській школі. Відповідальне батьківство ХХІ століття: зб. наук. 11 праць за матер. науково-методичного онлайн-семінару (Хмельницький, 16 вересня 2021 р.) / за ред. Л. О. Данильчук. Хмельницький: 2021. С. 100–102.

Анна САВЧЕНКО,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна ФІЛІМОНОВА,

*к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним із головних завдань сучасної початкової школи є не лише формування у дітей базових знань, умінь і навичок, а й всебічний розвиток їхніх творчих здібностей. Уміння мислити нестандартно, шукати оригінальні рішення, виявляти ініціативу – важливі якості особистості, формування яких потрібно розпочинати ще з молодшого шкільного віку. У цьому контексті

особливу цінність набувають інтерактивні технології навчання, що дозволяють не тільки урізноманітнити освітній процес, а й створити сприятливе середовище для виявлення та розвитку творчого потенціалу кожної дитини.

Інтерактивне навчання – це форма організації освітнього процесу, що передбачає активну взаємодію між учасниками: учнями та вчителем, учнями між собою. Основна мета таких технологій – стимулювати пізнавальну активність, критичне та креативне мислення, забезпечити глибоке засвоєння знань шляхом особистісного залучення. Як зазначає О. І. Пошетун, інтерактивні технології передбачають співробітництво, взаємонавчання, взаєморозуміння, у процесі яких відбувається активна комунікація і навчання через досвід [3].

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчих здібностей, оскільки діти цього віку мають природну допитливість, емоційність, фантазію, бажання грати, вигадувати, експериментувати. Психологи вважають, що саме у цей період надзвичайно важливо створити такі умови навчання, які сприяли б розкриттю індивідуальності кожної дитини, розвитку її уяви, творчого мислення, мовленнєвих і художньо-естетичних навичок. Використання інтерактивних технологій дозволяє досягти цього завдяки активній участі дитини в освітньому процесі, співпраці в групах, виконанню творчих завдань, обміну ідеями.

До ефективних інтерактивних технологій, що сприяють розвитку творчості в молодших школярів, належать різноманітні методи, які активізують мислення, уяву, комунікацію та здатність до самовираження. Серед них важливе місце посідає метод проєктів, що передбачає створення учнями – індивідуально або в групах – певного продукту (колажу, презентації, міні-книжки тощо) за заданою або обраною темою. Така діяльність розвиває навички планування, аналізу, роботи з інформацією, а також уміння презентувати власні ідеї.

Особливо цінними є казкотерапія та сюжетно-рольові ігри, які дають змогу дітям розігрувати сценки, вигадувати продовження відомих казок або створювати власні історії. Це сприяє розвитку уяви, емоційної сфери, мовленнєвих умінь та емпатії.

Широко використовується також метод мозкового штурму, який дозволяє швидко генерувати багато різноманітних ідей у доброзичливій атмосфері, не боячись помилок. Такий підхід знімає психологічні бар'єри, активізує фантазію та критичне мислення.

Ефективним засобом розвитку творчості є кейс-метод, що передбачає аналіз реальних або уявних життєвих ситуацій. Учні пропонують власні рішення, аргументують їх, обговорюють у групах, вчать знаходити нестандартні підходи до розв'язання проблем.

Також до інтерактивних форм належать ігрові методи, зокрема настільні ігри, навчальні квести, вікторини, що роблять освітній процес захопливим, стимулюють інтерес до навчання, дозволяють творчо засвоювати навчальний матеріал.

Окрему роль відіграють методи візуалізації, такі як складання сенканів, створення ментальних карт, асоціативне малювання. Вони допомагають учням краще структурувати знання, виявляти асоціативне мислення, виражати емоції та особистісне бачення візуальними засобами.

Таким чином, використання інтерактивних технологій у навчальному процесі не лише активізує пізнавальну діяльність учнів, а й створює широкі можливості для вільного розвитку їхнього творчого потенціалу.

Реалізація інтерактивних методик потребує від учителя гнучкості, педагогічної майстерності, вміння створити атмосферу довіри і психологічної безпеки. Дуже важливо, щоб учні не боялися помилятися, вільно висловлювали думки, експериментували з ідеями. У такому середовищі кожна дитина має змогу розвивати свої сильні сторони.

У ході педагогічної практики нами було проведено серію інтерактивних занять у 2–3 класах на теми «Мій чарівний світ», «Фантастична тварина», «Скринька ідей». Учні працювали в парах, групах, створювали ілюстрації до казок, розповідали історії, розв'язували творчі задачі. Спостереження засвідчили зростання зацікавленості до навчання, активність, розкутість у висловлюваннях, а також прояви творчого мислення – нестандартні ідеї, оригінальні інтерпретації, уявні образи.

Ефективність інтерактивних технологій у розвитку творчих здібностей молодших школярів значною мірою залежить від дотримання певних педагогічних умов, які забезпечують повноцінну реалізацію їхнього потенціалу. Насамперед важливо створити психологічно комфортне середовище, у якому кожна дитина відчуватиме себе впевнено, зможе вільно висловлювати власні думки, проявляти ініціативу та не боятися помилок. Така атмосфера довіри й підтримки є основою для формування внутрішньої мотивації до творчості.

Наступною умовою є активне залучення учнів до взаємодії через обговорення, дискусії, спільне розв'язання навчальних завдань, проєктну діяльність. Участь у колективних формах роботи не лише розвиває комунікативні навички, а й спонукає до обміну ідеями, що є важливим для формування креативного мислення.

Не менш важливо інтегрувати творчі завдання в усі навчальні дисципліни, а не обмежуватися лише уроками образотворчого мистецтва чи музики. Творчий підхід може бути реалізований під час вивчення мови, математики, курсу «Я досліджую світ» шляхом постановки нестандартних

завдань, пошуку альтернативних розв'язань, створення власних текстів, моделей, презентацій тощо.

Сучасні умови навчання також вимагають активного використання цифрових технологій. Інтерактивні презентації, навчальні програми, онлайн-ігри з елементами креативності відкривають нові можливості для стимулювання інтересу учнів, урізноманітнення форм подачі матеріалу та створення інноваційного освітнього середовища.

Окрему роль відіграє позитивне підкріплення та рефлексія. Визнання й підтримка навіть найменших творчих зусиль дитини сприяють зростанню її впевненості у власних силах. Рефлексивна діяльність – аналіз власних дій, результатів, почуттів – допомагає учням усвідомити власний творчий шлях та намітити напрямки подальшого розвитку.

Отже, інтерактивні технології навчання є потужним засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів. Вони забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі, сприяють формуванню ініціативної, самостійної, креативної особистості, готової до співпраці та самовираження. У контексті впровадження концепції Нової української школи, орієнтованої на особистісно-орієнтоване навчання, розвиток життєвих компетентностей і формування цінностей, використання інтерактивних технологій стає надзвичайно актуальним і необхідним елементом діяльності сучасного вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева О. М. Творчі здібності молодших школярів: діагностика та розвиток. Київ: Літера, 2019. 320 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2 кн.: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. Кн. 2. 344 с.
3. Пометун О. І., Пироженко Л. А. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
4. Савченко О. Я. Сучасний урок у початковій школі. Київ: Початкова школа, 2012. 238 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Освіта, 2006. 284 с.

Інна САМИЦЬКА

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Світлана ЯКИМЕНКО,

*д. пед. н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти,
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У сучасних умовах реформування освіти та підвищення вимог до професійної підготовки педагогів набуває особливої актуальності пошук ефективних засобів формування професійної компетентності майбутніх учителів. Одним із таких засобів є моделювання педагогічних ситуацій, що дозволяє студентам наблизити навчання до реальної професійної діяльності [1].

У науковій літературі визначено концептуальні засади формування професійної компетентності майбутнього педагога, а саме: створення чітко визначених мотивів і професійних цілей; здійснення самостійної проектної діяльності, скерованої на реалізацію проектних завдань і програм; професійну співпрацю в колективі; створення умов для розвитку особистості, її здатності до розробки власної стратегії професійної самореалізації та самовизначення. Призначенням цих заходів, на думку вчених (О. Вознюк і О. Дубасенюк, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кравцов та інші), є становлення в майбутнього педагога вмінь структурувати наукові та практичні знання з метою ефективного розв'язання професійних завдань. У сучасних дослідженнях (О. Березюк, Н. Бордовська, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Ю. Кравченко, Л. Красюк, Ю. Кулюткін та Г. Сухобська, М. Поташнік, А. Реан, В. Серіков, Л. Спірин, П. Щербань та інші) окреслюються перспективи використання педагогічних задач і ситуацій у процесі професійно-педагогічної підготовки, введення знань щодо функціонально-операційного спектру їх виникнення в навчально-виховному процесі та їх впливу на становлення професіоналізму особистості педагога. Широко відомими сьогодні є навчальні посібники й збірники педагогічних задач і ситуацій таких авторів, як: Б. Вульф, Л. Даниленко, М. Даниленко, Л. Додон, О. Дубасенюк, О. Вознюк, Д. Гришин, В. Каплинський, Л. Кондрашова, А. Кузміньська, А. Маленко, В. Омеляненко, М. Рибак, М. Степінський, М. Фрумкін та інших.

Моделювання педагогічних ситуацій – це організація навчальної діяльності студентів шляхом створення умов, максимально наближених до реальних професійних завдань учителя. Такий підхід дозволяє студентам оволодіти вміннями аналізувати педагогічні явища, приймати обґрунтовані рішення, діяти ефективно в нестандартних умовах [2].

Виділяють декілька основних форм моделювання педагогічних ситуацій:

- Аналіз педагогічних ситуацій. Студентам пропонуються описані проблемні ситуації, які вони повинні проаналізувати, визначити проблему, запропонувати можливі варіанти її розв'язання та обґрунтувати власний вибір [3].
- Інсценування (ролева гра). Моделювання навчальних занять, батьківських зборів, виховних заходів, де студенти виступають у ролі вчителя, учня, батьків або адміністрації.
- Педагогічні тренінги. Спеціальні заняття, спрямовані на формування конкретних професійних умінь: комунікаційних навичок, умінь працювати в команді, управляти класом, вирішувати конфлікти [4].
- Розробка і презентація педагогічних проєктів. Студенти розробляють власні педагогічні рішення щодо певної проблемної ситуації і захищають свої проєкти перед аудиторією.

Застосування моделювання педагогічних ситуацій у професійній підготовці майбутніх учителів сприяє:

- розвитку аналітичного та критичного мислення;
- формуванню педагогічної рефлексії;
- виробленню навичок самостійного ухвалення професійних рішень;
- формуванню емоційної стійкості та адаптивності до змінних умов професійної діяльності [5].

Особливу роль у процесі моделювання відіграє діяльність викладача, який має бути не лише організатором, а й наставником, фасилітатором процесу, сприяти створенню атмосфери довіри, підтримувати ініціативу студентів, стимулювати творчий пошук [6].

Важливою умовою ефективного використання моделювання є системність: включення моделювання педагогічних ситуацій на всіх етапах підготовки – від засвоєння теоретичних знань до проходження педагогічної практики.

Таким чином, моделювання педагогічних ситуацій виступає потужним засобом підготовки майбутніх учителів до реальної професійної діяльності, забезпечуючи формування їхньої професійної компетентності, готовності до творчого вирішення педагогічних завдань і розвитку особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної кар'єри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик Н. М. Педагогічні ситуації як засіб розвитку рефлексії майбутнього вчителя. *Освітологічний дискурс*. 2019. № 4. С. 89–93.
2. Глузман О. С. Моделювання педагогічних ситуацій у професійній підготовці майбутніх учителів. *Педагогічний дискурс*. 2020. № 28. С. 47–52.
3. Коваль Л. В. Інтерактивні методи навчання у професійній підготовці вчителя. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 7. С. 45–49.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
5. Савченко О. Я. Проблеми підготовки вчителя початкових класів до професійної діяльності. *Початкова школа*. 2017. № 5. С. 3–8.
6. Чорна Л. І. Формування готовності майбутніх учителів до вирішення педагогічних ситуацій. *Педагогіка і психологія*. 2021. № 3. С. 102–107.

Олена СЕМЕШКО,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна ФІЛІМОНОВА,

к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти

*Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сьогодні увага всього цивілізованого світу прикута до України, яка творить одну з визначних сторінок своєї історії: наш народ став на захист власної свободи, демократії і цінностей, прагне посісти чільне місце серед європейських країн. Започаткована освітня реформа є переконливим свідченням того, що українське суспільство готове до створення освітнього середовища, де в учнів формуватимуть цінності, необхідні для успішної самореалізації компетентностей, навчатимуть їх критично мислити, висловлювати власну думку, бути свідомими, відповідальними громадянами [1, с. 122-123].

Розвиток сучасного суспільства неможливий без високоінтелектуальної і глибоко духовної людини, яка відповідає вимогам демократичного суспільства. Формуванню саме такої особистості сприятиме громадянська освіта, зміст і структура якої відображають сучасні тенденції розвитку суспільствознавчих наук [2, с. 11].

Це може забезпечити система громадянської освіти, що має на меті підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства і формування її громадянської компетентності.

Під компетентністю людини розуміють спеціальним шляхом структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, що дають їй змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виду діяльності. Такі набори знань, умінь, навичок і ставлень набуваються як протягом життя, так і у процесі навчання.

Сформована компетентність дозволяє людині визначити, (розпізнати) і ефективно, успішно розв'язати, незалежно від ситуації, проблему, що є характерною для певної сфери чи виду діяльності [3, с. 23].

Ідеї громадянської освіти і виховання завжди були актуальними у вітчизняній педагогічній думці. Вагомий внесок в обґрунтування актуальних проблем громадянської освіти і виховання дітей та молоді, формування у них національної самосвідомості, у висвітлення сутності громадянськості, психолого-педагогічних та народознавчих основ їх формування вносять науково-теоретичні і практичні дослідження В. Андрущенка, Р. Арцишевського, М. Боришевського, Г. Ваценка, М. Задерихіної, І. Зязюна, П. Ігнатенка, О. Киричука, Н. Косаревої, В. Кременя, Л. Крицької, Т. Ладиченко, В. Оржеховської, В. Поплужного, С. Русової, А. Сиротенка, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука, К. Чорної та ін.

Питанням організації освітнього процесу в початковій школі присвячені численні дослідження В. Бондаря, М. Вашуленка, Н. Бібик, Ю. Гільбуха, О. Савченко, І. Шапошнікової та ін., у них розкривається процес формування основ наукового світорозуміння молодших школярів, актуалізовано проблему громадянської освіти.

Результатом громадянської освіти має стати сформованість у дітей та молоді громадянської компетентності як складного особистісного утворення.

Як стверджують сучасні вітчизняні дослідники, громадянська компетентність передбачає такі здатності:

– орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, знати процедури участі в діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування;

- застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян; виконувати громадянський обов’язок у межах місцевої громади та держави загалом;

- застосовувати способи і стратегії взаємодії з органами державної влади на користь собі й громадянському суспільству;

- використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, задовольняють власні інтереси особи та захищають права людини й громадянина;

- робити свідомий вибір, застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних та колективних рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави [2, с. 89].

Таким чином, сучасні вітчизняні дослідники під громадянською компетентністю розуміють здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов’язки з метою розвитку демократичного суспільства. Громадянська компетентність є однією з ключових компетентностей особистості (вміння вчитися, соціальна, загальнокультурна, здоров’язберігаюча, ІКТ-, підприємницька ключові компетентності), що сьогодні визначені як орієнтири розвитку української освіти і як результат громадянської освіти [4].

Громадянська компетентність – здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов’язки з метою розвитку демократичного суспільства [1].

Формування громадянських компетентностей особистості – складний і довготривалий процес. Ці компетентності (особливо соціальні та компетентності, пов’язані з цінностями) дитина починає набувати, передусім, у сімейному колі: від батьків та інших членів родини.

Учень молодшого шкільного віку, зі сформованою громадянською компетентністю знає:

- про національні та загальнолюдські цінності;

- про державу, закони, права людини, права та обов’язки людини, громадянина;

- про правила спілкування з однолітками та дорослими і норми поведінки у різних ситуаціях, включаючи спілкування в сім’ї.

Учень молодшого шкільного віку, зі сформованою громадянською компетентністю уміє:

- спілкуватися з однолітками та дорослими;

- колективно обговорювати проблеми;

- робити свідомий вибір;

- брати участь у колективній діяльності сім'ї та класу, ухваленні колективних рішень;
- залучатися до суспільно корисної діяльності;
- висловлювати і пояснювати власну точку зору.

Учень молодшого шкільного віку, зі сформованою громадянською компетентністю виявляє в поведінці та оцінках:

- повагу прав людини, до закону;
- прагнення до справедливості, чесність, відповідальність;
- визнання та сприйняття багатоманітності;
- патріотизм;
- повагу до національної історії, культури, мови, традицій

Громадянська компетентність є сукупністю знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань учня, які допомагають йому зрозуміти своє місце в суспільстві, відповідальність за себе й свої дії, передбачають усвідомлення себе громадянином, відповідальним за країну й готовим реалізовуватися та працювати тут.

Громадянська компетентність, що охоплює такі категорії, як громадянська активність, громадянська позиція, вибір та відповідальність, виявляється в соціально-комунікативних та інформаційно-дослідницьких здатностях особистості, в громадянській участі, в її вміннях розв'язувати соціальні конфлікти й проблеми, ефективно діяти в ситуації невизначеності, робити відповідальний вибір й ухвалювати рішення. Це, своєю чергою, слугує передумовою саморозвитку й самореалізації особистості, вибудовування нею власної життєвої стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>.
2. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. Київ: Видавництво Етна1, 2008. 174 с.
3. Доміна В.В. Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання: методичний посібник. Хмельницький: ХГПА, 2014. 132 с.
4. Пометун О. Теоретичні засади формування громадянської компетентності учнівської молоді. *Управління школою*. 2005. № 8 (92).

Аліна ТЕЛЕГАНОВА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Алла ТИМЧЕНКО,
к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ НУШ

Сьогодні, в період інтеграції засобів масової комунікацій в усі можливі сфери діяльності, неможливо уявити життя чи то дорослого, чи то дитини без гаджетів, комп'ютерів та Інтернету. Саме через це розвиток медіаграмотності здобувачів початкової ланки освіти є терміновою потребою в умовах сучасного світу.

Нова українська школа готує дітей до подальшого життя у суспільстві. Саме у цей період в учнів закладаються важливі людські якості, життєві уміння та навички, формуються життєві компетентності, в тому числі і навички роботи з медіапродуктами. Формування медіаграмотності молодших школярів має на меті підготовку дітей до подальшого життя в інформаційному суспільстві. На даний час саме предметам початкової школи належить особлива роль, оскільки в процесі їх вивчення відбувається формування основ світогляду, особистості школяра, становлення моральної соціально-політичної культури, підготовка до життя в нестабільному світі, навчання сучасним формам спілкування, розвиток здатності до правильного сприйняття інформації та прийняття зважених рішень [3].

Під медіаграмотністю ми розуміємо вміння аналізувати і синтезувати просторово-часову реальність, вміння «читати» медіа текст, здатність використовувати, оцінювати і передавати повідомлення в різних формах. У різні роки проблемі медіаосвіти були присвячені дослідження О.А.Баранова, І.В. Вайсфельдера, С.І. Гуділіна, Л.С. Зазнобіної, І.С. Левшина, С.М. Пензіна, Г.А. Полічко, А.В. Спичкіна, Ю.Н. Усова, А.В. Федорова, А.В. Шарикова та ін.

Нашу добу називають інформаційною, тому дуже важливо не загубитись у надмірному потоці інформації та вміти визначати, яка інформація є необхідною та достовірною. Найгостріше питання про грамотну роботу з інформацією постає, коли говоримо про дітей і підлітків. Учні, які тільки розпочали свою навчальну діяльність і справді не маючи великого життєвого досвіду, легко піддаються впливу медіа.

Освітній процес має на меті не лише дати учням знання, а й покликаний створити мотивацію до навчання, а також здатність до самоосвіти. Вчителю необхідно розвивати особистість учнів інтелектуально та сприяти їх професійному розвитку. Мета навчання медіаграмотності учнів початкової ланки освіти – формування медіаграмотної особистості, що передбачає здатність розуміти, аналізувати й критично оцінювати зміст медіапродуктів, уміння користуватись медіа під час процесу навчання й дозвілля, бути співавтором особистого змісту в мас-медіа, а також володіти навичками самопрезентації та комунікації з іншими медіа-користувачами і вміти критично та об'єктивно здійснювати оцінку власної медіаактивності.

У Державному стандарті початкової освіти мовно-літературної освітньої галузі визначено такі досягнення здобувача початкової освіти: взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду; висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови. В інших освітніх галузях з-поміж результатів навчання окреслено уміння знаходити, аналізувати, критично оцінювати інформацію; дотримуватись етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії [1].

У Типовій освітній програмі за редакцією О. Савченко змістова лінія «Досліджуємо медіа» передбачає «формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, створювати прості медіапродукти [2]. Зазначимо, що певним умінням із медіаграмотності й раніше приділяли належну увагу в навчанні молодших школярів. В умовах Нового стандарту початкової освіти йдеться не просто про розширення кола окремих умінь із медіаграмотності, а надання цим умінням статусу обов'язкових результатів навчання, без досягнення яких грамотність загалом сучасного молодшого школяра стає неповноцінною [3].

Безсумнівно, сучасні діти дуже багато часу проводять за комп'ютером, гаджетами чи іншими інформаційними технологіями. Не завжди інформація, яку діти черпають із цих джерел, є достовірною та доцільною для дітей юного віку. Завданням педагога є перетворення всіх мінусів впливу медіа на плюси для школярів. Тобто, користуючись захопленням дітей сферою інформаційних технологій, спрямувати це захоплення в правильне русло та зробити гаджети помічниками під час освітнього процесу. Педагог повинен продемонструвати різнобічні можливості медіа (не тільки розважальні, а й навчальні).

Однією із особливостей впливу медіа на дітей молодшого шкільного віку є відображення інформації про навколишній світ та її унаочнення у вигляді доступному для дітей даного віку. Специфікою формування медіаграмотності в молодших школярів з точки зору педагогіки є те, що учасники освітнього процесу рівноправні перед інформацією, яка отримується. Тому в час становлення інформаційних і цифрових технологій для підростаючого покоління важливим є набуття знань і практичних умінь для орієнтації в надмірному потоці інформації, а також формування вмій аналізувати та критично осмислювати медіатексти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення 21.04.2025).
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко 1-2 класи від 8 жовтня 2019 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. вид. Київ: КабМін України, 2019. 123 с.
3. Черешнюк І.О. Методичні рекомендації використання медіатехнологій в початковій школі URL: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf> (дата звернення 21.04.2025).

Алла ТИМЧЕНКО,

*к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Інтеграція України у світовий освітній простір, переосмислення ціннісних орієнтацій і стратегій розвитку суспільства, що зумовили модернізацію національної освіти, висувають нові вимоги до особистості вчителя, зокрема вчителя початкової освіти, рівень професійної культури якого має відповідати вимогам часу в контексті реформування початкової освіти.

Нагальна потреба українського суспільства в новій генерації конкурентоспроможних учителів початкової освіти, здатних адекватно реагувати на виклики часу підтверджується державною нормативно-правовою

базою освіти (Закон України «Про освіту» (2017 р.), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2018 р.), Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. (2015 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державний стандарт початкової загальної освіти (2018 р.)).

Відповідно особистість учителя сьогодні посідає особливе місце, адже саме йому належить здійснювати практичну реалізацію розпочатих реформ. Сучасний педагог має глибоко усвідомлювати місце і роль освітніх процесів у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовленість, бути готовим до здійснення педагогічної діяльності на засадах професіоналізму, що актуалізує пошук ефективних технологій підготовки майбутніх фахівців початкової освіти.

Однією з таких технологій є групова робота студентів на семінарських (практичних) заняттях. Вагомою перевагою групової форми навчання є взаємонавчання та поглиблення знань, формування умінь вести діалог, дискусію, аргументувати свої думки. Наприклад, робота студентів у підгрупах, взаємонавчання у парах (діадах) змінного складу, дає, як свідчить наша багаторічна педагогічна практика, позитивні результати.

Розроблення досліджуваної проблеми науковцями знайшло своє відображення в таких її аспектах, як: групові форми пізнавальної діяльності студентів вивчали М. Артюшина, М. Бондаренко, Д. Джонсон, Р. Джонсон, В. Дьяченко, О. Коваленко, С. Кушнірук, Х. Лійметс, Ю. Мальований, Л. Марисова, Г. Молодих, К. Сміт, Р. Славин, С. Френе, Ю. Фурман., Цукерман, О. Г. Ярошенко та ін.; технологія співробітництва та взаємодії учасників навчально-виховного процесу розглядається у працях О. Болан, Р. Грановської, В. Дьяченко, А. Колесник, Я. Колкер, В. Корнєщук, А. Ксенофонтової, Є. Полат, Н. Поліванової та ін.

Відповідно до теоретичних розробок вчених групова форма організації навчальної діяльності – це форма організації навчання у малих групах студентів, об'єднаних спільною навчальною метою. [1]. За такої організації навчання викладач керує роботою кожного студента опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. До її істотних ознак можна віднести: наявність спільної мети роботи та розподілу функцій між членами групи; організацію спільного пошуку рішень; індивідуальне виконання підзавдань та обов'язкове обговорення у групі; оцінку індивідуального внеску кожного члена групи та загальну оцінку роботи групи; підтримку та координацію з боку викладача. Перед груповою формою роботи стоїть три основні завдання: конкретно-пізнавальне, яке пов'язане з безпосередньою навчальною ситуацією; комунікативно-розвивальне, в процесі якого

виробляються основні навички спілкування в середині та за межами даної групи; соціально орієнтоване, що виховує громадянські якості, необхідні для адекватної соціалізації індивіда в суспільстві [4].

Групова навчальна діяльність, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює студентів один від одного, а навпаки, дозволяє реалізувати компетентнісний підхід у системі підготовки майбутніх учителів, природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці, здатності практично діяти, приймати ефективні рішення, застосовувати сучасні педагогічні техніки і технології в усіх сферах суспільного життя, а також навичок безперервної самоосвіти та рефлексії.

Групова навчальна діяльність виконує ряд функцій. Вона створює умови для позитивної мотивації, адже під час групової роботи активізується діяльність всіх виконавців, а також створюються умови для оволодіння студентами формами взаємодопомоги. У груповій роботі студенти показують високі результати засвоєння знань, формування умінь. Слабкі студенти виконують більший обсяг завдань. Виховна функція групової діяльності формує колективізм, гуманні якості особистості. Організаційна функція навчання полягає в розвитку вміння розподіляти обов'язки, вміння спілкуватися.

Групова робота має такі переваги: по-перше, за однаковий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший; по-друге, висока результативність у засвоєнні знань і формуванні умінь; по-третє, формується вміння співпрацювати; по-четверте, формуються мотиви навчання; по-п'яте, розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

Е.І. Федорчук виділяє дещо інші переваги групової роботи [5, с. 52-53]: взаємозалежність членів групи; особиста відповідальність кожного члена групи за власні успіхи та успіхи однокласників; спільна творча навчально-пізнавальна діяльність; можливість працювати в міру своїх сил і здібностей; соціалізація особистості кожного члена групи у процесі діяльності; формування таких рис, як терпимість, готовність визнавати думку інших, відстоювати власну думку точними, лаконічними аргументами; загальна оцінка роботи групи.

Разом з тим, варто відмітити і недоліки групової роботи інтерактивними методами: робота в малій групі, навпаки, може вимагати зайвих витрат часу, поки члени групи знаходять спільну мову; роботою мікрогруп важче керувати, особливо при великій їх кількості; у такій групі відсутній стимул особистих амбіцій, бо досягнуті окремим членом групи результати не ставляться йому в заслугу, а стають загальним надбанням; свою низьку інтелектуальну здатність можна приховати за спинами інших учасників.

С.С. Вітвицька виділяє наступні елементи в технологічному процесі групової роботи [2, с. 166-167].

1. Підготовка до виконання групового завдання: постановка пізнавального завдання; інструктаж про зміст і послідовність роботи; рекомендації щодо дидактичного матеріалу в групах;

2. Групова робота: знайомство з матеріалами, планування роботи в групі; розподіл завдань між членами групи; індивідуальне виконання завдань; обговорення індивідуальних результатів роботи в групі; обговорення загальних завдань групи (зауваження, доповнення, уточнення, узагальнення); підведення підсумків групового завдання.

3. Заключна частина: повідомлення про результати роботи в групі; аналіз пізнавального завдання; загальний висновок про групову роботу і виконання поставленого завдання; висновки про робочу групу і її членів.

У процесі групової роботи викладач виконує такі функції: контролює хід роботи в групах; консультує, відповідає на запитання; координує діяльність, при необхідності допомагає окремому студенту чи групі в цілому.

Методично правильно організована робота в малих групах надає всім учасникам можливості діяти, практикувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування (зокрема, володіння прийомами активного слухання, вироблення загального рішення, розв'язання протиріч). Роботу в малих групах варто використовувати, коли потрібно вирішити проблему, з якою важко впоратися індивідуально. При комплектуванні груп необхідно урахувати індивідуально-психологічні особливості студентів.

Організація групової роботи в процесі підготовки майбутніх фахівців початкової освіти реалізує наступні функції:

1. Навчальна функція передбачає поглиблення знань професійно-педагогічного спрямування.

2. Науково-світоглядна функція сприяє формуванню дослідних вмінь студента на цілісне бачення об'єкта, на комплексне співвіднесення його з соціально-історичною дійсністю; активізує різні рівні методологічного аналізу.

3. Функція концептуалізації дає можливість сформувати концептуальні засади дослідження, досягти його відповідності усталеним у науці поглядам; забезпечує формування загальної стратегії дослідження відповідно до загальноприйнятих норм;

4. Функція технологізації допомагає досягати коректних характеристик технологічної сторони процесу пізнання; забезпечує вибір адекватних завданням дослідження і його концептуальних засад принципів, засобів, способів і прийомів вивчення об'єктів дослідження.

5. Пізнавальна функція допомагає студентам пізнати зміст основних державних документів.

6. Розвиваюча функція сприяє розвитку у майбутнього фахівця мислення, умінь спостерігати, аналізувати педагогічну літературу, навичок самостійної, творчої, дослідної роботи, вміння працювати з першоджерелами, оперувати поняттями.

При організації групової роботи в процесі підготовки майбутніх фахівців початкової освіти застосовуються різноманітні форми роботи. Наприклад, на семінарських заняттях доцільним буде використання "прес"-методу. Цей метод допомагає студентам навчитися аргументовано і в чіткій формі формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання. Як правило, метод "прес" складається з наступних етапів - висловлювань студентів:

1. «Я вважаю, що ...» (позиція).
2. «Тому що ...» (обґрунтування).
3. «Наприклад ...» (приклад, наведення фактів та аргументів).
4. «Отже, я вважаю ...» (висновки).

Пошуки шляхів підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів початкової освіти дали змогу вийти на гнучкі технології навчання. Інтенсивна технологія навчання перш за все передбачає нові організаційні форми взаємодії викладача та студента, а також нову систему діагностики та контролю навчального процесу. Проте, їх характерною ознакою є перенесення центру уваги у навчанні на самостійну роботу, на створення умов, які б стимулювали систематичне, активне, самостійне оволодіння знаннями. Викладач контролює хід роботи в групах, консультує, відповідає на запитання, координує діяльність, при необхідності допомагає окремому студенту чи групі в цілому. Він повинен дбати про високий навчальний потенціал кожної групи. Для цього доцільно добирати диференційовані завдання, враховуючи навчальні можливості кожного студента. Якщо ж завдання виявилось для студента складним, то слід його замінити на простіше, доступніше для студента. На ефективність групової діяльності впливають також відносини між студентами в групі. Тому важливо, щоб студенти допомагали один одному в навчанні, взаємоперевіряли завдання один в одного, пояснювали незрозуміле в навчальному матеріалі. Якщо ж на занятті створена атмосфера взаємодопомоги, то це створює умови для ефективного оволодіння знаннями і формування позитивних якостей студентів. Робота кожної групи повинна оцінюватися викладачем.

Практика свідчить, що в тих групах, де застосовується групова навчальна діяльність, студенти генерували творчі продуктивні ідеї та проголошували спільні пропозиції. Результати творчих засідань обговорювались у формі

круглого столу. Під час презентації власних проєктів студенти демонстрували й розвивали індивідуальні здібності – декламаторські, художні, конструктивні, організаційні тощо.

Для того щоб оптимізувати процес навчання під час практичних занять, зробити його більш цікавим, насиченим, інформативним ми використовували інтерактивні методи навчання, які є чудовим способом активізації пізнавальної діяльності, формування в студентів критичного та творчого мислення, ухвалення виважених рішень, дискусування й спілкування з іншими людьми, відчуття впевненості в собі.

Окремо зупинемося на інтерактивних методах, які були використані під час практичних занять.

Метод «мозкового штурму» – метод організації спільної групової творчої роботи з метою підвищення розумової активності учасників і знаходження цікавих ідей, конструктивних рішень, розв’язання складних проблем або нестандартних ситуацій [3].

Метод інтерактивного навчання «Асоціативний кущ» віддалено нагадує побудову «дерева цілей», яке широко застосовують у маркетингу [3]. На кожному практичному занятті ми використовували цей метод. На початку заняття було визначено тему, а студенти висловлювали свої асоціації, пов’язані з ним. При цьому ми фіксували всі відповіді-думки у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається». Цей метод універсальний, адже його можна використовувати на будь-якому етапі заняття, оскільки він не потребує підготовки, разом з тим він допомагає активізувати мислення й образну пам’ять студентів. Метод роботи в парах використовують переважно для закріплення нових знань, перевірки й активізації раніше засвоєних знань, розвитку професійно орієнтованих умінь і навичок тощо. Корисність цього методу ми вбачаємо в можливості кожного студента висловитися, посперечатися, спробувати довести свою думку і тільки після парного обговорення виступати перед аудиторією.

Метод роботи в групах є логічним продовженням попереднього методу. Він надає можливість усім учасникам групи спільно діяти, формувати навички співробітництва й роботи в команді в процесі міжособистісного спілкування. Цей метод краще застосовувати, коли виникає проблема, яку важко розв’язати індивідуально або при вивченні нового матеріалу. Метод роботи в групах допомагає «втягнути» в роботу різних студентів, а особливо корисний є для «слабких», оскільки вони намагаються не відставати від інших. Робота в малих групах і парах дозволяє студентам набути навичок, які необхідні для творчого спілкування та співпраці. Вона стимулює виконання спільного завдання

командою. Творчі ідеї, що виробляються в групі, допомагають учасникам бути корисними одне одному.

Ураховуючи той факт, що професія учителя початкової школи передбачає не лише навчальну діяльність, а також безпосередньо практично-творчий аспект, пов'язаний з творчою реалізацією набутого студентами практичного досвіду, закріплення умінь та навичок, необхідних для формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів початкової освіти у період проходження педагогічної практики. Основними методами та формами вирішення завдань цього етапу були: педагогічне спостереження, проектування уроків у початковій школі.

Використання групової роботи допомагає слабким студентам збагатитися новою інформацією, вчасно отримати додаткові пояснення з незрозумілих питань. Завдяки контролю з боку сильних студентів вони припускаються менше помилок.

У деяких дидактичних ситуаціях доречним є застосування методу «мікрофон», який вчить лаконічно висловлюватись з приводу певної фахової проблеми. Умовний предмет («мікрофон» передається від одного студента іншому, надаючи можливість кожному висловитись аргументовано, швидко, коротко, по черзі відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію. Правила використання методу такі: говорити має тільки той, у кого "символічний" мікрофон; відповіді не коментуються і не оцінюються; коли хтось висловлюється, інші не мають права перебивати, щось говорити чи коментувати. у процесі обговорення проблеми студентам надається слово перед уявним "мікрофоном", коли власну точку зору або концентровану думку групи слід висловити максимально логічно та лаконічно.

До основних умінь, які впливають на продуктивність такої діяльності, відносимо:

- гностичні – вміння аналізувати літературу, різні педагогічні концепції, досліджувати об'єкт, процес і результат власної праці; аналізувати педагогічну ситуацію та її вплив на розвиток і формування особистості; правильно сприймати та аналізувати матеріал;

- конструктивні – вміння реалізувати поставлені завдання; добирати продуктивні форми, методи та прийоми у роботі; визначати мету та планувати засоби вдосконалення власної діяльності;

- комунікативні – вміння встановлювати доцільні, доброзичливі стосунки у групі; проявляти педагогічний такт, душевну чутливість, делікатність, вміння керувати своїми емоціями за будь-яких обставин;

- організаторські – організовувати групову діяльність, приймати самостійні, оптимальні рішення; розвивати організаторські здібності;

- оцінні – вміння оцінювати результати власної роботи; контролювати свої дії, психічний стан, поведінку;

Отже, групова робота застосовується на різних етапах навчання і має багато різновидів, але в усіх випадках вона зберігає свою головну властивість – бути формою співпраці у процесі навчання, створювати умови для самостійного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артющина М.В. Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти: Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук. К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2000. 20 с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. К.: ЦНЛ, 2003. 314с., с. 166-167.
3. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія / Л. В. Коваль. Донецьк: Юго-Восток, 2009. 375 с.
4. Пятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі URL: http://tourlib.net/books_others/pedtechnol3.htm. (22.04.2025).
5. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник / Автор-укладач Федорчук Е.І. Кам'янець-Подільський: АБЕТКА, 2006 с. 52-53

Людмила ТКАЧЕНКО,

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Алла ТИМЧЕНКО,

*к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ПЕРСОНАЛЬНИЙ САЙТ-ПОРТФОЛІО ПЕДАГОГА, ЯК ПРОСТІР ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ, ВЗАЄМОДІЇ, ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА НАВЧАННЯ

У наш час зростають вимоги до розвитку професійних навичок освітян. Важливо, щоб педагог володів навичками самостійного пошуку інформації, був

здатен до самопрезентації, самоаналізу та самооцінки своїх професійних досягнень. Досвід впровадження портфоліо в освіті та створення спеціальних інститутів для оцінювання ресурсів портфоліо свідчать про визнання освітньої європейської спільноти значного потенціалу портфоліо як самостійної технології [2].

Актуальність та дослідження проблеми портфоліо визнаються сучасними науковцями як значущий ресурс в освітніх технологіях. Дослідження Д. Літтла (D. Little) та Р. Перклової (R. Perclova) щодо технології мовного портфоліо згадуються у статтях. [1] Також їхні спільні праці, такі як «European Language Portfolio: Guide for Teachers and Teacher Trainers» (2001), є відомими в цій галузі. У книзі П. Зелдіна «The Teaching Portfolio» обґрунтовується важливість портфоліо для професійного розвитку педагогів [3]. У педагогічній практиці широко використовується портфоліо для презентації професійних досягнень педагога та як інструмент оцінювання його компетентності. Портфоліо також стає все популярним у системі навчання майбутніх педагогів.

Аналіз сучасних педагогічних технологій оцінювання дозволяє сформувати накопичувальну систему оцінки професійних досягнень педагога та застосувати роль технології портфоліо в цьому процесі. Портфоліо дозволяє педагогу докладно відобразити свої знання, навички та рівень володіння методиками. Наявність професійного портфоліо забезпечує результативність педагогічної діяльності і стає зручним інструментом для атестації, працевлаштування, презентації на батьківських зборах і саморозвитку [7].

Освітній процес потребує системного підходу до вивчення технології портфоліо, щоб підвищити рівень професійної компетентності педагогів.

У сучасних умовах педагог має можливість вибрати серед трьох видів портфоліо: паперового, електронного та веб портфоліо. Паперове портфоліо являє собою теку з файлами, аркушами чи зошитами, на яких зафіксовані основні результати роботи та досягнення педагога протягом певного періоду. Електронне портфоліо включає цифрову інформацію, розміщену на електронних носіях, таких як вінчестер, CD, DVD, флеш накопичувач та інші. Веб портфоліо, своєю чергою, є глобально доступною інформацією про професійну діяльність педагога, яка представлена у формі сайту, блогу або персонального хмарного кабінету педагога.

У ХХІ столітті, яке досягло століття інформаційних технологій, використання можливостей Інтернету стає активним. Сучасний педагог, який бажає бути відомим з інформаційними технологіями, активно вивчає та використовує технології створення та публікації електронного контенту. Педагог створює вебсайт, блог та інші цифрові платформи для відтворення

свої професійної діяльності. Це сприяє організації мережевої співпраці та навчанню, що також відображається на результатах атестації.

Так, портфоліо є інструментом для педагога, воно служить для накопичення та відображення його досягнень, відстеження професійного прогресу та представлення його діяльності в конкретному періоді. Це дозволяє педагогу систематизувати свої досягнення, налаштувати напрямки особистого та професійного розвитку, а також ефективно демонструвати свій досвід і кваліфікацію. Використання веб портфоліо у вигляді персонального сайту чи блогу дозволяє педагогу ефективно поширювати матеріали, методичні розробки та освітні досягнення з колегами, а також забезпечує інтерактивність за допомогою сучасних технологій.

Загалом, портфоліо стає не лише зручним інструментом для відстеження та відображення професійного зростання педагога, але й сприяє покращенню результатів атестації, організації ефективної освітньої взаємодії з учасниками освітнього процесу [4].

Створення персонального сайту-портфоліо мало на меті підвищення пізнавальної активності учасників освітнього процесу.

Для досягнення мети я поставила перед собою такі завдання: пройти навчання, створити персональний сайт, представити матеріали, актуальні для учасників освітнього процесу, оформити інформацію зручною для сприйняття зробити розміщену на сайті інформацію авторською [2].

Сьогодні створення персонального сайту педагога – це вимога сучасного інформаційного світу. Створення сайту відкриває для педагогічної діяльності нове середовище і нові можливості. Сайт стає робочим інструментом педагога та надає можливість для організації взаємодії педагогів, батьків: при дистанційному і змішаному навчанні дітей, при організації проєктної діяльності, допомагає налагодити спілкування, зв'язок з дітьми, батьками і колегами.

Сьогодні в мережі можна відшукати безліч персональних сайтів педагога, що відрізняються за змістом та структурою. Персональний сайт педагога – важливий інструмент освітнього процесу, підвищення якості освіти, засіб формування інформаційно-комунікаційної культури усіх учасників освітнього процесу. Створення персонального сайту дозволяє педагогу презентувати свій педагогічний досвід, підвищити власний фаховий рівень володіння ІКТ [4].

Використання он-лайн тестів, тренажерів та інтерактивних завдань дозволяє дітям отримувати навички дистанційного навчання, підвищувати рівень ІКТ – компетентності, сприяє підвищенню якості освіти.

Можна визначити наступні переваги персонального сайту: швидка публікація матеріалів у інформаційному просторі.

1. Інформація доступна одразу широкому колу читачів, незалежно від їх географічного розташування.

2. Уже опублікований матеріал можна редагувати, що дає змогу авторові швидко доповнювати і доопрацьовувати його, змінювати інформацію.

3. Матеріали надаються відвідувачам сайту для вільного користування. Інформація може бути адаптована до особливостей освітніх програм або згідно з особистими потребами і використана в освітньому процесі.

4. Інформація, розташована на персональному сайті педагога, доступна користувачу у зручний для нього час.

5. Викладені на сайті матеріали не мають обмежень за видом та обсягом.

6. Подані на сайті матеріали безкоштовні для всіх користувачів інформаційного простору [7].

Персональний сайт дозволяє розширити сферу взаємодії педагога, дитини, батьків вихованців. Розглянемо детально сайт - портфоліо педагога закладу освіти. На сайті я зібрала весь матеріал, який необхідний для моєї роботи. Сайт постійно поповнюю новою інформацією та активно використовую у професійній діяльності. Сайт є ефективним засобом дистанційного і змішаного навчання в закладі освіти. Перевагою є те, що розташування сайту і його підтримка є безкоштовними тому, що створені на ресурсі Google Sites [7].

Мій сайт-портфоліо має сторінки :

1. Головна сторінка – «Кейс сучасного педагога».

Ця сторінка містить: особисту інформацію про мене, фото та привітання для відвідувачів сайту, детальну інформацію з посиланням на сайт закладу освіти де я працюю, моя візитівка, інформаційний кейс для педагогів [5].

2. Сторінка сайту під назвою «Готуємося до навчального року» містить інформацію про підготовку до 2024/2025 навчального року [5].

3. Сторінка «Нормативно-правова база» містить законодавство.

4. «Освітній процес» – дії правового режиму воєнного стану, містить покликання на авторську роботу, яка створена на дошці PADLET відповідно вимог Державного стандарту та програми [5].

5. Актуальною сторінкою є «Формування медіаграмотності». На цій сторінці ви знайдете авторську статтю про формування медіаграмотності в закладі освіти, поради батькам, рекомендації МОН про безпеку дітей в цифровому просторі, тренінг для батьків та презентацію для педагогів закладу [5].

6. «Педагогічна майстерня» – це обмін досвідом з колегами закладу, міста, області та країни, мої досягнення, успіхи, участь у конкурсах [5].

На сайті я розповідаю, як навчаюся сама, співпрацюю з колегами й ділюся своїм досвідом.

7. Сторінка сайту «Родинний кейс. Граючись навчаємось» містить посилання на авторські інтерактивні ігри, вправи, пазли, тести та дає відповідь на питання батьків: «Чим зайняти дитину вдома?» Також ви знайдете поради для батьків «Подбайте про безпеку дитини» [5]. Сайт-портфоліо педагога це інструмент якісної взаємодії педагогів, батьків вихованців та дітей.

Таким чином, використання персонального сайту-портфоліо у діяльності педагога закладу освіти є необхідною умовою модернізації та вдосконалення системи освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мовне портфоліо як засіб розвитку іншомовної навчально — стратегічної компетентності в учнів URL: <https://ndsif.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/viewFile/102/101> (дата звернення 21.04.2025).

2. Науково-методичний супровід функціювання інформаційно-освітнього простору регіону А.А. Кендюхова. Професійне портфоліо: територія успіху сучасного педагога, навчально-методичний посібник URL: https://koippro.kr.ua/arhiv/2015/visnik_2015_51.pdf (дата звернення 21.04.2025).

3. П. Зелдіна «The Teaching Portfolio» URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19352/1/55.pdf>. (дата звернення 21.04.2025).

4. Персональний сайт педагога як веб-портфоліо URL: <https://edirshkoly.expertus.com.ua/533009> (дата звернення 21.04.2025).

5. Сайт педагога Людмили Ткаченко. URL: <https://surl.li/xfkfxk> (дата звернення 21.04.2025).

6. Стів Круг. “Веб-дизайн: не змушуйте мене думати”. URL: <https://3ddroid.ru/antivirus/chto-chitat-po-web-dizainu-otzyvchivyi-veb-dizain-emosionalnyi/> (дата звернення 21.04.2025).

7. Створення персонального сайту-портфоліо на ресурсі Google Сайт https://www.youtube.com/playlist?app=desktop&list=PLqb7w_fQYNrzdeP_yJshgzSzzMRoQX6bF (дата звернення 21.04.2025).

Софія ФЕЛЕНЮК,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Тетяна БІЛЯВСЬКА,
к. філол. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

РОЗВИТОК МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Модернізація мовної освіти в Україні, спричинена необхідністю підвищення якості освітніх послуг, актуалізує компетентнісний підхід до навчання державної мови. В умовах гуманізації освіти важливими професійно-особистісними якостями сучасного педагога стають: переважання гуманних цінностей, спрямованість на саморозвиток та самовдосконалення, творчу самореалізацію у професійній, особистій та духовній сферах життєдіяльності.

Невід’ємною складовою якісної підготовки майбутніх фахівців є мовна освіта, яка посідає одне із визначних місць у системі універсальних та спеціальних компетентностей майбутнього вчителя, але передусім вчителя початкової школи. Адже саме від його професійної діяльності залежить формування (на початковому етапі) ключових компетентностей учнів.

Проблемі формування мовної особистості приділено велику увагу в дослідженнях Г. Богіна, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Карамана, В. Карасика, Ю. Караулова, Л. Мацько, Л. Паламар, Л. Скуратівського, Г. Шелехової та ін. Особливо значущими є роботи, у яких висвітлено сутність мовної особистості, розвиток таких її складових, як національно-мовна свідомість, мовні здібності, мовне чуття, мовний смак, мовно-ціннісні орієнтації. Разом із тим потрібно зазначити, що компетентнісний аспект формування мовної особистості недостатньо вивчений у вітчизняній лінгводидактиці. Рівень мовної освіти завжди був і залишається визначальним у характеристиці кожної особистості. На сучасному етапі розвитку науки практичні дослідження спрямовано на формування мовної особистості, яка здатна комунікативно виправдано й грамотно послуговуватися мовою в різних ситуаціях.

Мета наукової розвідки: висвітлити сутність поняття «мовна особистість», структуру та засоби її формування у майбутніх учителів початкової школи.

Поняття «мовна особистість» було введено в науковий обіг в 30-х роках. Висвітливо зміст цього поняття. Зазначимо, що традиційно під мовною особистістю розуміють комплекс диференційних ознак конкретного носія мови, що співвідноситься з екстралінгвістичними чинниками. У межах нашого дослідження розуміємо мовну особистість як свідому особистість, тобто носія національної свідомості, рідної мови, культури, людину, яка володіє сукупністю знань, уявлень з мови та здатна творчо використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності.

У контексті нашого дослідження важливим видається висвітлити структуру мовної особистості студента:

- мовна компетентність (обізнаність з мовою: мовними одиницями, їх виражальними можливостями), тобто знання мови; володіння мовними вміннями й навичками);
- комунікативна компетентність (уміння використовувати мовні засоби, адекватні меті спілкування), тобто володіння мовленнєвими вміннями й навичками;
- предметна компетентність (стосується вмінь відтворювати в свідомості картину світу - предмети, явища і взаємозв'язок між ними на основі активного володіння загальною лексиною);
- прагматична компетентність, яка виявляється в здатності до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою.

Аналіз сутності поняття мовна особистість перспективний для формування програми, дидактичної системи й ефективних методик розвитку мовної особистості студента засобами української мови, національної культури, системи ціннісно-оцінних орієнтирів (соціально-культурних та морально-етичних) з метою формування професійно досконалого, висококомпетентного, конкурентоспроможного фахівця відповідно до вимог суспільства і ринку праці.

Таким чином, формування мовної особистості – це довготривалий процес, який потребує об'єднання усіх творчих зусиль та спонукає до переосмислення процесу навчання шляхом синтезу комунікативного підходу з когнітивним. Тут необхідна об'єднана праця науковців та викладачів з метою визначення конкретних шляхів, методів та прийомів, які сприятимуть формуванню мовної особистості кожного студента у процесі навчання рідної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: моногр. Харків, 2010. 320 с.

2. Мацько Л. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2–4.
3. Пентилюк М. І. Мовна особистість учня в перспекції мовленнєвого спілкування. *Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірн. статей*. К.: Ленвіт, 2011. С. 80–84.
4. Петлюченко Н. В. Харизматика: мовна особистість і дискурс: монографія. Одеса: Астропринт, 2009. 464 с.
5. Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. К., 2012. 118 с.

Тетяна ФІЛІМОНОВА,

*к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Для реалізації принципів НУШ у початковій школі запроваджено інтегрований курс «Я досліджую світ». Ключовою ідеєю цього курсу є інтеграція кількох освітніх галузей (природнича, громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, технологічна, інформатична, частково мовно-літературна та математична).

Інноваційною складовою інтегрованого курсу стала громадянська та історична освітня галузь, мета якої - формування у здобувачів початкової освіти власної ідентичності та готовності до змін через вироблення поваги до інших, толерантного ставлення до культурного різноманіття і розбіжності суджень, набуття досвіду взаємодії та співпраці через обмірковування прийнятих у класі, школі і місцевій громаді соціальних норм, активну участь у житті цих спільнот та усвідомлення відповідальності за свої вчинки. Серед очікуваних результатів, до прикладу, для школярів 1-2 класів задекларовано уміння захищати права людини (розпізнавати вчинки і слова, які можуть підтримати або образити, а також поважати різноманітність думок, справедливо ставитися до інших). Для учнів 3-4 класів мати компетенції спілкування, враховуючи особливості інших людей, пояснювати, чому потрібно діяти справедливо, не порушувати прав інших дітей, виявляти та засуджувати такі вчинки тощо.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що на підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти. У процесі інтеграції кількість навчальних годин, передбачених для кожної освітньої галузі, перерозподіляється таким чином, щоб загальний обсяг навчання не зменшувався. Зміст природничої, соціальної, здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, технологічної та інформатичної освітніх галузей інтегрується в різних комбінаціях їхніх складових, утворюючи інтегровані предмети та курси.

На основі нового Державного стандарту затверджено дві типові освітні програми: НУШ 1 (під керівництвом О.Савченко) та НУШ 2 (під керівництвом Р.Шияна). Курс «Я досліджую світ» поєднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. За типовою програмою НУШ 1 таких галузей три: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. За типовою освітньою програмою НУШ 2 таких галузей сім: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформатична.

Зауважимо, що основною освітньою галуззю в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» визначено природничу освітню галузь. Природнича освітня галузь гармонійно інтегрується майже з усіма освітніми галузями, визначеними у Державному стандарті початкової освіти, бо природа є одним із найцінніших чинників розумового, патріотичного, трудового, естетичного розвитку особистості дитини.

Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» полягають у дидактико-методичній організації навчання, а саме в його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Сама назва курсу зорієнтовує вчителя на організацію дослідницької діяльності учнів.

Реалізація курсу «Я досліджую світ» передбачає опрацювання низки дослідницьких питань, зокрема:

- дослідження-розпізнавання (Що це таке? На що це схоже? Досліджуємо за допомогою п'яти органів чуття, описуємо, порівнюємо з іншими об'єктами та явищами);
- дослідження-спостереження (Як це працює? З якою метою використовується?);
- дослідження-пошук (ставити запитання, робити прогнози, встановлювати часову та логічну послідовність явищ і подій, встановлювати

причинно-наслідкові зв'язки (чому? Як? Залежить від чого? З чим пов'язано?) (припущення, умовивід, висновок - узагальнення) [2, с. 126].

Предмет «Я досліджую світ» виконує інтегративну функцію, даючи змогу учням набутися цілісного наукового уявлення про природний і соціокультурний світ, про взаємозв'язок людини з природою, суспільством, іншими людьми та державою, про її сприйняття свого місця в суспільстві, формуючи світогляд, самовизначення в житті і як українця дати можливість закласти підвалини для формування власної ідентичності.

Відмінною рисою сучасного уроку «Я досліджую світ» є його цілісність, підпорядкованість одній ідеї, що забезпечується двома найважливішими компонентами: мотивацією та узагальненням. Якщо узагальнення – це змістовно-смысловий стрижень уроку, тобто те, «зачого» проводиться урок, то мотивація, що забезпечує виникнення запитання, – це динамічний стрижень, тобто те, «через що» проводиться урок [2, с. 125].

Викладаючи предмет, учитель повинен розкривати його освітнє та виховнє значення. При цьому він повинен націлювати свою роботу на те, щоб навчання не обмежувалося лише ознайомленням молодших школярів з окремими фактами з життя природи (з будовою, живленням, розмноженням рослин, тварин, життєдіяльністю людини) та суспільства (із знанням про українське суспільство; довкілля, в якому живе дитина); під час вивчення цих предметів в учнів потрібно сформувати цілісне уявлення про природу, забезпечити розуміння ними найпростіших причинно-наслідкових зв'язків, що існують у навколишньому світі; розкрити культуру взаємодіювання людей; передбачити накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей, до суспільства; сприяти розвитку розумових здібностей школярів, їхньої емоційної сфери, пізнавальної активності та самостійності, здатності до самовираження тощо.

Методика навчання природничої, соціальної і здоров'язбережувальної освітніх галузей має свої дидактичні особливості, якими відрізняється від викладання інших дисциплін. Оскільки курс «Я досліджую світ» є інтегрованим курсом і вивчає неживу та живу природу, природне й соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, тому основна дидактична особливість його форм і методів викладання визначається конкретністю.

В основу курсу «Я досліджую світ» покладено діяльнісний підхід, який має на меті змістити акцент у викладанні на активне навчання. Діяльнісний підхід - це цілеспрямована система, яка націлена на результати, що можуть бути досягнуті лише за умови зворотного зв'язку.

Отже, розвиток початкової освіти на сучасному етапі висуває принципово нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, оскільки постають

завдання, пов'язані з усвідомленням ними важливості моделювання уроків, зокрема і уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Предмет «Я досліджую світ» виконує інтегративну функцію, даючи змогу учням набути цілісного наукового уявлення про природний і соціокультурний світ, про взаємозв'язок людини з природою, суспільством, іншими людьми та державою, про її сприйняття свого місця в суспільстві, формуючи світогляд, самовизначення в житті і як українця дати можливість закласти підвалини для формування власної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» Київ: Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.
2. Гільберг, Т.Г., Тарнавська С.С., Павич Н.М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 256 с.
3. Гільберг, Т.Г., Тарнавська С.С., Хитра З.М., Павич Н.М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. для пед. працівників. Київ: Генеза, 2020. 239 с.
4. Коваль Л., Попова О., Нестеренко М. Дидактико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до моделювання сучасного уроку в початковій школі. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Бердянськ, 2018. Вип. 3. С. 85–94.
5. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» URL: <http://mog.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-shc-2016/>. (дата звернення 19.04.2025).
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

Марія ЧЕРНОВА,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Тетяна БІЛЯВСЬКА,
к. філол. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ТЕМАТИЧНЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна початкова освіта характеризується системними змінами в структурі та змісті. Переосмислення пріоритетів навчання, ролі учня як суб'єкта навчально-виховного процесу, а також суспільні зміни зумовлюють нетрадиційні підходи до вирішення багатьох освітніх проблем. Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти є інтеграція її змісту.

Тематичний підхід у початковій школі – це сучасна освітня стратегія, яка базується на інтеграції знань із різних предметів навколо спільної теми. Такий підхід є основою Нової української школи й відповідає головній меті: навчити дитину мислити цілісно, критично та творчо.

Мета тематичного підходу: формувати міжпредметні зв'язки; показувати практичну користь знань; розвивати ключові компетентності (особливо уміння вчитися, спілкування, природничу грамотність, екологічну свідомість); робити навчання цікавим, наближеним до життя.

Основні ознаки тематичного підходу: інтеграція (теми охоплюють кілька предметів); діалог з дитиною (врахування інтересів та запитів школяра); життєва тематика (обговорюються близькі теми: родина, природа, друзі, школа, подорожі, тварини тощо); гнучкість у плануванні (учитель адаптує та пропонує матеріал відповідно до тем).

Тематичне навчання – це навчання на основі інтеграції змісту навчального матеріалу з різних навчальних дисциплін навколо однієї теми. В Україні впроваджуються різні моделі тематичного навчання в початковій школі.

Тематичне навчання має глибокі наукові корені, і його досліджували як українські, так і світові педагоги, психологи та методисти. Так, Джон Дьюї один із перших, хто ввів ідею навчання через досвід і практику. Наголошував, що навчання має бути цілісним і базуватись на реальних життєвих ситуаціях. Його праці стали теоретичним підґрунтям тематичного навчання. Методика Марії Монтесорі передбачала навчання через індивідуальні теми, свободу

вибору та інтегровані заняття, що ідеально лягає в основу тематичних тижнів. В. Сухомлинський також підкреслював зв'язок навчання з життям, наголошував на важливості інтеграції знань і формування цілісного світогляду дитини. І. Бех досліджувала особистісно зорієнтоване навчання та підкреслювала важливість цілісного підходу до навчального змісту.

Тематичні тижні в початковій школі – це цікава форма організації навчального процесу, яка допомагає учням краще засвоїти знання, розвивати міжпредметні зв'язки та вчитися через гру, дослідження і творчість. Це тиждень, протягом якого більшість або всі заняття (особливо в НУШ) об'єднані однією темою. Завдяки цьому діти навчаються не «окремо по предметах», а комплексно, як у реальному житті. Така організація навчального процесу навколо єдиної теми, проходить через усі навчальні предмети (українська мова, математика, ЯДС, мистецтво, технології тощо). Наприклад, якщо тема тижня – *«Вода»*, то:

- на читанні – читають тексти про воду;
- на математиці – розв'язують задачі про об'єм і масу;
- на ЯДС – досліджують стани води і круговорот у природі;
- на мистецтві – малюють дощ або хвилі;
- на трудовому навчанні – створюють макет хмаринки.

Тематичний підхід передбачає організацію навчально-виховного процесу на основі однієї «змістової одиниці» – теми. Темою може бути певне поняття, цілісний розгляд якого призводить до формування загальних уявлень про систему, в яку входить це поняття як елемент. Тема може сформулюватися вчителем у вигляді запитання чи опису проблеми, під час вирішення яких учні опановують зміст навчальної програми. Важливою у цьому контексті видається роль учителя. Тут учитель виступає як модератор, координатор і натхненник, який:

- планує навчальні ситуації;
- інтегрує навчальний зміст;
- організовує різні форми роботи (пари, групи, проєкти).

Таким чином, тематичне навчання у початковій школі є надзвичайно важливим засобом формування цілісної картини світу в дитини. Завдяки інтеграції змісту з різних навчальних предметів, учні сприймають знання не як розрізнені факти, а як взаємопов'язану систему, що відображає реальне життя. Такий підхід розвиває не лише пізнавальні, а й соціальні, емоційні та практичні компетентності. Тематичне навчання сприяє активному залученню учнів до освітнього процесу, формуванню інтересу до пізнання, розвитку критичного мислення та вміння застосовувати знання на практиці. Особливо ефективним

воно є в умовах Нової української школи, де пріоритетними стають компетентнісний підхід, діяльнісне навчання та емоційна залученість дитини.

Отже, впровадження тематичного навчання є не просто сучасною методикою, а необхідною умовою якісної початкової освіти, яка готує дитину до життя в динамічному, взаємопов'язаному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардадим О. Інтегроване навчання. URL: https://www.researchgate.net/publication/364652269_INTEGROVANE_NAVCANN_A_INTEGRATE_EDUCATION (дата звернення: 03.03.2025).
2. Вікторія Поберецька. Впровадження інтегрованого навчання в початковій освіті: зарубіжний досвід. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. № 3. С. 125–132. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2020.219103> (дата звернення: 03.03.2025).
3. Деркач М.Г. Сутність інтегрованого навчання. Бібліотека методичних матеріалів. URL: <https://vseosvita.ua/library/tema-sutnist-integrovanogo-navcanna-81683.html> (дата звернення: 03.03.2025).
4. Офіційний сайт НУШ. URL: <https://nus.org.ua>: матеріали про тематичні тижні, інтеграцію, календарно-тематичне планування.

Валерія ЧІРКІНА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Алла ТИМЧЕНКО,
к. пед. н., доц., доцентка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Актуальність проблеми визначається потребами сучасної школи і завданнями модернізації освіти, що передбачають розвиток самостійної особистості, готової до виконання соціальних ролей у суспільстві.

Питання удосконалення організаційних форм і методів самостійної роботи знайшли своє відображення в роботах Я. Коменського, Й. Песталоцці, О. Ващенка та ін. В останні роки питання вдосконалення організаційних форм і

методів навчання розглядалися в працях А. Алексюка, В. Онищука, О. Савченко, І. Чередова, Ю. Мальованого, В. Вихрущ тощо [3].

Практичною стороною організації самостійної роботи учнів в освітньому процесі займалися відомі педагоги Б. Єсіпов, О. Нільсон, Р. Мікельсон, П. Підкасистий, І. Левіна, Н. Промоторова, В. Тюнін, О. Мороз, Р. Срода та інші.

Якість педагогічного процесу не можна забезпечити лише методичною його досконалістю, працездатністю вчителя, добрим обладнанням тощо. Чи не найголовнішими результатами навчання є виховання сумлінного творчого ставлення учня до праці, його позиція на уроці, бажання та прагнення бути кращим, самостійно працювати, тобто позитивні зміни в самій особистості дитини.

Використання самостійної роботи учнів постійно перебуває в центрі уваги дидактів і психологів, які проводять дослідження з різних аспектів розвивального навчання. Доведено, що самостійна робота відіграє велику роль у формуванні і розвитку навчальних умінь, вихованні волі, пізнавального інтересу, навичок колективної праці. У ній виявляється індивідуальність кожного учня, формується їхній інтелект і характер. Усе це сприяє засвоєнню глибоких і міцних знань.

Самостійність учнів у навчанні – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями й навичками. Часто і правильно застосовувана самостійна робота розвиває довільну увагу дітей, виробляє в них здатність міркувати, запобігає формалізму в засвоєнні знань і взагалі формує самостійність як рису характеру. Це зумовлює обов'язковість і різноманітність самостійних робіт [3].

У розумінні самостійної роботи учнів у навчальному процесі існує багато різних точок зору. Аналіз педагогічної літератури дає підстави виділити такі підходи до категорії самостійної роботи. Зважаючи на те, що вони не завжди чітко розмежовуються, то про них можна говорити як про переважаючі тенденції.

Один із підходів полягає в тому, що самостійну роботу розглядають як відповідну форму освітнього процесу. Критерієм для її відгалуження від не самостійної роботи є безпосередня участь учителя в навчанні. Мається на увазі, що цей вид роботи характеризується певною тривалістю у часі. Дослідники, що розглядають дану проблему з цих позицій, виділяють навчальні ситуації, в яких учні зайняті протягом досить тривалого відрізка часу, але тривалість його чітко не визначена. Так, в Українському педагогічному словнику С.Гончаренка самостійну роботу учнів визначено як «різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних

заняттях або дома за завданням вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі» [1, с. 297].

І.І. Левіна вважає, що самостійна робота – «форма навчальної діяльності учнів, у процесі якої вони планують роботу, здійснюють самоконтроль, коригують хід і результати її виконання. Ця робота може виконуватися як за завданням викладача, так і за власним задумом учнів і, як правило, без безпосередньої допомоги вчителя, але за його керівництвом» [5, с. 6]. З таких позицій розглядає самостійну роботу Н. Промоторова та інші автори [5].

Існують і інші підходи, коли самостійну роботу розуміють як засіб досягнення конкретної мети. Вчитель повинен організувати учнівську діяльність для досягнення поставленої мети. В.А. Тюнін під самостійною роботою розуміє таку роботу, під час виконання якої школярі, оволодіваючи знаннями, вчаться під керівництвом вчителя здобувати з різних джерел ці знання і застосовувати їх на практиці [4]. Самостійну роботу часто трактують і як мету. Наприклад, у дослідженні О. Мороза самостійну роботу визначено як набуття вмінь і навичок самоосвіти [4].

У педагогічній літературі зустрічаються найрізноманітніші визначення самостійної роботи. Р. Мікельсон під самостійною роботою розуміє «виконання учнями завдань без будь-якої допомоги, але під наглядом вчителя» [2]. Це визначення не задовольняє нас насамперед тому, що в ньому опущена ознака активності учнів в їх розумових і практичних діях. Окрім того, викликає сумнів те, чи справді під час виконання учнями завдань відкидається будь-яка допомога зі сторони вчителя.

Спробу дати визначення самостійній роботі учнів робив Р. Срода. Під самостійною роботою учнів він розуміє «таку їх діяльність, яку вони виконують, проявляючи максимум активності, творчості, самостійного мислення, ініціативи» [3]. Це визначення може бути віднесене лише до робіт, у яких учні проявляють найвищу степінь самостійності («максимум активності»). Воно звужує коло різноманітних видів самостійної роботи.

Як відомо, кожне поняття має свій обсяг (об'єкти, які до нього входять) і зміст (ті суттєві ознаки, завдяки яким його можна відрізнити від інших понять). Одні автори занадто обмежують обсяг поняття самостійної роботи, інші – неправомірно розширюють його, через що воно втрачає свою специфіку.

Самостійна робота учнів на уроці входить органічною частиною у всі ланки процесу навчання. Залежно від змісту, характеру навчального матеріалу завдання можуть бути простими, нетривалими і складними, тривалими за часом, такими, що вимагають від учнів інтенсивної пізнавальної діяльності.

Основні дидактичні вимоги, які висувають при побудові системи самостійних робіт:

✓ Система самостійних робіт повинна сприяти вирішенню основних дидактичних завдань – оволодінню учнями глибокими і міцними знаннями, розвитку у них пізнавальних здібностей, формуванню уміння самостійно здобувати, розширювати і поглиблювати знання, застосовувати їх на практиці.

✓ Система повинна відповідати основним принципам дидактики, і, перш за все принципам доступності і систематичності, зв'язку теорії з практикою, свідомої і творчої активності, принципу науковості.

✓ Завдання, які входять у систему, повинні бути різноманітні за навчальною метою і змістом, щоб забезпечити формування в учнів різноманітних умінь і навичок.

✓ Послідовність виконання домашніх і класних самостійних робіт повинна логічно впливати з попередніх і готувати ґрунт для виконання подальших. У цьому випадку між окремими роботами забезпечуються не тільки «ближні, але і дальні зв'язки». Успіх вирішення цього завдання залежить не тільки від педагогічної майстерності вчителя, але і від того, як він розуміє значення і місце кожної окремої роботи в системі робіт, у розвитку пізнавальних здібностей учнів, їх мислення і інших якостей [5].

Проте лише одна система не визначає успіху роботи вчителя у формуванні в учнів знань, умінь і навичок. Для цього потрібно ще знати основні принципи, керуючись якими можна забезпечити ефективність самостійних робіт, а також методику керівництва окремими видами самостійних робіт.

Ефективність самостійної роботи досягається, якщо вона є однією із складових, органічних елементів навчального процесу, і для неї передбачається спеціальний час на кожному уроці, якщо вона проводиться планомірно і систематично, а не випадково і епізодично.

Тільки при цій умові в учнів виробляються стійкі уміння і навички у виконанні різних видів самостійної роботи і нарощуються темпи в її виконанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 С.
2. Педагогіка (Загальна та історія педагогіки) : навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта / А. А. Тимченко. Миколаїв : СПД Румянцева, 2019. 241 с.
3. Педагогіка 2 частина (Методика формування ключових та предметних компетентностей в початковій школі) : навчально-методичний посібник / С. І. Якименко, Н. В. Іванець, А. А. Тимченко. Миколаїв : СПД Румянцева, 2017. 200 с.

4. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. К.: Радянська школа, 1982. 176 с.

5. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра посібник / Савченко О.Я. К.: Педагогічна думка, 2014. 176 с.

Вячеслав ШАПОЧКА

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник: Наталія Михальченко

к. психол. н., доц., професорка кафедри початкової освіти

Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

СТРАТЕГІЇ СУПРОВОДУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Інклюзивна освіта в Україні набуває все більшого значення як одна з провідних форм забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від особливостей їхнього розвитку. Особливо важливим є створення ефективного інклюзивного освітнього простору в початковій школі, адже саме в цей період закладаються основи особистісного та пізнавального розвитку дитини. Забезпечення повноцінного включення учнів з особливими освітніми потребами у загальноосвітній процес потребує впровадження цілісної системи супроводу, яка враховує індивідуальні потреби, можливості та потенціал кожної дитини.

Разом з тим, на практиці спостерігаються труднощі у реалізації такої системи через недостатню підготовленість педагогів, нечітке розуміння функцій членів команди супроводу, відсутність єдиних стратегій міждисциплінарної взаємодії. Це зумовлює потребу в теоретичному осмисленні та практичному обґрунтуванні стратегій супроводу, які сприяють ефективному функціонуванню інклюзивного освітнього середовища. Таким чином, дослідження стратегій супроводу в інклюзивному освітньому просторі початкової освіти є своєчасним та суспільно значущим, оскільки воно сприяє підвищенню якості освіти та забезпеченню прав дитини на навчання у сприятливому середовищі.

Метою статті є дослідження ефективних стратегій психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі початкової школи, з урахуванням сучасних вимог та викликів інклюзивної освіти.

Проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами досліджували Л. Гречко, Н. Гаврилова, Т. Ілляшенко, А. Конопльова, А. Обухівська, Л. Савченко, тощо. Основні принципи організації та надання послуги раннього втручання були розглянуті Г. Кукурузою та Є. Соботович. Великий внесок у вивчення організаційно-методичних засад функціонування інклюзивно-ресурсних центрів як осередку надання корекційно-розвиткових, діагностичних послуг, послуг супроводу, здійснили М. Порошенко, А. Колупаєва, М. Ярошук, О. Таранченко, І. Гудим, О. Федоренко, Е. Данілавічюте.

Вперше термін «супровід» згадувався у працях Г. Бардієра, який говорив про значення супроводу для дітей з особливими потребами з перших днів життя.

С. Миронова розглядає психолого-педагогічний супровід в інклюзивній освіті як взаємоузгоджену комплексну діяльність команди психолого-педагогічного супроводу, команди фахівців, яка направляє зусилля на забезпечення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, оволодіння нею академічними знаннями, уміннями і навичками, успішною адаптацією, реабілітацією та успішній інтеграції в соціальне середовище [40].

У науковій літературі поняття «супровід» розглядається як комплексна система заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку та навчання дитини з особливими освітніми потребами. Це поняття включає як психолого-педагогічну, так і соціально-реабілітаційну підтримку. Деякі автори акцентують на міждисциплінарному характері супроводу, що потребує злагодженої роботи фахівців різного профілю. Інші вчені вбачають у супроводі механізм реалізації індивідуальної траєкторії розвитку дитини. У контексті інклюзивної освіти супровід стає невід'ємною складовою забезпечення доступності, якості та безперервності освітнього процесу. Він сприяє адаптації дитини до освітнього середовища, зменшує бар'єри у навчанні та соціалізації. Таким чином, поняття супроводу є ключовим для ефективної реалізації інклюзивної моделі освіти.

Інклюзивне освітнє середовище у початковій школі формується на засадах рівності, поваги до різноманіття та підтримки кожного учня. Воно передбачає не лише фізичну доступність до навчального простору, а й психологічну комфортність, гнучкість програм і методик. Особливістю такого середовища є індивідуалізація навчального процесу та врахування потреб

кожної дитини. Успішність інклюзивної освіти залежить від відкритості колективу до змін, професійної готовності педагогів, підтримки з боку адміністрації та батьків. Інклюзивне середовище стимулює розвиток емпатії, толерантності та соціальної згуртованості серед учнів. Воно створює умови для розвитку не лише дітей з ООП, а й усіх учасників освітнього процесу. Отже, таке середовище має позитивний вплив на якість освіти та формування гуманістичних цінностей.

Супровід учнів з ООП у початковій школі охоплює декілька важливих напрямів: психолого-педагогічний, соціальний, медичний та логопедичний. До видів супроводу відносять індивідуальне консультування, корекційно-розвиткову роботу, спостереження, адаптацію освітніх програм і оцінювання. Основна мета такого супроводу — забезпечення умов для повноцінного включення дитини до навчального процесу та її особистісного розвитку. Велике значення має раннє виявлення труднощів та своєчасне реагування на них. Індивідуальна програма розвитку (ІПР) — інструмент, який дозволяє систематизувати дії усіх учасників команди супроводу. Також важливо забезпечити безперервність супроводу, зважаючи на динаміку розвитку дитини. Види та напрями супроводу можуть змінюватися залежно від потреб учня та контексту його навчання. Ефективна взаємодія між учасниками команди супроводу — ключовий чинник якісного інклюзивного навчання.

Практика інклюзивної освіти вже має позитивні приклади ефективного супроводу дітей з ООП у початкових класах. Наприклад, у багатьох школах успішно реалізується стратегія «тьюторського супроводу», коли індивідуальний помічник допомагає дитині долати труднощі в навчанні. Інші школи впроваджують модель «спільного викладання», коли учитель і спеціаліст працюють одночасно в класі. Успішною також є практика командного складання та реалізації ІПР з урахуванням сильних сторін учня. Залучення батьків до процесу супроводу дає позитивні результати у формуванні довірливого середовища. Досвід показує, що стратегії супроводу мають бути гнучкими, індивідуалізованими та системними.

Відповідно до поставленої мети проаналізовано науково-теоретичні підходи до розуміння поняття «супровід» в інклюзивному освітньому просторі; описано особливості інклюзивного освітнього середовища початкової школи та його вплив на освітній процес; визначено основні напрями та види супроводу учнів з особливими освітніми потребами в початковій школі; охарактеризовано стратегії взаємодії в команді психолого-педагогічного супроводу (учитель, асистент, психолог, логопед тощо); представлено приклади ефективного впровадження стратегій супроводу в практиці початкової інклюзивної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєва К.Ю. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2018/09/diss_Belyaeva.pdf
2. Колупаєва, А.А., Таранченко, О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
3. Процюк, Р.Г., & Прохоренко, Л.І. Стратегії психологічного супроводу дітей з особливими потребами в інклюзивному освітньому середовищі. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, (15), 2019. 272-283. <https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/137>
4. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубінінського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2011. 784 с.

Світлана ЯКИМЕНКО,

*д. пед. н., проф., завідувачка кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

НАСТУПНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Розвиток сучасного суспільства обумовлює потребу в забезпеченні цілісності освітньо-виховного процесу та неперервності системи освіти, що сприяє формуванню активної, творчої особистості, здатної до самостійного мислення, оцінювання ситуацій та прийняття рішень. В рамках упровадження принципів Нової української школи була розроблена Концепція, що визначає організацію безперервного навчання протягом дванадцяти років, із поділом початкової освіти на два цикли: адаптаційно-ігровий та основний. У першому циклі акцент робиться на організації навчання через діяльність і використання ігрових методів як у класі, так і за його межами, що значно посилює наступність між дошкільною та початковою освітою [5; 6].

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» (стаття 6), серед основних принципів функціонування дошкільної освіти виокремлюється «наступність і перспективність між дошкільною та початковою загальною освітою», а в статті 7 зазначається, що одним із завдань дошкільної освіти є

забезпечення виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, соціальної адаптації дітей і їх готовності до подальшого навчання [1; 6].

У період впровадження Нової української школи проблема наступності набула особливої ваги. Результативність шкільного навчання багато в чому залежить від якості знань і навичок, отриманих у дошкільному віці, а також від рівня розвитку пізнавальної активності та інтересів дітей. Особливої уваги потребує визначення спільних принципів наступності між різними освітніми рівнями, оскільки наявний розрив між цілями, завданнями, змістом і методами навчання ускладнює забезпечення послідовного розвитку. Актуальність цієї проблеми посилюється й новими суспільними вимогами до якості підготовки дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Наступність розглядається як багатогранне педагогічне явище, що передбачає необхідний взаємозв'язок між новим і попереднім досвідом, між різними етапами розвитку особистості. Її сутність полягає у збереженні певних елементів та особливостей організації діяльності під час переходу на новий рівень навчання. Аналіз педагогічної практики свідчить, що наступність — це двосторонній процес: на першій ланці освіти зберігається цінність дошкільного дитинства, і водночас закладаються основи особистісних якостей, необхідних для успішного навчання у школі.

Історичні аспекти питання наступності знайшли відображення в працях класиків педагогіки, зокрема А. Дістервега, Я. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського. Значний внесок у розробку ідеї наступності зробили Я. Коменський і Й. Песталоцці. У своєму творі «Велика дидактика» Я. Коменський підкреслював, що основи загальної освіти мають бути закладені з самого початку, і розподіл навчального матеріалу має забезпечувати логічне продовження здобутих знань. Він наголошував на поступовості і закономірності розвитку, зазначаючи, що як у природі існують певні етапи, так і в навчанні має бути дотримана послідовність і системність. За його словами, попереднє знання має прокладати шлях наступному, забезпечуючи таким чином успішне просування учнів [3].

У сучасних умовах реформування освіти проблема забезпечення наступності та перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти набуває особливої актуальності. Концепція Нової української школи передбачає безперервний розвиток дитини, орієнтацію на особистісно-зорієнтовану модель навчання, забезпечення плавного переходу від дошкільної освіти до початкової школи [7].

Відомі сучасні дослідники А. Богуш і Т. Степанова наголошують на потребі створення наскрізних програм навчання і виховання дітей, які б передбачали проектування цілісної спільної діяльності дитини та дорослого

(мовленнєвої, навчально-пізнавальної, ігрової, комунікативної, рухової тощо). Така діяльність має орієнтуватися на зону найближчого розвитку дитини, враховуючи специфіку кожного виду активності. При цьому важливо, щоб у змісті програм закладалися умови для розвитку мотиваційної сфери дошкільників і молодших школярів, а також забезпечувалися умови для їхнього психічного та соціального становлення [4].

Наступність у взаємодії дитячого садка і початкової школи, зауважують дослідники, має реалізовуватися не лише на рівні узгодження змісту, методів, форм і прийомів навчання, а й у забезпеченні безперервності основних напрямів розвитку особистості дитини — від дошкільника до молодшого школяра [4].

На думку А. Богуш, дошкільний період є ключовим у формуванні базових якостей особистості, серед яких визначальними є:

- розвиток комунікативних навичок;
- формування ставлення до навколишнього середовища, дорослих і ровесників;
- становлення емоційно-моральної сфери;
- здатність до емпатії, співпереживання тощо.

Наступність у системі освіти розглядається як органічне поєднання змісту, форм, методів і засобів навчання та виховання на суміжних етапах розвитку дитини. Її мета — збереження інтересу до пізнання, психологічного комфорту та впевненості у власних силах.

Перспективність передбачає створення умов для розвитку потенціалу кожної дитини, формування ключових компетентностей і готовності до подальшого навчання на основі попереднього досвіду [2, с. 58].

Забезпечення наступності й перспективності ґрунтується на низці принципів:

- гуманізації освітнього процесу;
- опори на досвід дитини;
- орієнтації на зону найближчого розвитку;
- варіативності форм і методів навчання;
- безперервності та поступовості розвитку.

Одним із важливих завдань є узгодження освітніх програм для закладів дошкільної та початкової освіти, що дозволяє забезпечити логічний перехід від ігрових до навчальних форм діяльності [1, с. 15].

У контексті НУШ підкреслюється необхідність розвивати у дітей навички критичного мислення, самостійності, творчості, комунікації, що має починатися ще в дошкільному віці й продовжуватися у початковій школі [7].

Практичними шляхами реалізації наступності є:

- впровадження інтегрованих освітніх програм;
- організація спільних заходів для вихованців дитсадків і учнів початкової школи;
- взаємодія педагогів обох ланок для обміну досвідом;
- забезпечення наступності методів виховання й навчання.

Належне забезпечення наступності сприяє гармонійному розвитку особистості дитини, формуванню позитивної мотивації до навчання, зниженню стресу на етапі переходу до школи, розвитку впевненості та самостійності [3].

Таким чином, наступність і перспективність дошкільної та початкової освіти є необхідними умовами реалізації концептуальних засад Нової української школи, що забезпечують цілісний розвиток дитини як активного, самостійного і відповідального учасника освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>. (дата звернення: 15.04.2025).
- 2.Беленька Г.В. Інтеграція змісту шкільної освіти в умовах Нової української школи. К., 2018. 104 с.
3. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз змісту освіти. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 58–63.
4. Богуш А.М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервної освіти. *Дошкільне виховання*. 2001. №11. С. 11-12.
5. Данилюк А.Я. Навчальний предмет як інтегрована система. *Педагогіка*. 1997. № 4. С. 28–29.
6. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartupochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 15.04.2025).
7. Концепція Нової української школи. Київ: МОН України, 2016. 40 с.

ДЛЯ НОТАТОК

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій.

Запрошуємо до співпраці.